

УСН
ЛіМ

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

21 мая

2004 г.

№21/4258

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71

Мастак з роду Купалы

Сёлета яму споўнілася 67. А на канавана было пражыць усяго 45 летаў і з ім. 46-я забрала яго назаўсёды ад нас.

(Гаворка — пра Янку Раманоўскага, мастака, стваральніка сучаснай Купаліаны, і яго акружэнне).

СТАР.

14

МУЗЫКА ГОРАДА N

Імя гэтага горада спрадвеку жыве ў атакэнні рамантычных метафар. Пра яго кажуць — «маленькі Парыж». Называюць некаранаванай сталіцай Беларусі. Уяўляюць міфічнай істотай, створанай з паданняў, легенд і праўдзівых падзей.

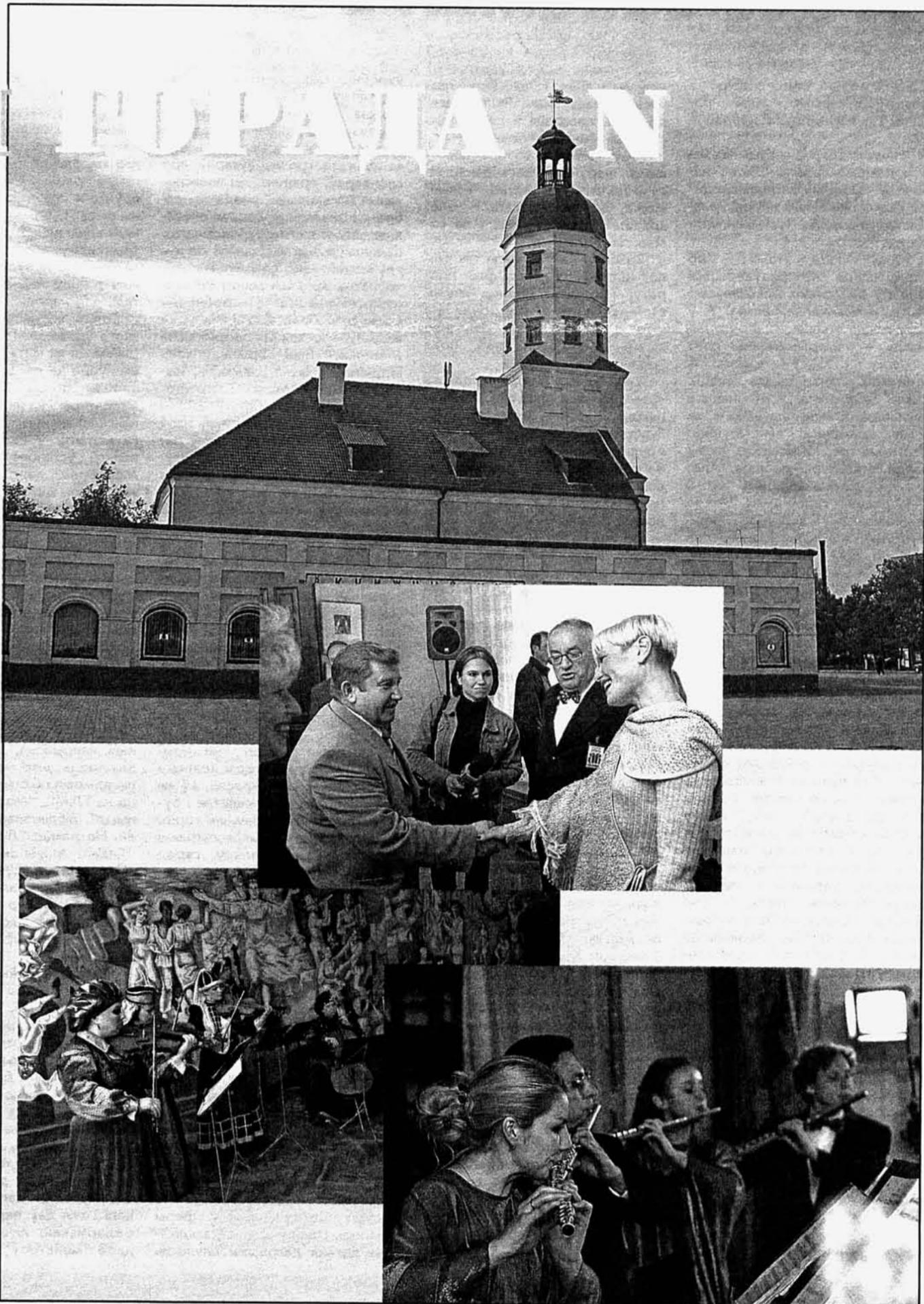
Разам са свежым подыхам кожнага новага мая — ужо без малага дзесятак гадоў! — уваходзіць у горад рамантычнае свята. «Музы Нясвіжа». Гэтак вобразна завецца фест, падчас якога можна трапіць на тэатральны спектакль, паглядзець мастацкую выстаўку, паслухаць дыскусію навукоўцаў, наладзіць шпацыр па зялёных лабірынтах радзівілаўскага парка, наведаць канцэрт...

«Музы Нясвіжа» — з тых нешматлікіх фестываляў, беларускіх па духу і шматнацыянальных па форме, што гарманізуюць наша жыццё, вяртаюць нас да еўрапейскіх вытокаў уласнай культуры, да гістарычнай радзімы, да саміх сябе.

Уражанні ад сёлетняга фесту — у бліжэйшых нумарах «ЛіМа» і на гэтых здымках.

С.БЕРАСЦЕНЬ

Фота Аляксандра ШАБЛЮКА

Хто б і як гэтага не хацеў, а ў нас па-ранейшаму шмат людзей, якія любяць і шануюць родную літаратуру. Ведаем гэта са шматлікіх паездак па рэспубліцы, сустрэч з чытачамі, і проста тымі, хто хоча пабачыць пісьменнікаў, паслухаць іх, падзяліцца сваім.

Чытачы тыя — рознага ўзросту. Ад самых юных — што нядаўна навучыліся чытаць — да

пры гэтым прадэманструем свой "элітарны ўзровень", абразім пісьменнікаў: жывёлы, або яшчэ як назавём. І няма нам справы, што нічога мы з беларускай, рускай, іншай літаратуры годнага не чыталі і чытаць не будзем, — а вось на сябе права судзіць возьмем. Чаму? Ды і ахвотнікаў добра заплаціць за здзек і абразы літаратуры і пісьменнікаў хапае. Часам, як казаў, нават дзяржава, не адразу разабраўшыся што да чаго, аплаціць ганарарам праз дзяржаўнае выданне. Як, скажам, у выпадку, калі адна газета для сейбітаў, надрукавала матэрыял штатнага "дзеяча", які супрацьпаставіў нашага вялікага, з сусветнай славай пісьменніка — народу. Або, яна ж змясціла пасквіль на кнігу "Мы — беларусы". "Прасігналізіравалі": Там жа і пра Сяднёва!.. А чаму б і не? Юрыдычна яму не прад'яўлена ніякіх абвінавачванняў! Калі ўжо так, М. Сяднёў — прыклад трагедыі творцы, якую аб-

пры выпадку ў СМІ "вытыркнуцца". Раскруціць, як кажучы. Са свайго хаўруса. Толькі пры чым тут літаратура...

Тым не менш — кропля за кропляй — і ў пэўнай часткі грамадства ўжо склалася ўяўленне, што на самай справе ў нашай краіне няма сваёй годнай літаратуры. Уяўляецца, ва ўсіх краінах ёсць, а ў нас — не. І як было дазволена выказацца ў адной шанюўнай газеце аднаму юнаму "генію" — ні Якуб Колас, ні Янка Купала, ні Максім Багдановіч нічога вартага не стварылі (дзе там класікам, што ішлі і ідуць за імі). А вось ён, аўтар... (Праўда, тэкст не прыкладаўся, можа, і сапраўды што годнае напісаў). Паводле некаторых выданняў, увогуле, беларуская літаратура не літаратура. Ну што ж, старое, як свет: няма літаратуры, няма мовы, народа... А потым — краіны.

Зусім бяскрыўдна, ці не так... Літаратуру таксама ганьбуе тая брудная пена самадзейнага

людзям, ці заўсёды разумеецца, якое месца ў грамадстве займае, або павінна займаць літаратура? Адкажыце самі сабе: што з беларускай літаратуры я прачытаў за апошні год... І ці ведаеце вы, што дзяржава ўтрымлівае і фінансуе некалькі выдавецтваў, у тым ліку і РВУ "Літаратура і Мастацтва". Апошняя выдае газету "Літаратура і мастацтва", часопісы "Польмя", "Маладосць", "Нёман", "Всемирная литература". Далей: ці чытаеце вы іх? Пра што яны пішуць?.. А які мы сёння маем творчы пісьменніцкі патэнцыял, і як яго варта лепш скарыстаць для выхавання моладзі і г.д.

Пытанні можна ставіць бясконца. Вядома, тыя чыноўнікі, якія любяць і ведаюць беларускую, рускую мовы ды і літаратуру, (а такіх у нас няма), і якія шмат робяць, каб наша літаратура жыла, была патрэбна народу, у сваю чаргу могуць задаць няма мала пытанняў нам. І такое: "А што вы пісьменнікі!.."

зываю, гонару зашмат), зняважыўшы ўсю літаратуру і яе "эліту". Але яны, як і я ў прыватнасці, якія пасады не займалі б, або займаем, прыйдзе час, знікнуць, і знікнем бяследна. Літаратура ж, зняважаная імі, сапраўды вялікія пісьменнікі застануцца і ў памяці народа, і ў даведніках, энцыклапедыях, бібліятэках і г.д.

Вось як "несправядліва": іх, аўтараў гэтых, людзі ўжо забылі, а Алесь Адамовіч, Васіля Быкава, іншых — не! І будучы помніць вечна.

Ды гэта яны, былія... Скажыце, а як зразумець асобных калег, што ходзяць па кабінетах некаторых уплывовых чыноўнікаў і ўпарта даказваюць там, маўляў, ні "ЛіМ", ні "Польмя", ні "Маладосць", ні "Нёман", ні "Всемирная литература" дзяржаве не патрэбны.

Адзін з іх доказаў: "Зараз кніжкі выходзяць за 2—3 тыдні". Пытаю: "У каго? Пералічыце мне імёны тых пісьменнікаў". Мы ж ведаем: не тое, што гадамі, дзесяцігоддзямі не могуць выдацца калі не 95 працэнтаў членаў нашага творчага саюза, то ўсе 90. Дык што, пытаю, заганага ў тым, што названыя выданні выйшлі да шырокага чытача, значна пашырылі кола аўтараў? Хаця і тут яшчэ ёсць недахопы рознага кшталту, але што кепскага ў тым, што творы многіх, у тым ліку і юных, пайшлі ў школы, ВНУ, на прадпрыемствы і г.д.?

Адно — ходзяць. Другія — "сигналізуюць" на самы верх. Аб усім, што асабіста ім здаецца падазроным у рабоце РВУ "Літаратура і Мастацтва". Хлусяць. Абражаюць. Свае ж нібыта змагары за літаратуру. І пры тым наракаюць на дзяржаву.

Дык вось, нарэшце, пра дзяржаву. Дакладна, — а я ў гэта, як і многія, веру, бо ёсць вынік — вызначана: беларуская літаратура патрэбна дзяржаве. (Якая трагедыя для самадзейных клапатліўцаў пра яе!). Рыхтаваліся да таго, што кіраўніцтва дзяржавы на апошняй сваёй сустрэчы з прадстаўнікамі творчай інтэлігенцыі заявіць, што яна не патрэбна. Але: "Наконт выданняў беларускіх пісьменнікаў. Вызначылі, што някескія часопісы выпускаюцца, усе бібліятэкі, тым больш школьныя, павінны гэтыя выданні падпісаць..."

Гэта рашэнне павінна быць у Беларусі навечна. Гэта не мае рэальнае, не мая выдумка. Так было. А каб чыталі, трэба знаёміць, як у хаце-чытальні. Можна, з гэтага пачынаць... — сказаў Прэзідэнт. І замацаваў сказанае ў Пратаколе даручэнняў, дзе задача пастаўлена дакладна: "Сумесна з Міністэрствам культуры, Міністэрствам адукацыі ў 2004 годзе арганізаваць падпіску на перыядычныя выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" ўсімі гарадскімі, раённымі, пасялковымі, цэнтральнымі, сельскімі (што знаходзяцца ў цэнтральнай вёсцы сельсавета Савета), публічнымі бібліятэкамі, бібліятэкамі ўстаноў адукацыі".

Але, аб чым спрачаемся, шанюўныя? І чыноўнікі, і пісьменнікі, і ўсе іншыя, калі рэч пра беларускую літаратуру. Ці не лепш усім разам выканаць гэта даручэнне (разумею, не так проста) і "шуметь" не будзе пра што. Літаратура ж, менавіта дзякуючы дзяржаве, вяртаецца ў жыццё, ва ўсе яе сферы, а найперш — адукацыю. Спадзяёмся, што назаўсёды.

Уладзімір САЛАМАХА

А ўсё залежыць ад усіх нас

людзей вельмі сталага веку. З рознай адукацыяй. Розных прафесій і матэрыяльнага дабрабыту.

Нямала хто з іх пішуць пісьмы ў рэдакцыю газеты "ЛіМ", часопісаў "Польмя", "Маладосць" ды іншыя шанюўныя літаратурна-мастацкія выданні. І пісьменнікам пішуць.

Кажу гэта таму, каб падкрэсліць: не разуверыліся людзі ў беларускіх пісьменніках. Падтрымліваюць маральна. А ў каго ёсць фінансавая магчымасць — падтрымліваюць праз падпіску на газету і часопісы. А ў пісьмах рознае паведамляюць. Шмат асабістага. І — нашага агульнага. Напрыклад, многія, як і мы, пісьменнікі, канстатуюць: нешта не тое, не людскае часам вакол літаратуры робіцца. Але, скажам, заўважана, што за 10—12 апошніх гадоў дужа ўжо яе зневажаюць асобныя клапатліўцы, якіх нібыта хвалюе яе лёс. Во, пры розных абставінах, у розных выданнях (і ў некаторых дзяржаўных — таксама) пэўныя аўтары, а то і цэлыя групкі "обозревателей" з заздросным пастаянствам друкуюць матэрыялы, адкрыта накіраваныя на знявагу літаратуры. Пры гэтым асобныя і юныя, і сталыя "дзеячы" ад журналістыкі абражаюць пісьменнікаў. І як творцаў, і як проста людзей. А творцы тыя — найчасцей славытыя і заслужаныя, людзі шанюўныя. Многія ваявалі. Нямала хто аббудоваў краіну, нічога асаблівага сабе не дабіўся і зараз паціху, але годна, джывае свой век сярод людзей, свята захоўваючы дабрыву і чалавечнасць. Канечне, такім балюча бачыць нявяхаванасць і жорсткасць, чуць хлусню, паклёпы на сябе... За што? І чаму такое дзеянне ў грамадстве, якое — іншы раз складаецца ўражанне — спакойна глядзіць на знявагу літаратуры, пісьменнікаў... А тыя, што зневажаюць, часта і ўніверсітэты скончылі, і вышэйшыя партшколы, і ў парткіраўніках паходзілі — вось вам і адукацыя... Як, напрыклад, у якім-небудзь выданні, тыпу "Подглядывающий". Але, маўляў, хочам і "разразимся" артыкулам супраць пісьменнікаў, нахшталт "Деградация талантов". Глыбакадушна "паразважам" "о вырождении творческой белорусской элиты".

моўлівалі 30-я гады. І — трагедыя літаратуры. Яшчэ невядома, як паводзілі б сябе ў яго сітуацыі сённяшнія пільныя...

А аўтар той, ці аўтары тыя — людзі, даруйце, усё ведаюць, з сумніцельнай годнасцю. Толькі, можа, для некага гэта — знаходка: такога нацкуеш і на самае святое...

Зрэшты, ва ўсе часы так было, што вакол сапраўднай літаратуры карміліся розныя непрыстойныя людзі. Ім усё роўна пра што з літаратурай звязанае пісаць. Галоўнае, каб праз "нізасць" сябе выявіць.

Сапраўдныя аматары роднага слова пра іх пішуць: "Сумленна няма...". І — адмахваюцца: бруд. Многія лічаць беларускую і рускую літаратуры пакутнікамі. У адной маёй карэспандэнткі ёсць выраз: "Літаратура — сумленне народа. А сумленню наканавана пакутаваць..."

Не ведаю, ці мае рацыю чытачка. Хаця, заўважу: большасць пісьменнікаў ні на што не зважаюць — працуюць, як і належыць творцам. Адно — у стол (прычыны розныя, іншы раз і асабістыя). Другія друкуюць у часопісах раманы, аповесці, аповяданні, пазмы, вершы і г.д.

І ўсё ж, як ні крыўдна, пісьменнікі, сутыкнуўшыся з чарговым "прысудам", у якім безапеляцыйна заяўлена: "беларускай літаратуры нет, ибо Колоса в БГУ я сдала с третьего раза", скалануцца: дажыліся, з журналістыкі вымываецца сумленне. А з літаратуры? — пытаю я ў нас саміх...

Вядома, само па сабе сумленне "не вымываецца" ні з журналістыкі, ні з літаратуры. Людзі гэта робяць. Часам і мы, пісьменнікі. Хто непрыстойнымі ўчынкамі. Хто — "творамі" або "тэкстамі". Хто... Паблажліва кажучы, час такі: адказнасці — ні перад кім. Ніякай. (Успомнім: калі так, то ўсё дазволена...).

Навошта ўсё гэта "клапатліўцам" ад літаратуры патрэбна, мабыць, некалі вызначыць даследчыкі, якія сёння на гэты конт "смела" маўчаць. Асабіста мяне, напрыклад, ва ўсёй гэтай сітуацыі абуряе такі аспект: як могуць самадзейныя суддзі літаратуры, не ведаючы прадмета, выносіць ёй вырак?

Хаця, здараецца, і пачытаюць. Часцей за ўсё сябе. А то і таварыша. І нават 3—4-х. Каб

ўзроўню тэкстаў, якая літаральна запаланіла ўсё, што толькі можна. Бясконца выдаваемыя самадзейныя кніжкі так званай прозы і паэзіі ў прыватных выдавецтвах за грошы аўтараў або спонсараў, прадукт, які новаспечаныя "пісьменнікі" раздаюць сябрам і знаёмым, проста зневажае само паняцце творчасці. Кажучы, рынак... На што? На духоўнасць? Але сапраўдная духоўнасць законам рынку не падпарадкоўваецца. Падробкі — іншая рэч. Падробкамі імкнучыся выціснуць з жыцця творы Івана Мележа, Янкі Брыля, Івана Пташнікава, Івана Шамякіна, Івана Навуменкі, Міхаса Стральцова, Уладзіміра Караткевіча і многіх іншых выдатных майстроў роднага слова, хто працаваў раней, ці сёння працуе ў літаратуры. Думаецца той-сёй дорага заплаціў бы, каб наогул твораў названых майстроў слова не было. Толькі, створанае нашай літаратурай не знікне! І тут я асабіста не падзяляю бы яе ў залежнасці ад жыццёвых і іншых поглядаў аўтараў, як гэта імкнучыся рабіць некаторыя калегі. Маўляў, у нас творы лепшыя, чым у іншых выданнях, бо мы — альтэрнатыўнае выданне.

Сябры! Апамятайцеся, нікаму Н., або К. яго ваяўніча апазіцыйнасць да "Польмя" або "Маладосці", што выйшлі з-пад іх кантролю, таленту не прыдасць. Зрэшты, пасады кожнага з нас хоць у якое крэсла, аб'яві кім хочаш, як мы пісалі так і будзем пісаць. Не лепш, не горш. Гульні, падахвочаныя вопытнымі натхняльнікамі разладу сярод пісьменнікаў, не больш... А пакуль будучы працягваюцца амбіцыйныя гульні, мы нават не ўспомнім, што літаратурны працэс адзіны! Прырода яго такая. І набыткі сапраўднай літаратуры будучы усё выцясяняцца ды выцясяняцца з жыцця. З усіх яго сфер. І што горш за ўсё — з адукацыі. А мы пачынаем абвінавачваць ва ўсім дзяржаву, каго заўгодна, але толькі не сябе. Маўляў, яна...

Можа, не будзем спяшацца так рабіць. Паспрабуем спачатку вызначыць для сябе: літаратура патрэбна дзяржаве, ці не...

І так, пачну з крыўды, чыста чалавечай. Кіну папрок некаторым чыноўнікам, асабліва на месцах, што працуюць у сферы ідэалогіі. Шанюўныя вы, закліканыя ад імя дзяржавы служыць

З ПЕРШЫХ ВУСНАЎ

Напрыканцы мінулага тыдня ў "Міжнародным цэнтры інтэграцыйнай інфармацыі. Грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы" адбылася прэс-канферэнцыя прадстаўнікоў Нацыянальнай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь (НББ), вытворчага канцэрна "Мінскбуд", УП "Мінскпраект", УКБ Мінгарвыканкама на

Мінгарвыканкама; Валерыя Чачурын, генеральны дырэктар вытворчага канцэрна "Мінскбуд"; Людміла Шохіна, галоўны інжынер праекта па аб'екце Нацыянальнай бібліятэкі РБ УП "Мінскпраект"; галоўны архітэктар праекта Міхаіл Вінаградаў і архітэктар Віктар Крамарэнка.

Як зазначыла Алена Даўгаполава: "На сённяшні дзень

У адпаведнасці з праектам у будынку НББ будзе 20 чытальных залаў, разлічаных на 2000 месцаў. З дапамогай сучаснага тэхналагічнага абсталявання (у тым ліку каля 1500 камп'ютэраў) аптымізуецца сістэма пошуку, заказаў і дастаўкі дакументаў. У чытальных залах новага будынка будуць створаны камфортныя ўмовы для чытачоў з абмежаванымі

месцамі нашых вытворцаў. Але шмат чаго трэба набываць за мяжой.

У бібліятэцы будзе ўсталяваны тэлеліфт (нешта нахштальт дзіцячай чыгункі). Напрыклад, калі чытачу трэба кніга якога-небудзь аўтара, то на першым паверсе можна ўвесці яе да дзвяней ў камп'ютэр. Тэлеліфт паедзе на тый паверх, дзе знаходзіцца гэта кніга, супрацоўнік бібліятэкі пакладзе на яго выданне, і вы яго атрымаеце. Прычым, калі сёння ў Нацыянальнай бібліятэцы выканання заказаў трэба чакаць паўтары гадзіны, то ў новым будынку з новым абсталяваннем гэты працэс зойме 20-25 хвілін. Для параўнання, у новай сучаснай бібліятэцы ў Парыжы спатрэбіцца чакаць заказаную кнігу 1-1,5 гадзіны".

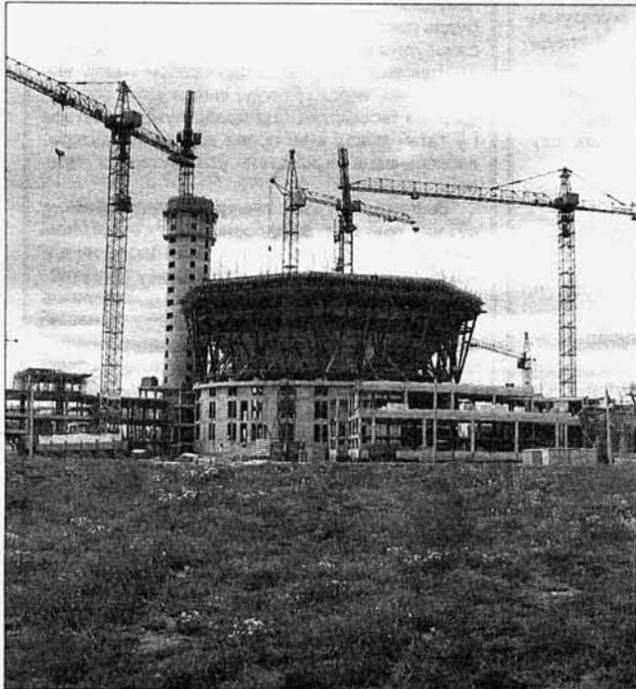
Галоўны архітэктар Міхаіл Вінаградаў і архітэктар Віктар Крамарэнка расказалі пра стварэнне праекта (ён быў створаны больш за дзесяць гадоў таму), пра сховішча для кніг у выглядзе брыльянта. Работы па будаўніцтве распачаліся 1-га лістапада 2002-га года, і ўжо праз 15 месяцаў плануецца ўвесці новы будынак у строй. Акрамя звычайнай дзейнасці, у бібліятэцы будуць праводзіцца экскурсіі. Дарэчы, на вышыні больш за 70 метраў будзе знаходзіцца пляцоўка агляду горада. Туды жадаючых даставіць панарамны ліфт.

Наведвальнікі бібліятэкі і яе персанал таксама атрымаюць магчымасць карыстацца паслугамі шматфункцыянальнай канферэнц-залы, бараў, кафэ і рэстарана, спартыўна-аздараўляльнага комплексу, у якім размесціцца зала з трэнажорамі і сауна, медыцынскага цэнтра, салона прыгажосці, паркінга і іншых устаноў, што функцыяніруюць у структуры бібліятэкі. Пры ўсім гэтым, на маю думку, галоўнае не забыцца, для чаго ты наведваўся ў бібліятэку.

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота А. ПАТАПЕНКІ

Скарбонка ведаў

Н Б Б з'яўляецца буйнейшым інфармацыйным і культурным цэнтрам краіны, які мае найбольш поўную ў рэспубліцы універсальную калекцыю нацыянальных дакументаў, а таксама дакументаў, выданных у замежных краінах. У яе фондах зараз налічваецца больш за 8 млн. адзінак захоўвання, у тым ліку 70 тыс. рэдкіх старадрукаў і рукапісаў; 2,8 млн. перыядычных выданняў; 80 тыс. нотадрукаў; 30 тыс. аўдыёвізуальных дакументаў; 107 тыс. выяўленчых выданняў; 15 тыс. карт; 700 тыс. аўтарэфератаў дысертацый; 120 тыс. мікраформаў.

фізічнымі магчымасцямі. Акрамя таго, у залах бібліятэкі прадугледжаны спецыяльны абсталяваныя месцы для наведвальнікаў з аслабленым зрокам і аслабленым слыхам.

Будзе забяспечаны сецевы доступ да айчынных і замежных інфармацыйных рэсурсаў. Жыхарам іншых гарадоў, напрыклад, Брэста ці Магілёва, не трэба будзе ехаць у сталіцу, каб папрацаваць з якім-небудзь дакументам. Усё гэта можна будзе зрабіць на месцы праз Інтэрнет".

Намеснік дырэктара па будаўніцтве будынка НББ УКБ Мінгарвыканкама Мікалай Вавула расказаў пра стан работ на сённяшні дзень: які аб'ём будаўніцтва зроблены, з якімі фірмамі і арганізацыямі заключаюцца кантракты на пастаўку матэрыялаў і абсталявання. З яго слоў: "Прыкладны кошт бібліятэкі складае каля 100 мільянаў долараў. На гэты год на будаўніцтва выдзелена 115,5 мільяраў рублёў, з якіх 72,5 млрд. рублёў пойдзе на будаўніча-мантажныя работы. 23-га красавіка праведзены паўторны тэндэр на пастаўку і мантаж, у якім прымалі ўдзел восем фірм (тры айчынныя і пяць замежных). Зараз вызначаюцца пераможцы. Па магчымасці мы набываем беларускія матэрыялы, каб забяспечыць заказамі і працоўнымі

тэму: "Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Беларусь — зарука развіцця сучаснай бібліятэчнай справы (аб ходзе будаўніцтва)".

У ёй прынялі ўдзел: Алена Даўгаполава, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі РБ па абслугоўванні карыстальнікаў; Мікалай Вавула, намеснік дырэктара па ўзвядзенні будынка Нацыянальнай бібліятэкі УКБ

ных краінах. У яе фондах зараз налічваецца больш за 8 млн. адзінак захоўвання, у тым ліку 70 тыс. рэдкіх старадрукаў і рукапісаў; 2,8 млн. перыядычных выданняў; 80 тыс. нотадрукаў; 30 тыс. аўдыёвізуальных дакументаў; 107 тыс. выяўленчых выданняў; 15 тыс. карт; 700 тыс. аўтарэфератаў дысертацый; 120 тыс. мікраформаў.

12 мая 2004 г. споўнілася 50 гадоў з дня ўступлення Беларусі ў ЮНЭСКО. Паўвекавая гісторыя адносін нашай краіны з ЮНЭСКО дала эфектыўнасць і перспектывнасць узаемазнага супрацоўніцтва, пацверджаннем аўтарытэту нашай краіны стала выбранне Беларусі ў Выканаўчы савет ЮНЭСКО на перыяд 2002 — 2006 гг.

ЮНЭСКО знаёміць міжнародную грамадскасць з дасягненнямі беларускай навукі, культуры і адукацыі, рэалізуючы праекты і ствараючы міжнародныя інтэлектуальныя абмены для прыцягнення сусветнага вопыту, прадастаўляе інфармацыйныя матэрыялы, аказвае тэхнічную і другую дапамогу.

ЮНЭСКО зацікаўлена ў сумеснай працы па захаванні культурнай спадчыны нашай краіны і распаўсюджвае сваю дапамогу на бібліятэчную сферу Беларусі. Нацыянальная бібліятэка Беларусі з'яўляецца дэпазітарыям матэрыялаў ААН і ЮНЭСКО з 1965 г., фарміруючы аснову для стварэння праектаў заканадаўчых актаў на ўзроўні сусветных патрабаванняў.

У апошнія дзесяцігоддзе актывізаваліся і сумесныя праекты ЮНЭСКО і НББ у рамках праграмы ЮНЭСКО "Памяць свету", скіраванай на захаванне бібліятэчнай спадчыны, садзейнічае перакладу на лічбавыя носыбіты ўнікальных старажытных выданняў, сумесным стане стварэнне CD-ROM, дзе расказваецца пра культурную спадчыну Беларусі ("Беларуская літаратурная класіка", "Калекцыя Радзівілаў — унікальная культурная спадчына Беларусі", "Электронная бібліятэка — школьнікам").

У рамках святкавання 50-годдзя з дня ўступлення Беларусі ў ЮНЭСКО 12 мая 2004 г. Нацыянальная бібліятэка Беларусі і Нацыянальны камітэт па справах ЮНЭСКО ў Рэспубліцы Беларусь арганізавала выставу ў Цэнтры дакументаў міжнародных арганізацый НББ. У якасці гасцей былі запрошаны прадстаўнікі дыпламатычных місій у Рэспубліцы Беларусь, міністэрстваў і ведамстваў, творчай інтэлігенцыі, буйнейшых СМІ.

Насустрэч Айчыне

"Памяці мука // Заце-рушыла і дала ўяўленню // Багата мройна-помлівых карцін", — пісаў некалі Мікола МЯТЛІЦКІ...

13 мая ў музеі Янкі Купалы адбылася сустрэча з паэтам, дзе сярод гасцей прысутнічалі: Віктар Праўдзін, Віктар Шніп, Уладзімір Гніпамадаў, Ганад Чарказян, Казімір Камейша, Вадзім Спрычан, Вольга Казлова, Янка Лайкоў, Сяргей Патаранскі і многія іншыя.

Як сказаў У. Гніпамадаў, "Мікола Мятліцкі — паэт нашага драматычнага часу і творчасць яго звязана з глабальнай трагедыяй 1986 года". Таму не дзіўна, што вядучая імпрэзы, галоўны захавальнік фондаў музея Марыя Чабатарэвіч, у сваёй натхнёнай прамове, згадваючы асноўныя моманты жыццёвага і творчага шляху паэта, прадставіла яго менавіта як летапісца чарнобыльскай трагедыі і чалавека, лёс якога самым непасрэдным чынам звязаны з гэтай страшнай падзеяй.

"Паэзія Міколы Мятліцкага выдатна разумеецца, бо яна ў добрым сэнсе заземлена, мае пад сабой трывалы грунт", — адзначыў К. Камейша. Як у пацверджанне гэтаму, выступоўцы дзяліліся сваімі ўражаннямі ад творчасці паэта, цытавалі

яго радкі, чыталі прысвечаныя яму вершы. Нямапа было і згадак пра літаратурнае супрацоўніцтва, сяброўскія сустрэчы, сумесныя падарожжы.

Сам паэт, ацэньваючы ўласны творчы шлях, звярнуўся да яго пачатку, успомніўшы свайго літаратурнага і духоўнага настаўніка Анатоля Вялюгіна, чый урок — "Па вечнай пуціне, забыўшы на слоту і ноч, // Насустрэч Айчыне з нязломнаю дужасцю кроч" — стаў творчым крокам і вызначыў грамадзянскасць і публіцыстычнасць лірыкі

М. Мятліцкага.

Сёння ж, як падкрэсліў Г. Чарказян, на вялікі жаль, "Не кожны можа заставацца грамадзянінам, захоўваць сваю грамадзянскую пазіцыю", адчуваць уласную далучанасць да лёсу Радзімы і боль ад яе пакут.

"Двор прахадны. Лёс прападны. // Топчучы Айчыны сэрца (...) На прахадным гэтым двары // Ці станем гаспадарамі!" — так гучаць радкі паэта-грамадзяніна...

Н.Д.

Абсягі

МАГІЛЁЎ

"ЗЯМЛЯ — АСНОВА УСЕЙ АЙЧЫНЫ!.."

Выкладчыкі і навучэнцы-актывісты Магілёўскага дзяржаўнага архітэктурна-будаўнічага каледжа праводзілі дзейную ідэалагічную і выхаваўчую работу сярод студэнцкай моладзі.

У каледжы праходзіў тыдзень цыклавай камісіі выкладчыкаў гуманітарных дысцыплін, прысвечаны 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У мерапрыемствах прымалі ўдзел выкладчыкі беларускай, рускай і замежных літаратур і моў. Падводзілі вынікі конкурсу творчых работ навучэнцаў на тэму "Мая Радзіма — Беларусь". Былі падрыхтаваны літаратурна-этнаграфічная гасцёўня "3 гісторыі беларускага касцюма", літаратурна-музычная кампазіцыя, прысвечаная тэме вайны ў творах мастацкай літаратуры, ды тэатрызаванае прадстаўленне "І вясна, і любоў, і шчасце".

У першы дзень мерапрыемства адбылася сустрэча з Валянцінам Ермаловічам — ветэранам Вялікай Айчыннай вайны, рэжысёрам народнага тэатра "Валянцін", заслужаным работнікам культуры Беларусі, лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола Беларусі. Валянцін Іванавіч расказаў моладзі пра свой удзел у вайне, пра атрыманыя на фронце раненні, ордэны, медалі, а потым выканаў літаратурную кампазіцыю на тэму "Франтавыя дарогі" з вершаў беларускіх паэтаў Васіля Карпечанкі, Аркадзя Куляшова і Аляксея Пысіна (дарэчы, з усімі імі ён сустрэкаўся пры жыцці).

Валянцін Ермаловіч звярнуў увагу прысутных на тое, што патрыятызм — гэта не толькі ўдзел у вайне, гэта ўдзел у стваральнай працы народа, любоў да сваёй Радзімы, найперш да той зямлі, да таго куточка, дзе нарадзіўся, дзе вырас, дзе жывеш. І ў пацвярджэнне сказаных ім слоў прачытаў урывак з паэмы Якуба Коласа "Новая зямля". А закончыў мастацкае чытанне франтавік і артыст словамі: "Зямля — аснова ўсёй Айчыны!"

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

КОМПЛЕКС ДЛЯ АДПАЧЫНКУ

Абласныя ўлады мяркуюць стварыць пад Магілёвам унікальны комплекс для адпачынку. Своеасаблівы турыстычны ансамбль, што ўзнікне каля Буйнічаў, будзе ўключаць адразу тры рознанакірункавыя аб'екты: вядомы мемарыяльны комплекс "Буйніцкае поле", узноўленую беларускую вёску XIX стагоддзя і заалагічны сад.

Асноўная ідэя комплексу заключаецца ў жаданні напоўніць жыццём гістарычную мясцовасць, дзе праходзіла гераічная абарона Магілёва ў 1941-м годзе, і прыцягнуць сюды турыстаў.

Вызначаны і тэрміны здачы аб'ектаў. Першая чарга заасаду, напрыклад, будзе здадзена да 1-га ліпеня гэтага года, а беларуская вёска прамінулага стагоддзя з'явіцца на пазней за 1-га верасня.

Міхась БОЛІНСКІ

"Расійскі бестселер"
<http://magazines.russ.ru/proiect/pr/>

Расійская нацыянальная прэмія "Нацыянальны бестселер" існуе з 2001-га года, але ўжо паспела стаць адной з самых значных у літаратурным жыцці суседняй краіны. І справа нават не ў памеры галоўнага прыза

накладам не менш за 50 тысяч асобнікаў, а таксама аказваць падтрымку ў рэкламе і дыстрыбуцыі кнігі.

Месца прысуджэння прэміі — Санкт-Пецярбург. Таму з маскоўскімі конкурсамі часам здараюцца непаразумеі: трэба перамаці як членаў журы, так і некаторых канкурсантаў. Але ў якасці абавязковай умовы — удзел літаратараў з расійскай правінцыі, а таксама блізкага і далёкага замежжа — у якасці членаў журы і наміна-тараў (чытай: і суіскальнікаў).

Дэвіз ўзнагароды — "Прач-нуцца знакамітым". Як сцвярд-жалі літаратары, "мэта прэміі — выявіць незапатрабаваны іншымі сродкамі рынкавы па-

якое ўпершыню надрукавана на тэрыторыі Расіі. Зноўку, цыклы і зборнікі апавяданняў, рукапісы і сеціўныя публікацыі па-за конкурсам.

Вялікі Букер
<http://www.openrussia.info/booker/>

Прэмія "Рускі Букер" — свое-асаблівы аналаг знакамітага "Букера" брытанскага, толькі ў лакальных маштабах. Абедзве ўзнагароды знаходзяць свайго героя на прасторах садружнасці: апошні — Брытанскай, а "Рускі" — Садружнасці Незалежных дзяржаў.

Заснавана яна ў 1991-м як першая недзяржаўная прэмія ў Расіі пасля 1917 года. Пры-

"Расійскі сюжэт"
<http://konkurs.palmira.ru>

Самы малады і самы шмат-абяцаючы конкурс з шы-коўнымі ўзнагародамі.

Малады, бо летась пра-водзіўся ўпершыню. Тым не менш, немаўля добра трымае галоўку — і ўжо нават навучыў-ся роўнячка сядзець.

Шматобяцаючы, таму што самы прапіраны: ну хто нават з беларускіх гледачоў не ўзга-дае рэкламу конкурсу на НТБ? Дарэчы, расійская тэлекампанія выступае адным з заахвоч-вальнікаў літаратурнага спа-борніцтва — вядома ж, не як дабрачынны фонд.

Калі асноўныя сюжэты для фільмаў і серыялаў мусіруюць колькі разоў, класіку гледа-чы не прымаюць, а нічога здольна-новага не нараджаецца намаганнямі "прафесійных" літаратараў, прадзюсерскія студыі звяртаюцца да народа.

Кожны з шасці пераможцаў (па колькасці намінацый) атры-мае па 10 000 долараў і "сваш-чэнную паперку" сучаснага творцы — дамоўленасць на продаж сваіх аўтарскіх правоў тэлеустудыі дзеля далейшай эк-ранізацыі.

Майстарскае азначэнне "прэ-мія" да "Расійскага сюжэта" не падыходзіць: камерцыйнасць праекта выдавочная. Ці добра гэта, ці не — не нам мерка-ваць. Але "Расійскі сюжэт" — праект не проста камерцый-ны, гэта — мерапрыемства ў старых савецкіх традыцыях (дзярж?)заказу, гэтак тэндэр на лепшую спробу задаволіць пат-рэбы гледача.

Тэлекампанія НТБ і выда-вецтва "Пальміра" ставяць сва-ёй мэтай "...выявіць творы, якія валодаюць зямальным і дэта-лёва распрацаваным сюжэтам, якія закранаюць надзённыя праблемы". Прычым у якасці апошніх называюцца:

1. пытанні стратэгіі жыццёва-га поспеху;
2. праблемы палітыкі і экан-омікі;
3. чалавечы ўзаемаадно-сіны і ўзаемаадносіны чалавека і грамадства;
4. праблема адаптацыі мо-ладзі ў сучасным свеце;
5. і г.д.

Больш за тое, твор, дасланы на конкурс, мае "быць цікавым для тэлевізійнай экранізацыі"; а "прыярытэтным для конкурсу з'яўляецца пошук твораў, якія адлюстроўваюць ПАЗІТЫВНЫЯ бакі рэчаіснасці, якія фарміруюць вобраз станоўчага героя і сцвярджаюць чалавечую год-насць".

Мікалай АНІШЧАНКА

Фота А. ПАТАПЕНКІ

Не давярэш — не друкуй

"Я жадаю апублікаваць свой твор за межамі Беларусі пад іншым псеўданімам, не тым, пад якім друкую творы тут. Як у гэтым выпадку абараніць свае аўтарскія правы!"

Яна ВАШЫН

На ваша пытанне адказвае вядучы спецы-яліст рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыем-ства інтэлектуальнай уласнасці "РУПІС" Каця-рына ЯНЦКАВА.

— Згодна п. 4 арт. 9 Закона "Аб аўтарскім праве і змежных правах" творы на-вукі, літаратуры, або мастацтва могуць быць апублікаваныя па жаданні аўтара пад псеўданімам ці прыдуманым імем. Якой-не-будзь рэгістрацыі псеўданіма, у адрозненні ад сапраўднага імя, заканадаўства не патрабуе.

Калі твор выдаецца пад псеўданімам, вы-давец, імя якога ці назва выдавецтва абзна-чаны на творы, лічыцца прадстаўніком аўтара і ў гэтай якасці мае права абараняць аўтара, забяспечваць выкананне ўсіх аўтарскіх пра-воў.

Выдавец будзе лічыцца прадстаўніком аўтара, чый твор выдадзены пад псеўданімам да той пары, пакуль аўтар такога твора не ад-крые сваю асобу і не зробіць заяву на аўтар-ства таго ці іншага твора. І гэта не залежыць ад таго, ці быў твор надрукаваны ў нашай краіне, ці выйшаў у свет за мяжой.

З правіла аб прадстаўленні выдавецтвам інтарсаў аўтара, чый твор быў выдадзены пад псеўданімам, ёсць выключэнне. Калі псеўданім аўтара не паідае сумнення ў яго асабе (нібыта ўказвае на сапраўднае імя), вы-давец не можа лічыцца прадстаўніком аўта-ра.

Усё вышэй пералічанае адносіцца і да таго выпадку, калі твор выдаецца ананімна.

Часам здараецца так, што ўзнікаюць сум-ненні ў добрасумленнасці самога выдаўца. У такім выпадку аўтару лепш за ўсё дзейнічаць наступным чынам. Прастаўляючы на ўсіх эк-земплярах рукапісу не толькі псеўданім, але і сваё сапраўднае імя, указвайце пры гэтым, якое з іх псеўданім. Імя і псеўданім, а такса-ма, па жаданні, знак абароны аўтарскага пра-ва — літару "С" у акружнасці, дату напісання, подпіс прастаўляючы на кожным лісце ру-капісу.

Затым дашліце па пошце сабе самому адзін экзэмпляр рукапісу і захоўвайце да таго часу, пакуль не спатрэбіцца ўскрыць канверт. Ці зарэгіструйце новы твор у натарыуса.

Такая неабходнасць можа ўзнікнуць, на-прыклад, у судзе, калі вы будзеце магчыма, патрабаваць пакараць выдаўца за парушэнне вашых аўтарскіх правоў. Тады вам спат-рэбіцца даказаць сваё права на твор. Для гэта-га неабходна прад'явіць суду канверт з па-штовым штампам, які будзе сведчаннем да-ты напісання вамі твора пад псеўданімам. Калі ж выдавец, раптам, вырашыць "прысвоіць" ваша імя, яму будзе неабходна прадставіць у судзе такія ж самыя доказы, што наўрад ці атрымаецца. Але калі ўсё ж будучы прад-стаўлены дакументамі, якія пацвярджаюць аўтарства двух бакоў, аўтарам, хутчэй за ўсё будзе прызнаны той, хто прадставіў дакумен-ты з больш ранняй датай.

І апошня, але не менш каштоўная парада — варта некалькі разоў падумаць, перш чым заключыць дагавор з выдавецтвам, да якога ў вас няма даверу.

Святлана КАНАНОВІЧ

Ад рэдакцыі: Калі ласка, дасылайце пытанні ў новую рубрыку.

Хто працнецца знакамітым?

"ЛіМ" працягвае традыцыю штомесячнага агляду магчымасцяў для беларускіх аўтараў — карыстальнікаў Інтэрнета.

Чытачы нашыя мелі ўжо магчымасць азнаёміцца са шматлікімі конкурсамі ў сеціве. Але праблема тых конкурсаў выдавочная: завяршаюцца яны, як правіла, "прызнаннем" аўтара "шырокімі" коламі інтэрнет-чытачоў.

Маральнае задавальненне пакінем часам былым; сучасны здаровы прагматызм вымагае зусім не віртуальнай ўзнагароды за ДАСТОЙНУЮ творчасць. Аб найбольш даступных беларускаму аўтару літаратурных прэміях — расійскіх — наш апавед сёння.

(10 000 у.а.), а ў аўтарытэт-насці людзей, якія распарадка-ваннем гэтай сумы кіруюць.

На прэмію могуць быць вы-лучаны прازیачныя творы, упер-шыню апублікаваныя на рускай мове на працягу мінулага ка-лендарнага года, ці рукапісы незалежна ад года іх напісання. Пад прازیачным творам фунда-тары разумеюць мастацкую і дакументальную прозу, публі-цыстыку, эсэістыку, мемуар-ы.

Вылучыць твор на атрыман-не прэміі можа рэдактарска-выдавецкая ўстанова, кола літа-ратараў ці адзін дзечч маста-цтва — але ні ў якім разе не сам аўтар. Прынамсі, гэта стан-дартная сусветная практыка. Кожны намінатар, які прапана-ваў твор, трапіўшы ў "шорт-ліст", атрымлівае ўзнагароду ў 200 у.а. Больш таго, калі твор займае першае месца, то 10 000 долараў дзеляцца ў прапорцыі 4:4:2 паміж аўтарам, праваўла-дальнікам (першым выдаўцом) ды намінатарам. Калі твор раней не выдаваўся, то намінатару дастаецца 30 працэнтаў прыза, а аўтару — адпаведна 70 працэнтаў. Такім чынам, шанец зарабіць 2-3 тысячы долараў становіцца добрым стыму-лам для сумленнага выпучэння твораў намінатарамі.

Акрамя сапіднай грашовай прэміі, Аргкамітэт прымае аб-вязак выдаць твор-пераможцу

тэнцыял твораў, што адметныя высокай мастацкасцю і/ці іншымі вартасцямі". Як вы-светлілася, "іншыя вартасці" нахшталь імя прэтэндэнта ў выніку выйшлі на першы план. У спісе фіналістаў за апошнія гады — больш за палову прозвішчаў вядомыя не толькі дасведчаным літаратурным крытыкам.

Літаратурная прэмія Івана Пятровіча Белкіна (аповесць года)

<http://magazines.russ.ru/proiect/belk/>

Літпрэмія імя "аўтара" зна-камітых пушкінскіх аповесцяў прысуджаецца за лепшую апов-есць на рускай мове, упершы-ню надрукаваную ў бягучым годзе. Права выпучэння на прэмію маюць рэдакцыі перыя-дычных выданняў, творчыя ар-ганізацыі і літаратурныя кры-тыкі. Вылучэнне завяршаецца 25 снежня кожнага года.

У адрозненне ад "Бестселе-ра", рукапісы і сеціўныя публі-кацыі не разглядаюцца.

Прэмія Юрыя Казакова (лепшае апавяданне года)

<http://magazines.russ.ru/proiect/kazak/>

Фундатары ўзнагароды — часопіс "Новый мир" ды Дабра-чыны Рэзервовы фонд. Пры-суджаецца з 2000-га года аўта-ру, які жыве і працуе ў Расіі, за апавяданне на рускай мове,

суджаецца штогод за лепшы раман, прэмія заваявала і за-хоўвае рэпутацыю самай прастыжнай на прасторы былога СССР. За першае дзесяцігоддзе яна была ўлучана многім вядомым літаратарам. Апошні лаўрэ-ат — рускі пісьменнік іспанскага паходжання Рубен Давід Гансалес Гальега.

Афіцыйная мэта ўзнагароды — "прыцягнуць увагу чытаючай публікі да сур'ёзнай прозы, забяспечыць камерцыйны поспех кнігі, што зацвярджаюць для ай-чынай літаратуры гуманістыч-ную сістэму каштоўнасцей".

Творы вылучаюцца на кон-курс расійскімі і замежнымі намінатарамі.

Заканадаўчым органам прэ-міі, які ажыццяўляе непасрэд-нае кіраўніцтва яе дзейнасцю, выступае Букераўскі Камітэт. З 2002-га генеральным спонса-рам прэміі стала рэгіянальная грамадская арганізацыя "Ад-крытая Расія", таму і конкурс называецца "Букер — Адкры-тая Расія". Як высвятляецца пры бліжэйшым разглядзе, і тут не абыйшлося без палітыкі: вышэй узгаданая арганізацыя напра-мую звязаная з сумнавядомым "ЮКАСам".

Тым не менш, гэта толькі па-влячвае памер ўзнагароды: шэсць фіналістаў атрымліваюць па 1 000 у.а., пераможца — 15 000 долараў.

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Ідзе падпіска на трэці квартал 2004 года.
На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны.
Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

Чытачы нашы наданні, сапраўднасць і шчыры пошты ім.

Маш адрас:
 220005 Мінск,
 Захароў, 19 РУУ
 «Літаратура і Мастацтва»
 факс: 2847965 тэл. 284-84-61,
 284-85-25
 отдел маркетинга 284-66-71

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
 на 1 месяц — 2600 руб.
 на 3 месяцы — 7800 руб.
 Ведамасная (індэкс — 63857)
 на 1 месяц — 4100 руб.
 на 3 месяцы — 12 300 руб.
 Льготная (індэкс — 63880)
 на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Маладосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
 на 1 месяц — 2700 руб.
 на 3 месяцы — 8100 руб.
 Ведамасная (індэкс — 00137)
 на 1 месяц — 3900 руб.
 на 3 месяцы — 11 700 руб.
 Льготная (індэкс — 00731)
 на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
 на 1 месяц — 2600 руб.
 на 3 месяцы — 5200 руб.
 Ведамасная (індэкс — 00135)
 на 1 месяц — 3600 руб.
 на 3 месяцы — 7200 руб.
 Льготная (індэкс — 00729)
 на 6 месяцаў — 8400 руб.

«Полымя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
 на 1 месяц — 2600 руб.
 на 3 месяцы — 7800 руб.
 Ведамасная (індэкс — 00141)
 на 1 месяц — 3600 руб.
 на 3 месяцы — 10 800 руб.
 Льготная (індэкс — 00727)
 на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
 на 1 месяц — 2600 руб.
 на 3 месяцы — 7800 руб.
 Ведамасная (індэкс — 00238)
 на 1 месяц — 3600 руб.
 на 3 месяцы — 10 800 руб.
 Льготная (індэкс — 00728)
 на 6 месяцаў — 16 800 руб.

УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» АБМЕЖАВАЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДАВАННЯў («Полымя», «Маладосць», «Нёман», «Всемирная литература», «ЛіМ») У РОЗНІЦУ.
 Адзіная магчымасць застацца нашымі чы-тачамі — ПАДПІСАЦА на часопісы і газеты.

Беларусь" Людмілай Домніч.

— У чым спецыфічныя асаблівасці працы, бо зразумела, што бібліятэка Дома афіцэраў — незвычайная ўстанова...

— Зразумела, што акцэнт робіцца на ваенных выданнях; мы маем такія кніжкі, якіх няма нават у Нацыянальнай бібліятэцы. Дарэчы, ёсць вельмі вялікая падборка ваенных часопісаў. Гэта больш трыццаці выданняў, але ўсе яны маскоўскія, і мы набываем іх па падпісцы. На жаль, на Беларусі выпускаецца толькі адзін ваенны часопіс "Армія".

Што тычыцца спецыфікі бібліятэкі, то магу сказаць, што наша ўстанова напалову

сваю справу.

— А ці ёсць вельмі старыя выданні, і што робіце для захоўвання старых кніжак?

— На жаль, мы не маем спецыялістаў у гэтай сферы. Між тым, у бібліятэцы ёсць старыя кніжкі, унікальныя, XVIII — XIX стагоддзяў. Напрыклад, прыжыццёвыя выданні Гоголя, 16 тамоў ваеннай энцыклапедыі ў вельмі добрым стане, якая пачала выходзіць у XIX стагоддзі. Мне здаецца, выданні, якім больш за 100 год, захаваліся таму, што ў былыя часы паліграфія знаходзілася на вельмі высокім узроўні. На ілюстрацыях і па сённяшні дзень не выгара-ла друкарская фарба.

ме афіцэраў.

— А якой літаратуры вы самі аддаеце перавагу, як чалавек непасрэдна звязаны з кнігамі? Самі часам кніг не пішаце!

— Не-не, кніг не пішу, бо часу малавата. Як усе жанчыны, люблю добрыя кнігі, літаратурнаўчыя выданні. З задавальненнем чытаю Дар'ю Данцову, Агату Крысці.

— Людміла Уладзіміраўна, як вы лічыце, час фарміруе густ чытачоў? Якой тэматыцы наведвальнікі бібліятэкі аддаюць перавагу сёння, якім тэмам?

— Безумоўна, час фарміруе густ чытачоў. Гэта і зразумела. У XIX стагоддзі чыталі больш

Густы чытачоў фарміруе час

Вядома, што першы Дом афіцэраў у Мінску называўся Домам Чырвонай Арміі і быў адкрыты ў гасцініцы "Парыж" (зараз раён малой сцэны тэатра імя Янкі Купалы). Але ма-ла хто ведае, што ў тым будынку была і бібліятэка. Пры яе заснаванні налічвалася каля 20-ці тысяч тамоў. Калі ў 1936 годзе адчыніўся сучасны будынак Цэнтральнага Дома афіцэраў, бібліятэка пераехала туды. Перад вайной 1941—1945 гг. яна налічвала ўжо каля 50-ці тысяч тамоў. Затым Дом Чырвонай Арміі эвакуіраваўся, але кніжкі ніхто з сабой не павёз, бо тады наогул было не да кніг. На жаль, усе выданні згарэлі разам з інвентарнай кнігай...

У лютым 1944 года ў Сма-ленску пачалі фарміраваць бібліятэку. Паводле слоў від-авочцаў, назбіралася ажно два вагоны кніг. А першы запіс, зроблены ў новую інвентарную кнігу, датуецца 15 лютага 1944 года (пад першым і другім нумарамі стаялі кніжкі І. В. Ста-ліна). Усё гэта захавалася і па сённяшні дзень, таму сёлета ў лютым Цэнтральная бібліятэка Дома афіцэраў святкавала 60 год з дня свайго адраджэння. Дарэчы, былы дырэктар бібліятэкі Генадзь Суслаў памя-тае, што калі прымаў будынак на пачатку 60-х гадоў, у ім былі яшчэ і нямецкія кніжкі. Але час тады быў суровы, усе выданні тыя ліквідавалі.

Зараз бібліятэка налічвае ка-ля 112 тысяч кніг, якія запісаны ў інвентар. А фонд яе наогул універсальны, бо ахоплівае ма-стацкую, ваенную, грамад-скую, спартыўную, моваз-наўчую літаратуру. Каб разаб-рацца ў такім вялікім моры выданняў, я сустрэлася з загад-чыцай Цэнтральнай бібліятэкі дзяржаўнай культурнай устано-вы "Цэнтральнага Дома афіцэ-раў узброеных сілаў Рэспублікі

закрытая. А гэта значыць, што кніжкі выдаюцца дадому толькі тым людзям, хто звязаў сваё жыццё з арміяй ці быў з ёй звязаны да выхаду на пенсію. Разам з тым, захоўва-ецца кніжны фонд. Але, як і ва ўсіх бібліятэках, у нас ёсць пэўныя абмежаванні. Напры-клад, Нацыянальная бібліятэка дазваляе займацца там сту-дэнтам толькі з трэцяга курса. Раённыя бібліятэкі абслугоўва-юць выключна свой раён. Я лічу, што так і павінна быць. Мы працуем на ваеннага чыта-ча. Таму нават у бібліятэчным каталозе зроблены ваенныя аддзелы. У картатэцы больш дэталёва распрацаваны ваен-ныя пытанні.

Яшчэ адна асаблівасць біб-ліятэкі заключаецца ў тым, што мы аб'ядноўваем усе вайско-выя бібліятэкі, як метадычным цэнтр. У апошнюю пятніцу кожнага месяца мы збіраем працаўнікоў бібліятэк на пра-фесійную вучобу. Справа ў тым, што ў вайсковых бібліятэ-ках не так шмат прафесіяна-лаў, бібліятэкараў па адукацыі, бо там правіла, як правіла, жонкі афіцэраў. Тут мы навуча-ем іх, як правільна весці даку-ментацыю, даводзім да іх усе правыя нормы.

Таксама рыхтуем для біб-ліятэк метадычныя распра-цоўкі, якія аддаём у войскі. На жаль, нарматыўныя дакументы перакладаем на рускую мову, бо беларуская армія ў нас — рускамоўная.

Варта адзначыць, што ў нас цеснае супрацоўніцтва з Нацы-янальнай бібліятэкай. Так, напяр-эдадні 23 лютага яна перадала больш дзюх тысяч кніг для вайсковых бібліятэк. Між тым, практыкуем такі метады, як пры-манне ў дар кніг ад нашых чы-тачоў. Мы сартыруем гэтыя выданні і адсылаем іх у часці. Дарэчы, я сама працую ў бібліятэцы з 1977 года і люблю

— Людміла Уладзіміраўна, значыць, асноўныя чытачы бібліятэкі — афіцэры!

— У чытальнай зале нашай бібліятэкі, на абанеменце і ў філіяле 1-га корпуса Міністэр-ства абароны налічваецца больш трох тысяч чытачоў. Але мы абслугоўваем не толькі ва-еннага чытача. У чытальнай за-ле літаратурай могуць карыс-тацца ўсе жадаючыя без абме-жаванняў, бо мы працуем на горад. А вось на абанеменце, калі кніжкі выдаюцца дадому, мы абслугоўваем дзеючых ва-еннаслужачых і ваенных пен-сіянераў, а таксама членаў іх сем'яў. Да нас часам прыход-зяць і дзеткі з мамамі, якія да-памагаюць ім знайсці тую ці іншую кніжку. Але дзеці не запісаны ў бібліятэцы. Яны ма-юць права працаваць па фар-муляры, які выдадзены іх баць-кам. Але ўвогуле нашы чытачы — людзі сур'ёзныя, таму з па-вагай ставяцца да кніг.

— Якія мерапрыемствы ладзіце разам з супрацоў-нікамі?

— Гэта і чытацкія канферэн-цыі, і творчыя сустрэчы з пісьменнікамі, і кніжныя выста-вы, і дыспуты, і літаратурна-му-зычныя вечарыны, якія прахо-дзяць у чытальнай зале. Да прыкладу, зараз праходзіць збор ваенных псіхолагаў. З гэтай нагоды мы разгарнулі вялікую выставу "У дапамогу ваеннаму псіхологу". Акрамя таго, у нас ёсць два творчыя аб'яднанні. Па-першае, аб'яднанне сама-дзейных паэтаў і празаікаў, якому ў наступным, 2005-м годзе, спаўняецца 60 год. Па-другое, клуб кнігалюбаў, які працуе з 1977 года. Да мяне прыходзяць людзі, якія былі на-ват на першым пасяджэнні гэта-га клуба! Плануем і пэўныя ме-рапрыемствы да Дня Перамогі. Мяркую, што гэта будучы су-стрэчы з ветэранамі ў ваенна-навуковым таварыстве пры До-

рамантычныя, узнёслыя кніжкі. У гэтых тэкстах была іншая мо-ва, паказаны іншыя адносіны паміж людзьмі. А зараз які час, такія і кнігі... Што тычыцца тэматыкі выданняў, дык да-мінуе ў асноўным вучэбная літаратура. Бо вучацца не толькі студэнты, але і афіцэры. Яны спрабуюць атрымаць дру-гую прафесію, калі дазваляе служба і становішча. Акрамя таго, афіцэры карыстаюцца такімі кнігамі, якія патрэбны ім для павышэння прафесійных ве-даў.

Сапраўды, сярод чытачоў бібліятэкі не толькі афіцэры і студэнты. У чытальнай зале можна сустрэць і выкладчыкаў. Так, сваімі ўражаннямі након-т працы бібліятэкі дзеліцца док-тар ваенных навук, прафесар Алег Грыгор'еў: "У бібліятэцы Дома афіцэраў працуюць вельмі ветлівыя і ўважлівыя людзі. Яны прафесійна валода-юць сваёй справай. Ведаецца, сярод супрацоўнікаў бібліятэкі Дома афіцэраў ёсць людзі, якія з'яўляюцца ахоўнікамі ачага кніжнага свету. Яны захоўва-юць і перадаюць сутнасць, як душу кніг, ад пакалення пака-ленню. Мне падаецца, што ахоўніца ў чытальнай зале бібліятэкі Дома афіцэраў — гэта бібліятэкар Алена Васіль-еўна".

Іншыя наведвальнікі, з якімі я пазнаёмілася ў той дзень, не выказвалі такіх цёплых слоў асобным супрацоўнікам, а толькі казалі, што ім падаба-ецца наведваць бібліятэку. Падзяліўшыся пры гэтым сакр-этам, што ў сённяшняга мала-дога пакалення з'явілася моц-ная цікаўнасць да ваеннай тэ-матыкі. Я не стала высвятляць, з чым гэта звязана, аднак усце-шылася, што чытачоў у ваеннай бібліятэкі яшчэ доўгія гады не паменшае...

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Пераможца — тэатральны калектыў БДУ

Тэатральны калектыў БДУ прызнаны пераможцам на XI Фестывалю франкафонных аматарскіх тэатраў Беларусі. А лепшымі акцёрамі сталі ву-чаніца гімназіі № 1 горада Ба-рысава Вера Пратаповіч і сту-дэнт Белдзяржуніверсітэта Уладзімір Галак. Аб гэтым было аб'яўлена на цырымоніі закрыцця фестывалю, якая прайшла ў Нацыянальным цэн-тры мастацкай творчасці дзя-цей і моладзі.

Кіраўнікі калектываў, якія прымалі ўдзел у творчым спа-борніцтве, узнагароджаны каш-тоўнымі падарункамі і грама-тамі. Акцёры-пераможцы ат-

рымалі запрашэнне наведаць Францыю летам гэтага года.

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Францыі ў Беларусі Стэфан Шмялеўскі, які вы-ступіў на цырымоніі, адзначыў высокі ўзровень арганізацыі фестывалю і выканальніцкага майстэрства яго ўдзельнікаў. Ён павіншаваў пераможцаў і пажадаў ім далейшых творчых поспехаў.

Варта дадаць, што Фесты-валь франкафонных ама-тарскіх тэатраў праходзіць у Беларусі на працягу 11 гадоў. У ім удзельнічаюць навучаль-ныя ўстановы нашай краіны, у якіх вывучаецца французская мова. Арганізатары фестыва-лю — пасольства Францыі ў Беларусі і Міністэрства адука-цыі нашай краіны.

Аб вайне — у дзіцячым малюнку

Выстаўка дзіцячай мастацкай творчасці "Нам гэты свет завешчана берагчы", прысвечаная 60-годдзю вызвалення Бе-ларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, адкрылася ў Ма-гілёве. На ёй прадстаўлены больш за 300 малюнкаў дзяцей ад 7 да 15 гадоў, якія займаюцца ў гуртках выяўленчага мас-тацтва пазашкольных устаноў Магілёўскай вобласці.

Паводле слоў метадыста вы-ставачнай залы абласнога дзі-цячага Дома творчасці Людмі-лы Беразоўскай, у сваіх ма-люнках дзеці паспрабавалі ад-люстравачь усё, што ведаюць аб вайне. На думку спецы-ялістаў, найбольш цікавыя ра-

боты дзяцей з Крычава, Асі-повіч, Магілёва, Бялыніч і Ма-гілёўскага раёна.

У рамках выстаўкі таксама прадстаўлена своеасаблівая фо-тасправаздача дзейнасці Ма-гілёўскага гісторыка-патрыя-тычнага пошукавага краязнаў-чага клуба "ВІКРУ". Спецы-яльна для дэманстрацыі клуб перадаў і шэраг экспанатаў, знойдзеных на месцах баёў 1941 — 1944 гадоў у рэгіёнах Магілёўшчыны. Гэта зброя, бое-прыпасы, ваенная форма, прадметы быту савецкіх воінаў.

Пасля падвядзення вынікаў вы-стаўкі лепшыя работы будуць адзначаны спецыяльнымі дыпло-мамі і каштоўнымі падарункамі.

Экспазіцыя дзіцячай мастац-кай творчасці прадоўжыцца да 3 ліпеня.

М.А.

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ўСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шы-рокай тэматыкі;
выкананне ўвесь спектр рэдак-цыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзента-цыю выданняў.

Вул. Захарава, 19,
тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Бе-ларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарава, 19, Рэдак-цыйна-выдавецкая ўстанова "Лі-таратура і Мастацтва";
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Кнігі "Мы — беларусы", "Беларусь мая, Песня мая...", "Чарнобыль-ская рана" і "Чырвоная кніга для дзяцей" можна набыць у Рэдакцыйна-вы-давецкай установе "Літа-ратура і Мастацтва". Тэле-фоны аддзела маркетын-гу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

Вершы "Фотаальбома" можна ўмоўна падзяліць на чатыры групы:

- грамадзянскія;
- лірычныя;
- філасофскія;
- "побытавы каларыт".

Найбольш значымі падаюцца грамадзянскія вершы — з-за смелай пазіцыі аўтара, невульгарнага гумару, досціпаў і самабытнага стылю.

Наогул, прыемна зазначыць, што ўся кніга прасякнута гэтай самабытнасцю, пазнавальнасцю радка. Нават рэдкія русізмы, што я сустрэў (як тое: "крою", "шыкарны", "дзіра"), успрымаюцца не як ляпы, а як свядома ўжытыя аўтарам у пэўным кантэксце.

Сярод лірычных вершаў Нератка выдзяляюцца "Той год" і "Пазт і Сняжынка", сярод філасофскіх — "Багі". З вершаў, што апісваюць побытавы каларыт беларуса, найбольш уражвае "На дзяды".

Зборнік адкрываюць аж чатыры рэцэнзіі паэтаў: Віктара Шніпа, Леаніда Галубовіча, Васіля Жуковіча і Віктара Гардзея. Ці не зашмат? Тым больш, што вершы Нератка, на маю думку, не маюць патрэбы ў "апакунстве". Усе яны напісаныя паэтамі па духу — на эмоцыях, але добра і справядліва. Праўда, у рэцэнзіі Леаніда Галубовіча зацягнуты ўступ, а ўласна пра Нератка — малавата.

Асноўная праблема сучаснай беларускай паэзіі бачыцца мне ў адсутнасці ў творцаў трывалага хрысціянскага светапогляду. Зрэшты, такога светапогляду наша літаратура, па сутнасці, ніколі не мела. Прычын тут шмат, і прычын аб'ектыўных. Гэта і адносна малады ўзрост беларускай літаратуры — узрост, у якім свет успрымаецца па-дзіцячы наўна, з язычніцкім захапленнем прыроднай красой, каханнем, са шчырай любоўю да свайго кутка, малой радзімы; гэта, безумоўна, і тое, што айчынная паэзія найбольш актыўна развівалася ў ліханосныя гады рэвалюцый, грамадзянскай вайны, а затым — пры цемрашальскай камуністычнай цензуры, пры ідэалогіі, што навязвала творцам псеўдакаштоўнасці. За савецкім часам выказвацца ў творчым хрысціянскага гледзішча было не толькі немагчыма (не апублікаваць), але і небяспечна (пасадзяць, знішчаць).

Пасля памятных падзей раз-

валу савецкай імперыі зноў жа не хрысціянскія каштоўнасці прыйшлі на нашу зямлю, а апантаны нацыяналізм, хутка зменены на адкіды буржуазнага свету: незлічоныя "баевікі" і "жахлівікі", порна-эротыку, патоки нахабнай рэкламы, дзе запанавала адна ідэя — бязмежна любіць сваё "эга", усяляк яго

высока ні ўносілі паэты сваіх лірычных гераяў, у якіх б нябёсы іх ні запускалі, якімі б ні надзялялі велічнымі эпітэтамі, усё-такі найчасцей бачна, што іхняя муза — жанчына зямная і акурат зямной ласкі і слодычы чакалі ад яе аўтары. Рэдка каму ўдавалася абстрагавацца да нейкай беззаганнай жаночай

ў сумёце тысячаў папер твой верх сканае..."

Як бачна з апошняй цытаты, Нераток мала спадзяецца на вечнасць, якая для нас — туман, а надае найбольшую ўвагу непасрэдна працэсу жыцця. У іх, у цяперашніх гады, сёкундзе, заключаецца для аўтара найвялікшая каштоўнасць. І

літары. Бязглузда, сорамна — але факт! Гэта наконт таго, да якой дурасці і забабоннасці можа дайсці грамадская думка. Нешта падобнае адбываецца цяпер з беларусамі на сваёй зямлі. Нават літаратарам часам няёмка і боязна загаварыць на вуліцы па-беларуску: глядзяць як на мамантаў, якія немаведама чаму яшчэ не сканалі...

Для барацьбы з ганебнай хваробай беларуса, з гэтай дзіўнай боязню самапраўлення, Нераток абраў самы дзейсны прыём — сатыру, каб сорамна стала нам за сябе:

Таму ты будзеш
ногі грызці,
пакуль нарэшце
знойдзеш "выйсце":
у клетку шуснеш,
быццам трус.
А як інакш? —
ты ж беларус.

Прагляд «фотаальбома»

У выдавецтве "Тэхнапринт" нядаўна выйшла кніга Юрася Нератка "Фотаальбом". Лічу гэта досыць адметнай падзеяй.

песціць і наталяць, перамагаць у жыцці любой цаною... Усё гэта не магло не паўплываць на беларускую літаратуру, і на паэзію — у прыватнасці.

З гэтага часу беларускамоўная паэзія, на мой погляд, пацякла ў двух выразна акрэсленых рэчышчах. Першае, гэта перапынанне даўно агучаных класікамі матываў прыроднага характа, асалоды кахання і болю за родны кут. Другое, гэта апантанае перайманне новых форм, пераважна ўзораў сучаснай еўрапейскай паэзіі — папросту вершаў, напісаных так званым верлібрам, дзе няма ніякіх правілаў рыфмоўкі і рытмікі, дзе можна не ставіць знакі прыпынку і г. д. Але ў класічным вершы, не знаходзячы новых тэм і выяўленчых сродкаў, новая паэзія, пра-мойму, проста асуджана праграваць творам Коласа, Купалы і Танка — хаця б таму, што тыя былі нацыянальнымі першапраходнікамі. У вершах, напісаных верлібрам, за апошнія гады прасочваецца крайняя беднасць думкі, асабліва заўважная пры адсутнасці рыфмоўкі, мелодыкі.

Асобна хіба што стаяць творы Алеся Разанава, сапраўднага мысляра, які менавіта як паэт новых форм заваяваў еўрапейскае прызнанне, а ў айчынную літаратуру ўнёс неацэнны ўклад.

Падбіраючыся да твораў Юрася Нератка, хочацца звярнуць увагу на ўласна лірычныя вершы беларускай паэзіі і пагаварыць вольна пра што. Багата ў нас напісана вершаў пра каханне, пра "незямную любоў", пра пачуцці найсветлей (самы яркі тут прадстаўнік — Леанід Дранько-Майсюк). Але як бы

існасці, музы ў чыстым выглядзе. З агульнавядомых вершаў можна назваць, бадай, толькі "Вераніку" Максіма Багдановіча ды "Алесю" Аркадыя Куляшова. Дарэчы, у гэтых вершах аўтары не ўносяць лірычных гераяў да нябёсаў, але створаныя імі чыстыя жаночыя імобразы дасягаюць магутнай метафізічнай сілы.

І цяпер: што такое лірыка Юрася Нератка? Канечне ж, ён не з'яўляецца паэтам метафізічнага чуцця. Аднак і называць яго паэтам прыземным не выпадае. Нераток, на мой розум, — лірык эгацэнтрычны ў добрым сэнсе гэтага слова. Ён не імкнецца да завоблачных ясных, а найважнейшым у жыцці (і творчасці) лічыць стварэнне наукоў сабе прасторы любові. Гэта і сардэчны адносіны з сябрамі, і шчылівае любоў да бацькоўскага краю, і вернасць у каханні, на якой грунтуецца святая святых чалавечтва — сям'я. Нераток, як няшмат хто з лірыкаў, адчувае трагедыю чалавека на зямлі, безнадзейную закінутасць яго ў бязмежным космасе, калі не сфарміравана вакол яго памянёная прастора любові: "Туманы на белым свеце, туманы — не праб'е іх чалавечы слабы зрок...", "І трасуцца тужліва кусты, і грукоча тралейбус пусты...", "Паміж зямлёй і небам снег кружыўся, і вечнай калянай час ішоў..." У лірыцы сваёй паэт больш звяртаецца да людзей (а пераважна — да сябе), чым да акаляючай прыроды. Дрэвы, кветкі, птушкі ў яго "падыгрываюць" чалавечым пачуццям або іх адцяняюць: "Дрэваў стромкіх пастрыжаны строй, быццам спынены сіпаю злой...", "Здранцвейлай ластаўкай, павер, прадвесцем мая

таму Нераток вельмі пільны ў вершах да дэталю жыцця, які выходзяць з-пад яго паэтычна пераўтвораным: "Кравае дрэдж, але мокра — не пыльна...", "Комін спадцішка ўлавіў рогі месяца..."

Варта сказаць, што зборнік "Фотаальбом" — як і ўсе фотаальбомы — вельмі багаты тэматычным зместам. Нераток паўстае перад намі, так бы мовіць, у розных абліччах. Гэта і пранікнёны лірык, і ўмелы апісальнік прыроды, і філосаф, і паэт вострага грамадзянскага зроку. Як ужо адзначалася, найбольш каштоўнымі падаліся мне менавіта грамадзянскія вершы Юрася.

Грамадзянскія вершы, што з'яўляюцца ў беларускамоўным друку апошнім часам, даволі шаблонныя. Гэта жальбы на жыццё, галашэнні па страце народа сваіх каранёў, праклёны і гразьба ў аднас уладаў, абзыванне ўсіх рускамоўных манкуртамі і іншае. Нераток тут не традыцыйны. Са сціплым і трапным беларускім гумарам ён вылучае асноўныя рысы нашага менталітэту, прымушае чытача зірнуць на сябе збоку, пасмяяцца з сябе. "Дык ты народ ці не народ?" — пытаецца аўтар у адным з вершаў і на працягу ўсяго зборніка намагаецца сам сабе адказаць. Разам з жартаўлівым тонам некаторых грамадзянскіх вершаў, пабудаваных з умелым байкапісца (Юрась ужо выдаў колькі гадоў таму кнігу баек), праглядаецца і непаробны, сур'ёзны боль аўтара за свой народ, які сарамецца сваёй нацыянальнай свядомасці.

Успамінаю савецкія гады, калі няёмка было ўжываць слова "Бог", тым больш з вялікай

Нераток, варта зазначыць, не абмяжоўваецца ў сваіх грамадзянскіх вершах нацыянальнай тэматыкай, а разглядае досыць шырокі спектр сучасных праблем. Але ў цэнтры ўсяго — беларус, любімы герой аўтара, якому — перажыў дзень, і дзякуй Богу: "І змяняе ягоны хаос мітусні параўнальны спакой цёмнай ночы".

На заканчэнне хочацца сказаць, што Юрась Нераток выглядае ў зборніку як вельмі неардынарны аўтар, хоць і выступае ў звыклых формах на звыклым жа тэматычным полі беларускай літаратуры. Бо ўсё ж творчасць — гэта найперш выяўленне сваёй існасці, і добра, калі ёсць што выяўляць. Калі ж існасць твая — не возера, а мелкая лужына, то не памогуць ні навамодныя формы, ні "крутая" тэматыка...

І яшчэ раз паслухаем паэта:

Туманы... А ўсё астатняе —
міраж.
І куды іду —
паспеў ужо забыць.
Невядома,
ці было калі інакш,
ды здаецца мне —
інакш павінна быць.

Міхась ЮЖЫК

Р. С. Шаноўнае спадарства!
27 мая ў Беларускай хатцы адбудзецца прэзентацыя зборніка "Фотаальбом". Пачатак у 18.30. Прыходзьце.

Гэтая кніга — сучасная старонка гісторыі каталіцкай царквы ў Беларусі. Яна працягвае традыцыі гісторыка-і географічна-статыстычных клерыкальных выданняў ХХІ ст., але, у адрозненне ад іх, багатая інфармацыя па духоўнай гісторыі Касцёла, фундацыях і архітэктуры каталіцкіх святынь, перыпетых іх лёсу, сучасным стане ўпершыню прадстаўлена на беларускай мове, а не польскай ці лаціна. Параўнальна з папярэднікамі, у новым выданні ўпершыню адлюстраваны цэлы гістарычны пласт — шматпакутнае ХХ ст., якое адбілася ў цяжкім заняўданні і руйнаванні святынь, іх выратаванні і адраджэнні. Ва ўводзінах зазначана, што гэтае выданне распачынае серыю кніг пра каталіцкія святыні Беларусі, разлічана на шырокага чытача, спецыялістаў у галіне архітэктуры, гісторыі, мастацтвазнаўства.

Гэтую кнігу прыемна ўзяць у рукі, чаму спрыяе высокая таліграфічная культура выдання: зручны фармат, высакакасная папера, адмысловы макет і мастацкі

дызайн. Праз цёмны блакіт рамкі на супервокладцы таямніча выступае начное аблічча Мінскай катэдры — галоўнай святыні Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі, гістары-

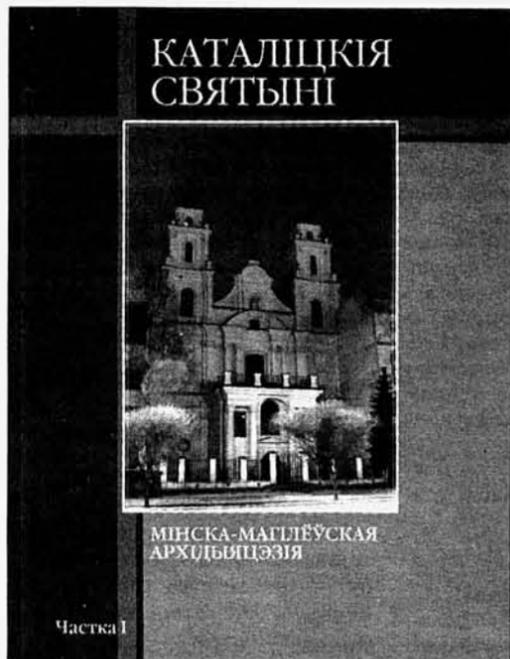
чны факт стварэння якой прадстаўлены далей фотакопія Булы Папы Яна Паўла II ад 13 красавіка 1991 г. Асноўны змест папярэджвае прадмова аб гісторыі архідыяцэзіі са змястоўнымі картамі-схемамі, якія адлюстроўваюць яе стан і колькасць парафій на розных гістарычных этапах; у складзе Вялікага княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі — да і пасля паўстанняў 1830 — 1831 і 1863 — 1864 гг.

Гэтая кніга мае энцыклапедычны характар, але пабудаваная не па звыклым для энцыклапедыі алфавітнаму прынцыпе, хаця ён таксама прысутнічае ў выданні. Структура кнігі мае тры розныя ступені размеркавання матэрыялу, кожная з якіх фарміруецца ўнутры сябе па алфавіце. Першая ступень — падзел па канфесійна-дыяцэзійным прынцыпе. Тут выплываюць і паслядоўна разглядаюцца святыні трох цэнтральна-паўночных дэканатаў Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі Будслаўскага, Вілейскага і Мінскага. Унутры дэканатаў падзел ажыццяўляецца па сучасным адміністрацыйна-тэрытарыяльным падзеле раёнаў Рэспублікі Беларусь, а ў іх межах — паводле назваў населеных пунктаў — другая і трэцяя ступені. Кожны раён папярэджвае карта-схема з пазначэннем месцаў, дзе існуюць ці існавалі касцёлы. Падобная структура выдання не з'яўляецца новай, яна ўжывалася і раней, напрыклад, у каталогах каталіцкіх дыяцэзій, вы-

Каталіцкія

дадзеных у 1930-я гг., дзе дапаўнялася алфавітным географічным слоўнікам. Такі ж дадатак не толькі б не пашкодзіў, а проста неабходны рэцэнзуемаму выданню.

Хаця азначаная структура, можа быць, не такая простая, як агульны алфавітны прынцып энцыклапедычных даведнікаў, але мае свае перавагі. Сукупнасць каталіцкіх помнікаў аднаго дэканату ці адной парафій, сабраных разам, больш выразна ілюструе гістарычны лёс культурна-рэлігійнага рэгіёна. Становяцца відачочнымі вялікія страты матэрыяльных і духоўных набыткаў, напрыклад, Смалявіцкага і Чэрвеньскага раёнаў, якія моцна пацярпелі падчас атэістычнай наваль у 1930 — 1960 гг. Іх сакральныя помнікі прадстаўлены альбо старымі малюнкамі ўжо неіснуючых касцёлаў, альбо руінамі, альбо новабудамі. У гэтай кнізе, параўнальна з ранейшай клерыкальна-статыстычнай літаратурай, вялікая ўвага надаецца ўласнай рэлігійнай

Хутка ў друк выйдзе новы бібліяграфічны паказальнік па беларускім мовазнаўстве, які з'яўляецца працягам бібліяграфічнага паказальніка "Беларускае мовазнаўства" (1976-1985гг.) і адлюстроўвае літаратуру за 1986-1991 гады на беларускай, рускай і ўкраінскай мовах, а таксама нязначную колькасць матэрыялу на польскай, нямецкай і іншых замежных мовах. У паказальнік уключаныя кнігі, артыкулы з серыйных выданняў і тэматычных зборнікаў, аўтарэфераты доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый, матэрыялы з'ездаў і навуковых канферэнцый, падручнікі і метадычныя дапаможнікі для вышэйшых навучальных устаноў. Значную частку матэрыялу складаюць працы па агульным мовазнаўстве і славістыцы, у якіх у выглядзе асобных заўваг ці зносаў гаворыцца аб беларускай мове. Адзначаны рэцэнзіі і рэфераты на кнігі і артыкулы па беларускім мовазнаўстве. Як і раней, не ўвайшлі ў паказальнік падручнікі, праграмы і метадычныя дапаможнікі для пачатковай і сярэдняй школ.

Матэрыял размеркаваны ў сістэматычным парадку. Унутры кожнага раздзела расстаноўка публікацый здзейснена ў алфавіце аўтараў і заглаўкаў (калі аўтар не адзначаны). Тэматычная структура паказальніка ўключае ў сябе ўсе асноўныя раздзелы сучаснай навукі аб мове: глотанез, гісторыя мовы, дыялекталогія, фанетыка і фаналогія, графіка, арфаграфія, марфалогія, сінтаксіс, зымалогія, лексікалогія і лексікаграфія, таланіміка, антрапанімія, тэрміналогія, фразеалогія, культура мовы, семантыка, работа навуковых устаноў у галіне беларускага мовазнаўства і іншыя тэмы. Пэўную цікавасць могуць выклікаць у карыстальнікаў таксама раздзелы: "Мова мастацкіх твораў", "Мова беларускіх пісьменнікаў" і "Персоналіі". Значная колькасць матэрыялу закранае пытанні моўнай палітыкі, міжмоўных кантактаў, сацыялінгвістыкі і двухмоўя ў рэспубліцы. На працы, якія адносяцца да некалькіх раздзелаў, даюцца спасылкі. Анатацыі носяць інфармацыйны і ўдакладняльны характар.

Бібліяграфічны паказальнік "Беларускае мовазнаўства" за 1986-1991 гады прызначаецца для навукоўцаў, выкладчыкаў вышэйшай школы, аспірантаў і студэнтаў-філолагаў, супрацоўнікаў бібліятэк і ўсіх тых, хто цікавіцца беларускай мовай.

Беларуская проза апошніх дзесяцігоддзяў ведала нямаля прыкладаў яркіх, імклівых узлётаў, за якімі стаяць вядомыя ў літаратуры імёны...

Сёння, калі імкліва набірае хаду XXI стагоддзе, прыгожае пісьменства радуе нас новымі, не менш яркімі літаратурнымі імёнамі. Сваё месца сярод іх, безумоўна, займае і прэзіянт Анатоля Рязановіч, аўтар кніжак прозы "Я размаўляю з іншапланецянамі", "Воўчае жыццё", "Спасціжэнне існасці", "Святло імгненняў", "Чаканне жанчыны"...

Я не абмовіўся, авансам вызначыўшы адметнае месца прэзіянту з Берасцейшчыны. Бо калі на адным дыханні прачытаў яго новую апавесць "Отшельник", доўга не мог прыйсці ў сябе ці, як кажуць на радзіме аўтара — палескай глыбінцы — "ачомкацца". Адчуванне таго, што нікога больш беларускага, напісанага на... рускай мове, апошнім часам не чытаў, не пакідала, пакуль не перагарнуў апошняю старонку твора. Уражае пранікненне аўтара ў самыя патаемныя куточки характара галоўнага героя, палешука Сцяпана Лосіча, калі пры чытанні міжволі забываеш і пра мову, на якой напісаны твор, адпадае сама сабой і патрэба смакавання асобных аўтарскіх знаходак, вобразнага раду, — рыса паміж літаратурай і жыццём сціраецца, паколькі ты сам робішся міжвольным саўдзельнікам (не сведкам!) чалавечай драмы, што адбываецца ў глухой палескай вёсачцы Ладорышы, ва ўрочышчы Чырвоны Берэг з героямі апавесці — Сцяпанам, Волгай, Настай... Адбываецца вунь калі — на самым пачатку вайны! — але як па-сучаснаму гучыць. І ў гэтым мне бачыцца несумненна мастацкая вартасць твора.

А штуршком для напісання апавесці, па сведчанні самога аўтара, з'явілася інфармацыя па рэспубліканскім радыё пра чарговага беларускага "рабінзона", які з вайны вартуючы схаваны ўладамі ў лесе царкоўныя каштоўнасці, вымушаны быў сам паўстагоддзя хавацца ад людзей... У выніку чаго яго ўласнае жыццё пры-

се ператвараецца ў жыццё зганага, адзінокага зверга.

"...Старик часто приходил сюда. Пожалуй, гораздо чаще, чем на могилу женщины, с которой многие годы жил, родственников, всех тех, с кем был некогда дружен и кого просто когда-то знал. Здесь он и хотел умереть. Но смерть пока щадила его: может быть, давала ему еще шанс рассказать о себе людям, а может, просто пока не находила времени для свидания с ним".

...Надо было уходить. Опираясь на суковатую длинную палку, подобранную у дуба, старик тяжело поднялся, еще раз поглядел на заросшую землянку и поковылял в сторону близлежащей полеской вёсочки Ладорыши.

...Не раздеваясь, старик лег на грязную незаправленную кровать и устало закрыл глаза: «Когда же это было и было ли?»

Динаміка падзей апавесці, якая рэзгортваецца як у сучасным дэтэктыве, адразу забірае чытача ў свой палон, вызваліцца з якога ўжо немагчыма, пакуль не будзе перагарнута апошняя старонка. Прыгадваецца, нешта падобнае давалася перажыць, чытаючы чарговы быкаўскі твор. А раней — "Стары і мора" Хемінгуэя.

Аўтар дакладна ведае рэчы, пра якія піша: трава гэта ці дрэўца, птушка або звер, казюрка... У лесе і ля вады ён адчувае сябе не гасцем і не турыстам, бо тут нарадзіўся, вырастаў, сюды пастаянна вяртаецца, і не толькі ў думках ці ў снах.

"...Через километра три наткнулся на свежие лосиные следы. Судя по ним, животных было несколько: три или четыре. И шли они на лежку, так как их следы все время расходились. Это значит, что лоси ступали не след в след, как обычно, а двигались по дороге неторопливо, каждый в отдельности. Они щипали верхушки кустов, обгрызали кору молодых деревьев..."

У гэтай сувязі варта зазначыць, што далёка не кожны палейнічы, да ліку якіх, дарэчы, належыць і аўтар апавесці,

здолны выступіць у ролі тонкага, граматынага следчыта.

Мастацкая праўда і сапраўднасць, якія сфаксіраваны аўтарам галоўным чынам на двух самабытных, уразліва палешуцкіх характарах — Лосіча і Насты, на дакладных побытавых і пейзажных замалёўках, дзе не адчуваецца ні кроплі фальшы і прыблізнасці, дзе імклівая дынаміка развіцця падзей нагадвае нечакана распрамленую спружыну, міжволі выклікае асацыяцыі з творами беларускай класікі.

Мудры, праніклівы следчы абласной пракуратуры Самайлюк спускаецца ў самотную, усімі забытую хацінку Лосіча нібыта з неба, нібыта пасланец ад Бога. У нечым ён нагадвае Парфірыя Парфірыевіча з твора М.Ф. Дастаеўскага "Злачынства і пакаранне". Але ў адрозненне ад героя Дастаеўскага Самайлюк — былы следчы. Ды і Лосіч — не Раскольнікаў. Тым не менш, мэта ў следчых адна — праз дасягненне дайсці да ісціны. І хаця Лосічу доказ яго віны ўжо нічым не пагражае (за даўнасцю гадоў), адкаж усё роўна давадзецца трымаць. Перад самім сабой. Перад Богам. Самайлюк гэта разумее. Таму з'яўленне побач з ім аўтара следчага для яго — як паратунак. Як апошняя надзея. Калі, магчыма, удасца, нарэшце, разблытаць складаны вузел уласнага драматычнага лёсу, калі, нарэшце, удасца расставіць усё на свае месцы, і ўжо пасля ўсведомлення гэтага спачыць на могілках пахрысціянскім звычаі. Вось чаму былы следчы для Самайлюка — нават не святы айцец, які перад далейшай дарогай у нябыт адпускае зямныя грахі, а нешта большае. Як сам Сусвет. Цэлы Космас.

І калі падобная мера адказнасці за свае ўчынкi — неад'емнае ў чалавеку, тады зразумела, сцвярджае аўтар, што ў гэтай блакітнай бездані, якой з'яўляецца Сусвет, жыццё кожнага з нас сапраўды, як сказаў некалі геніяльны рускі паэт, уяўляе сабой маленькую Планету. За якую ўсе мы ў адказе.

Уладзімір ГЛУШАКОЎ

Святыні

гісторыі і архітэктуры кожнай святыні, што надае выданню вялікую навукова-культурную каштоўнасць. Аўтарам праведзена тытанічная даследчыцкая праца

па выяўленні і сістэматызацыі шматлікіх гістарычных крыніц, архіўных дакументаў, спіс якіх прыводзіцца ў канцы кнігі. У выданні выкарыстаны таксама матэрыялы з архіваў С.Адамовіч, Т.Габрусь, Ул.Дзянісава, Ул.Трацяўскага, А.Ярашэвіча. Яшчэ больш грунтоўным навуковым апарат выдання робяць абмерныя чарцяжы збудаванняў, прыведзеныя разам са шкалай графічнага маштабу, старыя малюнкi і фотаздымкі XXI — XX стст. Кніга дапоўнена архітэктурным тэрміналагічным слоўнікам.

Асаблівую каштоўнасць маюць сучасныя фотаздымкі святынь, выкананыя А.Яроменка з захапленнем і майстэрствам мастака. На здымках яму ўдалося захаваць уласціваю сакральным помнікам духоўную аўру: яны літаральна ззяюць унутраным святлом, ураджаюць веліччу і прыгажосцю, наладжва-

юць духоўны кантакт паміж зямным быццём і Небам. Іншы раз нават руіны выглядаюць прывабна і рамантычна, нараджаюць думкі пра час і сваё месца ў ім. Архітэктурныя фотаздымкі самага рознага кшталту: панарамныя, агульныя архітэктанічныя, ракурсныя, фрагментарныя і інш. Ураджаюць высокую якасцю здымкі інтэр'ераў святынь, алтарных і скульптурных кампазіцый, вітражоў, амбонаў, арганаў і іншага сакральнага начыння. Напрыклад, адна з найбольш славытых каталіцкіх святыняў Беларусі — базыліка ў Будславе — прадстаўлена 20 фотаздымкамі і 3 графічнымі ілюстрацыямі. У выданні выкарыстаны таксама фотаздымкі А.Клешчука, Г.Ліхтаровіча, М.Мельнікава, М.Новікава, Ул.Суцягіна, Ул.Трацяўскага.

З пункту гледжання гісторыі аичыннага мастацтва, каталіцкія святыні ўсяго толькі трох дэканатаў Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі дастакова поўна прадстаўляюць асноўныя агульнаеўрапейскія архітэктурна-мастацкія стылі Новага часу ў нацыянальнай інтэрпрэтацыі. У архітэктуры мураваных святынь адлюстраваны розныя этапы развіцця беларускага барока (касцёлы ў Будславе, Беніцы, Засвіры, Мінску, Заслаўі, Крывічах), барочнага класіцызму (касцёлы ў Зембіне, Касцяневічах, Сёмкавым Гарадку), класіцызму (касцёлы ў Даўгінаве, Дубраве, Раванічах),

гістарычных неастыляў (касцёлы ў Альковічах, Вейцы, Красным, св.Сымона і Алёны, св.Роха ў Мінску) і іншыя. Асобную старонку складаюць помнікі сакральнага драўлянага дойлідства, многія з якіх не дайшлі да нашага часу (касцёлы ў Гарадзішчы, Гарадку, Лебедзеве, Хоўхлаве). Гэтыя набыткі з'яўляюцца ўзорамі для праграмы сучаснага касцельнага будаўніцтва. Новыя, але традыцыйныя па архітэктурна-мастацкім абліччы святыні ўзведзены ў Жодзіне, Маладзечне, Смалявічах ужо на мяжы 2000-годдзя хрысціянскай эры.

Па колькасці і значнасці пастаўленых і вырашаных праблем, відавочна, што гэтая кніга — вынік вялікай працы не толькі аднаго аўтара, але цэлага калектыву. Вялікая заслуга ў падрыхтоўцы выдання належыць Х.Лялюк, Л.Камінскай, мастацкаму і тэхнічнаму рэдактару А.Глекаву. У канцы, на супервокладцы кнігі, пазначана, што многія каталіцкія святыні ў Беларусі адноўлены і пабудаваныя пры дапамозе "Re-povabis" — акцыі сапідарнасці нямецкіх католікаў з іх братамі з Усходняй і Цэнтральнай Еўропы. З яе фінансавай падтрымкай падрыхтавана і гэтая выданне, што з'яўляецца яшчэ адным яркім сведчаннем плённага беларуска-нямецкага супрацоўніцтва на ніве духоўнага адраджэння.

Тамара ГАБРУСЬ

"Больш за сорок гадоў мы жылі па хранометру Васіля Быкава, — піша Міхась Тычына ў прадмове да новага зборніка выбранных твораў прэзіянта (Мн., "Беларускі кнігазбор", 2004). — Ягонья апавесці з'яўляліся ў друку з дзівоснаю рэгулярнасцю, якая нагадвае звышдакладную працу астранамічнага гадзінніка (...) Яго творы, у тым ліку і творы апошніх гадоў жыцця, былі надзвычай своечасовыя, чаканыя."

"Выбраныя творы" класіка сусветнай літаратуры, народнага пісьменніка Беларусі Васіля БЫКАВА склалі апавесці "Трэцяя ракета", "Знак бяды", "Аблава", апавяданні і прыпавесці "Адна ноч", "На чорных лядах", "Жоўты пясок", "Народныя месціцы", "Сцяна", "Тры словы нямы", "Кошка і мышка", а таксама публіцыстычныя выступленні і ўспаміны.

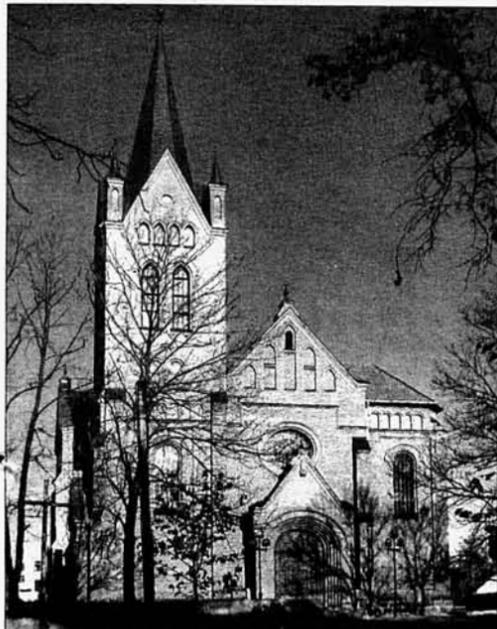
Зноў жа, як слухна заўважае ўкладальнік кнігі М.Тычына, "У нас ёсць Быкаў, і значыцца ёсць падставы для таго, каб ганарыцца сваёй Беларуссю. Быкаў ратуе нас ад прыніжэння і ганьбы, у якой мы сядзім, як у ваўчынай яме, саромеючыся, і небеспастаўна, называюцца ў цывілізаваным свеце, што мы беларусы. Эпоха, калі нам пашанцавала жыць, — гэта эпоха Быкава..."

У 1948 годзе маладыя беларусы, раскіданыя вайной па Еўропе, з'яжджались Францыю. Там, у Парыжы, у 1948 — 1954 гадах яны

выдавалі часопіс "Моладзь". Кнігу "МЕСЦА ВЫДАННЯ — ПАРЫЖ", якая першай выйшла ў серыі "Бібліятэка Бацькаўшчыны", склалі выбранныя старонкі гэтага часопіса. Цікавыя асобы, унікальныя матэрыялы, невядомыя факты з жыцця пасляваеннай хвалі эміграцыі...

Залатымі манетамі зорак
Зноўку свеціцца неба над намі.
Неба ў нас — беларускае мора
З беларылімі ў ім караблямі.

"Беларускае мора" называецца новы пазтычны зборнік Віктара ШНІПА (Мн., "Мастацкая літаратура", 2004), асноўны змест якога складаюць баллады гістарычнага плана, санеты пра каханне і верлібры філасофскага складу.

Соф'я ШАХ

Кароткія, ясныя гадзіны, —
абмежаваны ўпадабаны час...
Я дзень жыву у клопатах
няўпінных,
каб пасядзець увечары
ля Вас.

Ураўнаважана і задуменна,
з адным і тым жа
верным пачуццём,
што зноў агорнутыя
патаемна
мы вечаровым
зладжаным святлом.

Яно агортвае і гоіна лучыць,
яно заўсёды сведчыць
пра адно:
як дзень нас паміж справамі
ні кружыць,
а надзяляе злагадай — яно.

А туляць да сябе
спакоем дзіўным
цяпер амаль усе да аднае
кароткія таропкія гадзіны,
што для адхланья
ўвечар Бог дае.

Не хачу ніякіх слоў
дарэмна траціць, —
хоць скажы я сто разоў,
як нам шчасціць,
словы не, не данясуць
таго прызнання,
якое можаце пачуць
у маім дыханні.

Словы дзіўныя — і ўсё ж
бы нешта засціць:
"Мысль изреченная
есть ложь", —
няпраўда, значыць.
Я ж хлуціць Вам не хачу
І гэтакім чынам,
І калі маўчу — маўчу
самазабыўна.
У маўчаньня у майго
такія спеўнасць,
што і словы для яго —
проста беднасць.

Найдоўга-доўга,
колькі сонца будзе
вось гэтую зямельку
саграваць...
Найдоўга-доўга,
колькі ў зорным гурце
дзе нашы зоркі
будуць нам спрыяць...

Ну столькі доўга,
колькі дасць нам Божа
між гэтых родных сцежкак,
траў і дрэў
адну мець запаветную
раскошу —
выношваць, выдыхаць,
вышыраць спеў.

Ой, два песа, ой, два песа,
ой, два галасы
разминуліся прамой в небе,
в небесах —
на две стороны, вернее,
на два полюса —

и заглохли в непосильных
облаках.

Изяслав Котляров

Ой, на два, ой,
на два галасы мы спявалі,
ой, на два галасы
ды на дзве стараны —
І Азарыч, і Чавусаў
родныя далі
чулі спеў наш наўсцяж
ад вясны да вясны.

Ой, на два галасы
нам зіхцела паветра,
ой, на два галасы
разнімаўся прастор
паміж дзённым зямным
разгарачаным светам
і нябесным начным
светам выспелых зор.

Ой, на два галасы,
ой, на дзве нашы долі
скрозь сумленную вернасць
самой чысціні
ад Гасподняе міласці,
Божае волі
непаўторна спяшаюцца,
дзеісна дні.

Так і наша натхнёнае
лучнасцю Заўтра
прагучыць, далібог,
між сьвіва і жніва
непадзельна адзінаю
існаю праўдай
ой, на два галасы,
ой, на два, ой, на два...

Пара ўжо грады ладкаваць, —
чакае глеба.
Але не мне яе падняць, —
тут мама трэба.

Не прыме рупнасці маёй,
маёй турботы, —
зямлі здаюся я чужой
цяпер заўсёды.

Хоць гадала і мяне,
мяне карміла, —
без мамы знікла і ў яе
былая сіла.

...Дагэтуль розум
не прывык,
злучаць не згодны
цяплом натхнёны
дзірван дрымотны.

Усход — што было,
а захад — што будзе.
Кароціцца час на мігу,
секундзе,
а хуткасць расце —
чым далей, тым болей,
і я за яе трымаюся воляй.

Не збочыць на крок
і не адхіліцца, —
мой — выстылы змрок,
мая — навальніца,
мае — галалёд і злая завая...
Адчай — там, дзе ўсход.
Дзе захад — надзея.

Святлана ЯВАР

І голас малады звінеў.
Ён быў такі нясмелы!

Таму не страшна з ім было,
А светла і ўрачыста.
Скажыце, што нас
з ім звяло?
І толькі Дзева Чыстая

На нас глядзела з вышні —
Напэўна, бласлаўляючы
Яго на подзвіг дабрыні,
Пра тое і не дбаючы.

Калі найкол іскрынкі
дыяментнай
Расыплюць рой зіхоткіх
промняў, я

Скажу — і без залішніх
сантыментай —
Што назаўжды, бяспрэчна,
я твая.

Спякотаю марнела
і гібела.
Гаючаю вадой
апырскаў ты —

І адбылося гэтак,
як хацела:
Бляск кропель... Дзе агонь,
дзе дым густы?

Я расцвітаю, нібы ў садзе
ружа.
Пяш ты так цудоўна,
салавей.
Люблю, люблю, люблю цябе
я дужа.

У твар мне свежым
ветрыкам павей...

Што пазіраеш, ноч?
Я з-за акна

Ні жахаў, ні пачвар
тваіх не бачу.
Фіранка паміж намі,
як сцяна.

І перад ёю я ціхенька плачу.
Не хочацца ісці кудысьці
ў ноч,
Збягаючы ад нелюбові
чорнай.
Бо здзіўлена Сусвет
мільёнам воч

Глядзіць у сэрца мне
парою зорнай.

Ён запытае:
мудрасці няма
Хіба, што так жыццё
табе няміла?
Ты думаеш, не скончыцца
зіма,
Прадчасна паглыне
цябе магіла?

Не! Дачакацца выпай
табе лёс
І шчаснай долі,
і людской любові.
Анёл-ахоўнік
так высока ўзнёс —
А ўнізе твой каханы
цябе ўловіць...

Васіль МАКАРЭВІЧ

Віскулі

Быць наканавана нам
Братамі.

Памірай,
А свой загон засеі!
Ды нібыта ў глыбіні
падводнай,
Наш Саюз загруз, завяз,
засеў

Роўна на пятнаццаці
Падводах.

Цяжка!
А паскардзіцца каму?!
Хоць трубілі пра святое
брацтва,
Трэба нам, відно, па аднаму
З апраметнай ямы
Выбірацца!

За сталом,
Як час патрабаваў,
Спрэчкі не буянілі, — буялі.
Засядаў зусім не трыбунал,
Ды па ўсіх законах
Трыбунала.

Трэба ўзяць
Тапор ці востры меч,
І паміж падводамі-вазамі
Да адной вярочыны рассеч,
Што трывушча іх навек
Звязалі!

Перамовы
То ішлі на спад,
То ізноўку калывалі трухам.
Аж пакуль не сплёў
трыумвірат
Там далоні дужыя
З трыумфам.

Кажуць,
Першы раз на ўсім вяку,
Дрэннага не маючы намеру,
Лез прысуд самохаць
пад руку,
З пакараннем да вышэйшай
Меры.

Хоць не гойдаў
Пушчу землятрус,
Хмар не рваў скарэлыя
анучы, —
Кажуць, там, у нетрах,
наш Саюз
І знайшоў канец свой
Немінучы.

У гасподзе
Смольнай і лясной
Кроны дрэў пад ветрам
закіпалі.
Кажуць,
пад крывулінай-сасной,
Там яго ў зямлю
І закапалі.

Не было
Ні плачу, ні прамой.
Біў адно у хвою
дзяцел-неслух.
Ноч густая сцежкаю прамой
У даўгой труне яго
Панесла.

Дзе бярлог
Разлэгся хітруна,
Ведуна, пушчанскага
ўпраўдома,

Цяжка правалілася труна
Проста ў апраметнае
Прадонне.

Грымнулі
Грымотна камякі
Мёрзлай і цяжкой зямлі
аб века, —
Быццам хтосьці заганяў
цвікі

Назаўсёды у труну,
Навекі.

І калі,
Як прывід, белы лунь
Краўся з асцярогаю кацінай,
Велізарны, нібы млын, валун
На магілу з крэткам
Ускацілі.

Нават чарка
Горкая да дна
Не была, як водзіцца,
дапіта.
Не, не знойдуць нават сярод
дня

Лапіны таемнай
Следапыты.
Мак таўжуць
Там летам камары,
Гойдаючы шэрае кадзіла.
Бо яго калісьці ведзьмары
З бабаю Ягою нарадзілі.

Часам поўнач
Вухам прыпадзе
Да грувасткай елкі,
як да стога.

І пачуе ў цішы неўспадзеў,
Як у доле хтосьці глуха
Стогне.

Сыпануць
З арэшын лузанцы.
І ля дрэў смалістых,
у падцёках,
У гушчарнік шаракі-зайцы
Кінуцца спалохана
Наўцёкі.

1
Ненавісней
Больш і ад скулы,
З сілаю надзейнай
і трывушчай,
Для партыйцаў сталі
Віскулі
На ускрайку Белавежскай
Пушчы.

Ў горкі час
Сусед суседу рад.
Злоснікі становяцца сябрамі.
Тут славянскі наш
трыумвірат
Пушча за сталом адным
Сабрала.

Землі нашы
Аб мяжу мяжой
Труцца, бы грузавікі
бартамі.
Мы з адной славянскаю
душой,

Аднапакаёвая кватэра маўчала. Маўчала гнятлівай цішынёй. Нават гадзіннік на сталі і той не выконваў сольную партыю. Кватэра маўчала, а магла б гаварыць з кнігамі, яны на тое і створаны, іх было ў кватэры больш за ўсё, аднак і кнігі захоўвалі непарушнасць цішыні. Яны, у выглядзе стала, крэсла, ложка, шафы, складзеных адмыслова з зайздроснай далікатнасцю, нерухама слухалі цішыню, падпарадкоўваліся ёй. На спінцы крэсла вісеў пінжак, ложка быў засланы плед з выявай усурыйскага тыгра, шафа на двух плечыках трымала мужчынскае паліто і жаночы шаўковы халацік, ейны халацік, той, якая часта прыходзіла ў кватэру, каб разбураць цішыню. Ёй нічога не належала ў кватэры, акрамя халаціка, падараванага гаспадаром кватэры. Не належала і цішыня, але яна разбурала яе, не знішчала. А гуляла нібы ў кубікі з дзіцячага набору, і цішыня дазваляла ёй рабіць гэта, бо ведала, што заўтра зноў абаўе гаспадара кватэры мацней за дзяўчыну. Хоць тая, чый халацік вісеў на плечыках побач з мужчынскім паліто, вельмі прыціскалася да гаспадара кватэры і шаптала яму на вуша нешта гарачае і салодкае, ад чаго ён пераставаў курыць і пазіраў на ўладарку халаціка неяк дзіўна, а пасля яны разам клаліся ў ложак.

Мікола АДАМ

Кватэра, якая любіць цішыню

Апавяданне

На падаконні стаяў літровы слоік, напалову запоўнены цыгарэтным попелам і недакуркамі. Дым, таксама, як і цішыня, падабаўся кватэры. І ён расцякаўся па пакоі і падпарадкоўваўся цішыні.

З кухні пачуўся гук упаўшай кроплі з-пад крана ў ракавіну. Выпадкова. На яе нават звяртаць увагу не мела ніякага сэнсу. Хутка ноч прыйдзе на дапамогу цішыні і тады ўвогуле стане добра. Болей за ўсё кватэра любіла ноч і цішыню.

Шчоўкнуў дзвярны замок. Дзверы ледзь чутна адчыніліся, але захлопнуліся з моцным грукатам, захісталіся кніжныя паліцы. Гаспадар кватэры, чорнавалосы малады чалавек з рэйверскай бародкай, у расхрыстанай скурацы, шпурнуў пачак гродзенскай "Прымы" на стол, папярэдне выцягнуўшы адну цыгарэту. Ён падкурываў яе ад агеньчыка запалкі, пасля чаго, як і пачак цыгарэт, паліцаў на стол карабок. Вочы яго бегалі па ўсім памяшканні, нідзе не затрымліваючыся, губы торгаліся і крывіліся, рука з цыгарэтай дрыжэла, дым ён выдыхаў шумна, а попел страсаў на падлогу.

Малады чалавек сеў за стол. Локці на сталі, пальцы з цыгарэтай ля губ, а вочы, прымружаныя ад невядомай злосці, глядзелі ў люстэрка, што стаяла на акне. Злосць і крывіліся чыталіся ў ягоным твары. Ён падсунуў да сябе тэлефон, скінуўшы міжволі паперы і кнігі, якія мясціліся на сталі, набраў нумар.

Доўга ніхто не адказваў. Малады чалавек нервова кусаў губы і, калі пачуў голас у трубку, хрыпла закрычаў:

— Саня? Гэта Віктар. Чуеш?

— Ды чую, не глухі, не раві так на вуша, — адказаў апанент. — Што здарылася?

— Ды нічога. Проста... Месцы яшчэ засталіся ў тых спісах, што ты мне паказваў? Я яшчэ прасіў цябе адно пачуць за мной...

— Надумаў ехаць?

— Так.

— Значыць усё-такі нешта здарылася. Ты падумаў спачатку, варта табе ехаць ці не...

— Няма калі думаць, Саня, дый позна.

— Ты ж вяселле, казаў, хутка справіш...

— Забудзь. І не задавай лішніх пытанняў. Ёсць месца для мяне ці няма?

— Ды ёсць...

— Вось і добра.

— Што добрага, Віктар? Зноў сваю Віку прыраўнаваў да "блакітнага"?.. Пасля ж...

— Слухай, гэта мае праблемы...

— Ну, як ведаеш.

— Калі мне прыехаць і куды?

Саня назваў месца і час, Віктар даў адбой. "Сука!" — вырвалася ў яго. Ён глядзеў на сцены сваёй кватэры, абклееныя ейнымі фотаздымкамі. Але зрываць іх не стаў.

Ён рушыў на кухню, адкрыў лядоўню, дастаў бляшанку шпротаў і слоік марынаваных памідораў, з

сённяшні дзень... Да Вікі ўся гэтая вайна не мае аніякага дачынення, але прычым тут Віка?

Трэці тост за тых, хто не вярнуўся з бою. І Віктар выпіў паўнюткую шклянку, закурываў.

З Вікай ён пазнаёміўся год таму. На вяселлі сябра. Яна таксама нешта пісала і любіла савецкі баявік пра мушкетэраў, як і Віктар. Мабыць, гэта і наблізіла іх адно да аднаго. Віктар вар'яцеў, калі яе не было побач. Раней жыццё яго было насычана рызыкай і гульнёй са смерцю, з Вікай — іншае. Без яе кожны дзень здаваўся яму пустым. Ды яна, як заездзь, лезла да яго з распытамі, расказы ды расказы... Абуралася тым, што ён нічога не расказвае пра тую вайну... Гэта ж не анекдот, не ўрывац з любоўнага рамана. Дый што ён мог расказаць? Як яго параніла? Расказваў. Выхваляўся, як жа, герой! На спускавых колах вывеў машыну з-пад абстэрэлу з шасцю чалавекамі, там яго аднаго-адзінага і зачэпіла, не цяжка, праўда, прастрэліла клуб навывёт. Што яшчэ? Самому ўспамінаць жудасна...

...Пасёлак Пештар... 27-ая застава... Чарада авечак... капітан Астравух — абруселы беларус, белабыры і насаты, нібы Колас, высокі і худы, як

хлебніцы — батон. На хуткую руку зрабіўшы бутэрброды, захапіў шклянку і вярнуўся ў пакой. З унутрана кішэні курткі выцягнуў пляшку "Крышталь-люкс", адкаркаваў, наліў, выпіў, адкусіў бутэрброд, закурываў.

— Сука! — злосна прашыпеў.

Віктар сеў на ложак і апусціў галаву. Валасы яго былі доўгія, але шнар ад раны прыкмячаўся, хоць рану гэтую ён зарабіў не на вайне. Так, ён быў на вайне, якую за вайну ніхто не лічыць, хоць там і гінуць людзі, і зноў збіраецца ехаць туды. Чаго? Ён бы таксама хацеў ведаць — чаго? Смешна ж з-за нейкай сцэрвы загінуць і ён сам разумее, што смешна, толькі іначай не можа, хоць будзе пасля шкадаваць аб зробленым ці не зробленым, якая да д'ябла розніца?!

Яна казалі: інтэлігентныя людзі не сварачаць... Тут не тое, што сварыцца... Хаця, глупства гэта ўсё. Дый, які ён, па сутнасці, інтэлігент? Тры курсы філфака, журналісцкая практыка, вайна... Ён жа, акрамя як страляць і пісаць, нічога не ўмее. Дый пісаць, як яна кажа, таксама.

Віктар зноў выпіў, закусваць не стаў.

...Той раз ён паехаў не з-за яе. Віктар увогуле яшчэ яе не ведаў. Працаваў у газеце, дакладней, падрабляў, пісаў вершы, якія хвалілі, раілі кніжку выдаваць ды ўступаць у Саюз пісьменнікаў.

Каханне? Каханне было, ды не такое, як да Вікі, таму і вярнуўся адтуль жывы і здаровы. Гэта ўжо тут яму галаву пабілі, а там толькі драпіны займеў; на гэты ж раз, калі паедзе, сам будзе пад кулі лезці, ведае па сабе. І тады лез, бо малады, бесталковы, Лермантава начытаўся, рамантыка ў мазгах вірвала... дурны быў. А цяпер яшчэ дурнейшы.

Віктару прапанавалі паехаць у "гарачую кропку" як журналісту. Ён заганарыўся: давараюць такія важныя крокі зрабіць у кар'еры! Гэта потым даведася, што ўся рэдакцыя ад гэтай прапановы адбрыквалася рукамі і нагамі, бо ўсе ведалі, што такое вайна, хоць на ёй ты і журналіст. Куля не разбірае, журналіст ты альбо салдат. Ёй усё роўна... А Віктар ледзь не скакаў ад шчасця, што едзе ў Таджыкістан. На развітанне рэдакцыя ў ягоны гонар наладзіла банкет, шэф абяцаў добра заплаціць і "плаціць" па

Кafka, з вусікамі белагвардзейскага афіцэра... Ваня Рабінін, маскоўскі студэнт пятага курса журфака... Белья падкаўнерыкі, якія Віктар ніколі не мяняў і дасюль не навучыўшыся іх прышываць, з-за чаго каўнер даводзілася мыць ледзь не кожны дзень... Стрэльбішча, дзе ён заўсёды пасылаў кулі ў невядомасць з-за дрэннага зроку... Бібліятэкарка Алеся — сінявокая 25-гадовая жанчына... Начныя ўспаміны пра баі тых, у каго хутка "дэмбель"... Трывогі... трывогі... трывогі...

...Забітыя вартавыя, нажамі ў спіну... Чырвоныя ад злосці твары, акамянелыя рукі на "калашах", калі бачыш, як на тваіх вачах зрэзалі таварыша, сябра, з якім яшчэ гадзіну таму курываў адну цыгарэту на дваіх... Мацюкі... стрэлы ў нікуды... Зноў мацюкі... Горы... Слёзы, і іх не стрымаць... Сярога Гвоздзікаў, распаласаваны ад пупка да шыі пятнаціцігадовым шчанюком, які папрасіў падкурываць... Удары кулакамі па чым папала парушальнікаў мяжы... Стогны... Бібліятэкарка Алеся, сільнічаная... Карны атрад... "Царандой"... Перастрэлка... Мацюкі... Што яны рабілі? Павальнае вынішчэнне афганскага паселішча... Крыкі. Стогны... Арык... афганская дзяўчына... Аднойчы ўсцаты мардабой паміж сваімі... Чаха... Цыгарэты дым... Сон, як збавенне... Крыкі ў сне... Разборкі з "Царандоём", ці як яго там... "Ды пайшоў ты далёка-далёка, — гэта капітан Астравух на афганскага палкоўніка. — У мяне загінула 19 хлопцаў, якая кампенсация!" Дарога праз горы... Пясок... Пыл... Лычкі старшага сяржанта... медаль... Яшчэ адзін карны атрад... Ваня Рабінін з пабітым тварам... Ваня Рабінін, які нейкі час пасля працаваў на НТБ спецкарэспандэнтам... Ваня Рабінін, які, лічы, выратаваў Віктару жыццё... Раненне... Бальніца...

А пасля — рэдакцыя... Кіслая фізія шэфа... Праз тры дні — трое ў спартыўных апранахах ля пад'езду... Бойка... Зноў бальніца...

Так было. Аб гэтым Віка хацела ведаць? Ці, можа, яшчэ пра што-небудзь такое, ад чаго валасы становяцца дыбарам, а вочы лезуць на лоб?.. Віктар напісаў пра тыя два месяцы раманаў агульных сшытках, але нікому не даваў чытаць. Калі вяртаўся ў Мінск, падпісваў паперу аб неразгашэнні.

А ў бальніцы радалі толькі напісаныя вершы, якімі Віка прыніжала яго. Яна казалі, што вершы тыя нікому не патрэбны, што чытаць іх ніхто ніколі не будзе, што піша ён не так і не тое, што ён увогуле чалавек без будучага, хоць і з вялікім мінулым... Так, Віктар піў з сябрамі і без сяброў. А што яму заставалася рабіць? Вядома, Віка ведала, што яму рабіць, крычала, каб ішоў працаваць, ды калеку нікуды не хацелі браць. Зрэшты, Віктар атрымоўвае пенсію, дый ніякі ён не калека, калі толькі духоўны...

...Сёння яна павінна была прыйсці да яго. Ён чакаў дзяўчыну тры гадзіны пасля прызначанага тэрміну, пасля рушыў на Панікоўку. Звычайна Віка там бавіла вольны час. Віктар не памыліўся, яна была там, але не адна і не з сяброўкамі, што Віктар яшчэ зразумеў бы. Віку абкружыла кола здаровых лабастых хлапцоў, адзін абдымаў яе, ціскаў, чалаваў. Віка ўсміхалася, мружачы ад задавальнення вочы, ёй было прыемна. Ubачыўшы Віктара, а ён наўмысна паволі ішоў да яе, яна скрывіла пагардлівую ўсмешку.

— А я, дурань, чакаю... — вырвалася ў Віктара.

— Хто гэта? — спытаўся хлопец, які абдымаў яго дзяўчыну.

— Беларускі паэт, — зноў пагардліва ўсміхнулася Віка.

— Гэта цікава, — пазіраў хлопец на Віктара. — Я люблю паэзію, толькі вось на мове яшчэ ні разу не слухаў. Прачытаеш? Я заплачу. Баксамі. Колькі?

Віктар нервова сціскаў кулак і куцаў губы.

— Хочаш дваццаць баксаў? Мала? Дам пяцьдзесят. Нейкі ганарлівы ён у цябе.

Пасля гэтых слоў той, хто абдымаў Віку, кульнуўся з лаўкі з паламатым носам; за моц свайго ўдару Віктар ніколі не чырванеў. Ён прыгатаваўся да сур'ёзнай бойкі, але на яго ніхто не звярнуў увагі. Нават Віка. Збіты ім з ног хлопец падняўся, і яна войкала над ім, выціраючы кроў сваёй насоўкай.

— Слухай, беларускі паэт, — прамовіў пацярпелы. — Валі адсюда, пакуль я добры. І маліся свайму Купалу, ці як там яго, каб не трапляць мне больш на вочы, задаўлю. А мо табе памагчы знікнуць?..

Акружэнне Вікі ашчэрылася на Віктара ваучынімі ікламі. Віктар плюнуў у бок дзяўчыны і пайшоў да метро. "Вот і вся любовь!" — як спявае Лагуценка.

— Сука! — выпіў у чацвёрты раз Віктар. Ён глядзеў на халацік, што вісеў на плечыках побач з ягоным паліто. У адно імгненне ён сашморгнуў халацік з плечыкаў і пачаў яго раздзіраць, пасля шпурнуў на падлогу, стаў рыцца ў паперах, нарэшце выцягнуў два агульныя сшыткі, загарнуў іх у халацік і падпаліў. Твар яго ўсміхаўся.

Віктар распахнуў насцеж акно, каб пасля не смярдзела ў кватэры, і доўга глядзеў, як згарала самае каштоўнае ў ягоным жыцці.

Калі на падлозе застаўся толькі попел, Віктар патэлефанаваў. Ён спытаў Віку, але дома яе не было. Вікіна маці пазнала яго і папытала, што перадаць, ды Віктар гэтага ўжо не чуў. Трубка выпала з ягоных рук.

Віктар выпіў яшчэ, закурываў... Апошняя думка засвідрывала ў галаве голасам любімага выкладчыка з філфака: "Лепш бы ты ў баі загінуў, чым накладваць на сябе рукі з-за таго, што цябе нейкая Машка кінула". Але было позна.

А кватэра маўчала. З кватэры ніжэй, праўда, пачулася "...пожалуйста, не умирай...", але кватэра маўчала, цяпер ужо сапраўднай цішынёй.

Заўтра ўпраўдом схопіцца за галаву, калі пабачыць у сваім журнале, што за ўсё існаванне дома толькі з гэтай кватэры пад самым дахам зарэгістравана дваццаць адно самагубства.

Але гэта будзе заўтра...

Напэўна, запытаўшыся ў сённяшніх маладых людзей, што для іх з'яўляецца духоўным скарбам, можна будзе пачуць самыя разнастайныя адказы. Ды, на жаль, не так і шмат асоб, якія адкажуць, што для іх духоўны скарб — гэта найперш вера, мова, культура, традыцыі, якія перадалі нам нашыя продкі, якімі здаўна поўніцца наша зямля. А вось у ліку тых, для каго якраз гэта — і найкаштоўнейшае, будуць хлопцы з рок-гурта "Тэзаўрус".

Гурт гэты сёлета выпусціў свой дэбютны альбом "Аднова тэзаўруса". У ансамблі — шэсць чалавек: Мікола Пташнікаў, Віктар Козел, Арцём Крышчановіч, Паўлюк Сучынскі, Аляксандр Валашчык і Зміцер Гошка. Галоўнае, што злучае іх у музычную супольнасць, — вера і адданасць любімай працы. "Тэзаўрус" вядомы сталічным слухачам па выступленнях у клубах "Акварыум", "Сафары", "Pall Mall", "Чатыры апельсіны", "Алькатрас", а таксама на Першым Нацыянальным канале Беларускага радыё, радыёстанцыях "Мір", "Сталіца". Гурт удзельнічаў і ў знаных міжнародных фестывалях: "Магутны Божа" ў Магілёве, "Басовішча" ў Польшчы. А зусім нядаўна ў якасці канкурсанта прычыніўся да сталічнага праекта "Генералы айчыннага року".

Каб больш даведацца пра дзейнасць гэтага адметнага гурта, пра погляды яго ўдзельнікаў і творчыя планы, я завітала на рэпетыцыю, якая адбывалася ў адным з памяшканняў завода "Гарызонт", і пагутарыла з хлопцамі.

Традыцыйнае пытанне: як ствараеце гурт?

— Пачалася ўсё 7 жніўня 1997 года. Збіраліся людзі проста з вуліцы, тыя хто любіў рок-музыку і ўмеў граць на музычных інструментах ці спяваць. Але была адна ўмова: нашы песні і дзейнасць прысвячаюцца Богу. Даводзілася цяжка, бо ў гурце было толькі два вернікі. Але, нягледзячы на ўсе выпрабаванні, мы захавалі сваё галоўнае прызначэнне.

Раскажыце, калі ласка, пра гісторыю назвы вашага гурта, пра яе паходжанне.

— Спачатку мы называліся "Армагедон", але з цягам часу даведаліся, што ёсць ужо гурты з такой назвай у Латвіі, Украіне і Казахстане, а некаторыя з іх нават маюць альбомы. Таму ў мінулым годзе, на свята Спасання Духа Святога, мы

Беларускі тэзаўрус

змянілі назву на "Тэзаўрус" (на лацінцы пішам "Tesaurus"). З грэчаскай мовы гэта слова перакладаецца як "скарб", "скарбніца". Для нас гэта найперш азначае ўвасабленне скарбу духоўнай спадчыны нашага народа.

Цікава, якім жа чынам вы прыйшлі да спалучэння "цяжкай" рок-музыкі і пранікнёных хрысціянскіх тэкстаў?

— Спачатку сапраўды здавалася, што рок-музыка цалкам адарваная ад веры, хрысціянства і іх немагчыма спалучыць. Мы былі быццам на раздарожжы, дзе трэба выбраць нешта адно. Але менавіта спалучэнне з'явілася альтэрнатывай для нас. З цягам часу прыйшло і разуменне, што рэч не ў музыцы, а ў натхненні, якое дае Бог. Бо тое, што немагчыма ў чалавека, магчыма ў Яго.

А на якіх слухачоў разлічана ваша музыка і якія мэты вы з ёю звязваеце?

— Найперш наша творчасць, безумоўна, скіравана да моладзі. Сваімі спевамі мы імкнемся абвясчаць ім Добрую Навіну, несці веру, а таксама тую спадчыну, якую перадалі разам з ёю нашыя продкі. І гэта слушна не толькі для маладых, але і для больш сталых людзей, бо менавіта яны ў гады савецкай улады былі адарванены ад нашага нацыянальнага скарбу. Таксама наша дзейнасць нясе і нейкі адбітак асветніцтва, бо прыемна, калі, паслухаўшы нашы песні, людзі пачынаюць зазіраць у слоўнік, каб пашукаць у ім тое ці іншае слова, якое ёсць у нашых спевах і якога яны раней не чулі.

Я ведаю, што напачатку вашы песні былі на рускай мове. Чаму вырашылі спяваць па-беларуску?

— Так, сапраўды, спяваць мы пачыналі на рускай мове. Але наш вакаліст, Віктар Козел, заўсёды імкнуўся абудзіць нашу нацыянальную свядомасць і казаў, што руская мова для яго — стрыечная сястра, а беларуская — родная. І аднойчы ён прынёс верш Рыгора Барадуліна "Ерусалім", на які мы напісалі музыку. Яна з'явілася нашым першым беларускамоўным спевам. Потым давалася пазнаёміцца і са зным музычным журналістам Вітаўтам Мартыненкам, які зрабіў немагчымае: за некалькі дзён пераклаў каля 10 нашых песень на беларускую мову. І атрымалася гэта ў яго проста цудоўна! Тады мы сапраўды задумаліся: а навошта спяваць па-руску, калі можна выконваць свае песні на матчынай мове? І цяпер нават людзі, якія не маюць ніякага дачынення да беларускай мовы, кажуць, што калі б мы спявалі па-руску, было б значна горш. Дарэчы, і за мяжой заўсёды ставяцца з павагай да тых, хто спявае на роднай мове.

А ці падтрымліваеце вы творчыя сувязі з Рыгорам Барадуліным і Вітаўтам Мартыненкам?

— Рыгор Іванавіч станоўча адносіцца да дзейнасці нашага гурта. Аднойчы нават завітаў на рэпетыцыю. Слухаючы нашу музыку, сказаў: "Якое цікавае спалучэнне!" — меў на ўвазе хрысціянскі тэкст і жорсткую рок-музыку. Але, на жаль, хваробы гэтага чалавека не спрыяюць нашаму супрацоўніцтву. Час сапраўды забірае сваё, і здароўе ды сілы ў тым ліку... А Вітаўт Мартыненка піша для нас тэксты, напісаў таксама і прадмову да альбому. Увогуле, гэты самаахварны чалавек шмат робіць для

развіцця адметных нацыянальных рысаў у беларускай рок-музыцы. Яго жыццёвы прыклад з'яўляецца стымулам для нас. Мы ж робім толькі першыя свае крокі ў напрамку адраджэння нацыянальнага духоўнага скарбу.

Напэўна, першы альбом для гурта — справа нялёгкая. Якія цяжкасці сустракалі вас, як вы іх пераадолялі?

— Цяжкасцей сапраўды хапала. Найперш, гэта адвечная праблема грошай. Але з Божай дапамогай мы стварылі своеасаблівы план і размеркавалі сродкі такім чынам, каб хапіла на запіс дыска. Праблема была таксама ў тым, што запіс мы рабілі ў Баранавічах, а не ў Мінску, дзе жывём. Але знайшліся добрыя людзі, на час працы над альбوماм прытулілі нас у сваім доме. Галоўнае ж, напэўна, цяжкасць была ў недахопе досведу. Кожнаму з нас давалася запісваць альбом упершыню. І менавіта ў студыі мы напоўнілі зразумелі, што такое музыка. Таму выйшлі адтуль ужо прафесіяналамі, дасведчанымі ў тым, як ствараць альбом.

Чаму далі яму менавіта такую назву: "Аднова тэзаўруса"?

— Таму што гэта тэма, якая злучае ўсе песні дыска. Сваёй справай мы імкнемся аднавіць, вярнуць у грамадства веру і мову. А вера і мова — гэта, на наш погляд, скарб (тэзаўрус) нашага народа, крыніца ведаў пра тое, хто я, хто былі мае продкі, аснова той непарушнай сувязі нашчадкаў з іх прашчुरамі, на якой трымаецца гісторыя і культура кожнай краіны. Безумоўна, усведамляем, што праца наша — гэта толькі вельмі маленькія крокі на гэтай ніву. Але словы Хрыста, які казаў, што нават маленькая справа ў Бога вялікая, падтрымліваюць надзею, што наша справа з Яго дапамогай дасць належны плён... Планы? Прэзентацыя альбому 26 мая ў клубе "Рэактар". Летам, 25-26 чэрвеня, нас запрасілі выступіць у польскіх гарадах Торуні і Лодзі, дзе давядзецца спяваць перад аўдыторыяй каля 20 тысяч чалавек. Спядзяёмся, што зможам належна прадставіць нашу краіну за мяжой, а таксама паказаць людзям адметны гурт з Беларусі.

Дзякуй вялікі вам за размову і за цудоўны альбом, які папоўніў скарбонку айчычнай рок-музыкі, а таксама духоўнай культуры беларусаў.

Гутарыла
Ларыса ДАРАШЭНКА

Першы мінскі аукцыён сучаснага мастацтва яго арманізатары лічаць паспяховым. І неўзабаве рыхтуюцца правесці другі. А там і наступны, вераснёвы. І як бы ні развіваліся падзеі ў толькі-толькі адкрытым аукцыённым доме "Парагіс" ды вакол яго, а першы крок мінчукоў па terra incognita — гэта крок у гісторыю.

З чаго ж яна, гісторыя мінскіх аукцыёнаў, пачалася? Для журналістаў — з крыўды. На прэсканферэнцыі з нагоды Першага мінскага аукцыёна сучаснага мастацтва яны выказалі сваё абурэнне арганізатарам, якія не палічылі патрэбным запрасіць прадстаўнікоў друку на сам аукцыён, пакінуўшы ім ролі прыватных асоб і вымусіўшы (пэўна, як патэнцыйных купцоў?) плаціць за ўваход 25 тыс. родных рублёў. Мала хто з журналістаў пагадзіўся "развязаць вочы" за такую суму, так што сітуацыя з публічным абмеркаваннем падзеі склалася амаль паводле класіка савецкай сатыры, кштату: давайце ацэньваць смак травы, мяркуючы па яе назве.

Тым не менш, паслухаўшы развагі арганізатараў гэтай новай для нашай краіны справы, можна было даць веры, што дэбют прайшоў паспяхова.

А вось і лічбы-факты для аматараў статыстыкі. Прысутных на аукцыёне было каля 90 чалавек, пакупнікоў з іх — прыкладна трэцяя частка. Апроч жывапісу і скульптуры, была прадстаўлена і фатаграфія. Міжнародная экспертная камісія на чале з Л.Хобатавым пры ўдзеле дырэктара Галерэі Палаца Рэспублікі Ф.Ястраба, на базе якой ладкаваўся аукцыён, ажыццявіла падрыхтоўку работ, выстаўленых на продаж. Імёны іх аўтараў былі

Усе мы родам з дзяцінства... Колькі б ні штурмавалі наша жыццё ўсялякія выпрабаванні, у пам'ятці не губляюць сваёй сакрэтавага фарбы-вясёлкі, якімі поўніліся дзіцячыя гады. А вясёлкай пачуццяў ахінаюць і сёння сведкі тых незабыўных гадоў — любімыя цацкі. Яны — напамін пра тое, што ў кожным чалавеку жывуць і акцёр, і рэжысёр-пастаноўшчык: лялькі штодня пад чужым "кіраўніцтвам" маленькіх творцаў набываюць усё новыя і новыя вобразы. Таму і ўласна тэатр стаў добрым сябрам-дарадцам для дзяцей, асабліва тэатр лялек...

Нягледзячы на сур'ёзнасць і глыбокі сэнс драматургічных твораў, якія адрасуюцца даросламу глядачу, Беларускі дзяржаўны тэатр лялек застаецца ў першую чаргу тэатрам для дзяцей і ў гэтым сэнсе адыгрывае адказную грамадска-выхаваўчую ролю, бо маленькі глядач упершыню сутыкаецца з тэатральным мастацтвам менавіта тут. Менавіта з ляльных спектакляў ён візуальна даведаецца, што ёсць Дабро, а што ёсць Зло, што менавіта Дабро павінна пераадолець Зло, а не наадварот. У тэатры лялек ён упершыню сустракаецца з прыгажосцю пачуццяў, з таямніцай чарадзейнай казкі, якая акрыляе яго ўчынкамі станоўчых герояў і абурэа дзеяннямі адмоўных. Такім чынам, ляльны тэатр спакваля пранікае ва ўнутраны свет маленькага глядача сваімі гуманістычнымі ідэямі, выхоўваючы эстэтычны густ візуальнымі сродкамі, бо дзіця ж успрымае відовішча спярша зрокам, а не сльхам — пра гэта пісаў калісьці Сяргей Абразаў.

Дзіця ад прыроды звязана з гульнёй у лялькі, арганічна прымаючы іх умоўнасць, з вялікай верай у іх "жывую" прыроду.

ЦІ ТО ЧЫТАЦЬ, ЦІ ТО ГЛЯДЗЕЦЬ...

У сталічнай бібліятэцы імя Льва Талстога адкрылася выстава Ігара Гардзіёнка, прымеркаваная да выхаду кнігі Уладзіміра Ягоўдзіка «Менск і яго браты» (выдавец М.Р.Ягоўдзік, Мінск, 2004г., тыраж 3000 экз.), якую малады мастак праілюстравваў.

Гэта не першы кнігадрук, над якім ён творча, з натхненнем папрацаваў. На сённяшні дзень Ігар Гардзіёнак аформіў каля 20 кніг. Сярод іх такія вядомыя, як «3 рога ўсяго многа», «Казкі А.С.Пушкіна», «Казкі Х.К.Андэрсена». Асобна гаварыць можна пра ілюстраванне падручнікаў для беларускіх гімназій у Польшчы — «Беларуская мова і літаратура», пра серыю «Шэкспірыяда», «Хрысціянскую азбуку» (чытанне для бацькоў і дзяцей), «Спрэчку Анёлаў».

Афармляючы кнігу, мастак стараецца ісці ў нагу з міжнароднымі працэсамі, маўляў: а што робіцца ў свеце на ніву маёй прафесіі? Прадумвае ўсё: і кампазіцыю, і кожную дробную дэталю, а таму, калі бярэш кнігу ў рукі, думаеш, ці то чытаць яе, ці то глядзець... І марыць ён намалюваць як мага больш прыгожых кніжак.

Гэтае выданне У.Ягоўдзік ды І.Гардзіёнак прысвяцілі ўсім гарадам — верным сынам Радзімы: Полацку, Брэсту, Віцебску, Гомелю, Гродну, Магілёву, Мінску. Кароценькія пазнаваўчыя апавяданні пра гісторыю і архітэктуру, адметныя даты ў жыцці гарадоў можна знайсці ў гэтай невялікай кніжачцы. Праца над ёю вялася мастаком скрупулёзна і адказна. Перш чым зрабіць тую ці іншую карцінку

з жыцця горада, яму даводзілася шмат перачытаць запазанага ў архівах і зафіксаванага ў энцыклапедычных выданнях, прапусціць, як кажуць, праз сябе ўвесь сабраны матэрыял, а потым ужо маляваць. А таму, на маю думку, ілюстрацыі цудоўна ўпісаліся ў тэкст і дапамагаюць усім жадаючым акунуцца ў гісторыю кожнага горада з цікавасцю і задавальненнем.

Для дзяцей і студэнтаў, для абітурыентаў, якія рыхтуюцца паступаць у вышэйшыя навучальныя ўстановы Беларусі, агляд ілюстрацый да захапляльнага апавяду пра нашы старажытныя гарады паспрыяе больш грунтоўным і запамінальным ведам пра падзеі мінулых стагоддзяў.

Галія ФАТЫХАВА

А «ЮВЕЛІРКА» — КЕПСКА...

як знання, так і не надта вядома: Ісачоў, Хобатаў, Батальёнак, Цімохаў, Дзямідаў, Курпрыянаў, Мінко, Ціханова, Шчукін... Стартвая цана твораў вызначалася ад 100 да 1,5 тыс. долараў. Самая дарагая работа «прайшла» за 5 тыс. А найбольшы попыт меў «Маўклівы дыялог» С.Цімохава: за права набыць карціну змагаліся чацвёра пакупнікоў, у выніку яна, меўшы стартвы кошт 900 долараў, была прададзена за 2 тыс. 400 «канверсоўных»...

Увогуле з нашага першага аўкцыёна, як прафесійнікі кажуць — па лотах, прададзена 20-25 працэнтаў ад прапанаванага. Паводле меркавання А.Лабанава, аднаго са старэйшых і спанатраных аўкцыяністаў Расіі, запрошанага правесці мінскую акцыю, справа лічыцца вельмі паспяховай, калі ўдаецца прадаць 30 працэнтаў (большай лічбы ў сучаснай сусветнай практыцы, здаецца, і не дасягаюць).

З Масквы чакалі, вядома ж, Л.Якубовіча — прыехаў Лабанаў, адрэкамендаваны журналістам як вядучы аўкцыяніст Расіі. У яго вучыўся гэтай унікальнай прафесіі сам Якубовіч, які цяпер «выпіхвае» настаўніка на самыя першыя імпрэзы новых аўкцыённых дамоў. На шчасце, у Мінску першы блінец выйшаў не камяком. Арганізатары спрачалі тэхнічна правільна і суладна. (Дарэчы, гэта заўважыў і спонсар — кіраўнік прадстаўніцтва Аўстрыйскіх авіяліній Л.Негедлі, заадно параіўшы: «Калі нешта робіцца першы раз, не трэба моцна крытыкаваць»).

Дык што яшчэ казаў кампетэнтны чалавек А.Лабанаў? Тое, што паводле непісаных правіла ганарары аўкцыяніста складае пэўную розніцу між дасягнутым коштам продажу і лімітнай цаной.

Тое, што вызначыць новага ўладальніка твора ці хаця б краіну яго хыхарства прак-

тычна немажліва, бо ў пераважнай большасці пакупкі робяцца пры дапамозе штораз «свежых» падстаўных асоб.

Тое, што нельга ні прагназаваць аўкцыён, ні аналізаваць яго якасць, вартасці прадстаўленых работ на падставе таго, што ды як прададзена. Яно і праўда: не ўсё самае дарагое — лепшае...

Аўкцыённы дом дапамагае аўтару ўстанавіць адносны кошт яго твора. А правядзен-

не серыі аўкцыёнаў паспрыяе з часам вызначэнню ацэнкі аўтара як мастацкай асобы. Для мастакоў «без імя», прынамсі, для пачаткоўцаў, удзел у аўкцыёнах — перспектыўная справа. Стварэнне аўкцыённага дома азначае мажлівасць фарміравання ў краіне прэстыжнага і своеадметнага рынку сучаснага мастацтва. Словам, аўкцыён — як свежае паветра нашаму арт-жыццю і яго стваральнікам. Жаданыя госці тут — жывалісы, графікі, фотамайстры, скульптары са сваімі работамі... Не ведаю, як наконт іншых, а вось ювеліры ў гэтай кампаніі, бадай, былі б лішнія. Бо ўжо ж надта пераканаўча прагучала прызнанне сп.Лабанава: «Я заўжды супраць «ювеліры» на аўкцыёнах — у нашай краіне гэта вельмі кепска».

С.БЕРАСЦЕНЬ

Фота К.ДРОБАВА

Усё пачынаецца з лялькі

Лялька — гэта першае сутыкненне чалавека з мастацтвам тэатра. Узёў яе ў рукі (дзяўчынка — «дочак», хлопчык — «салдацікаў») — і адразу непасрэдна і арганічна ўключыўся ў дзеянне, якое сам прыдумай; сам жа і аўтар, сам і мастак, сам і акцёр.

Мабыць, і сумуе сёння маленькі сталічны глядач ад таго, што любімы тэатр зачынены на рэканструкцыю. Ці хутка ён прыме зноў сваіх сяброў!

На ўсе пытанні пра змены, звязаныя з рэканструкцыяй Дзяржаўнага тэатра лялек і з яго творчым жыццём, ахвотна адказаў галоўны рэжысёр Аляксей ЛЯЛЯЎСКІ:

— Усё пачалося з таго, што некалькі гадоў таму наш Прэзідэнт выказаў пажаданне, каб усе асяродкі культуры былі ў належным стане. Было даручана Мінскаму гарвыканкаму падрыхтаваць праект рэканструкцыі нашага тэатра і ажыццявіць яе.

Памяшканне, у якім мы жывём і працуем, вельмі старае. Напачатку планавалася, што гэта будзе часовае месца дысплакцыі для тэатра лялек, паколькі сам будынак ствараўся для зальнага кінатэатра. Гэтае часовае прыстанішча ператварылася ў сталае, і пры гэтым, на жаль, не ўлічвалася спецыфіка тэатральнай вытворчасці. Галоўная матывацыя як мага хутэйшага правядзення рэканструкцыі — неабходнасць павялічыць месца для правядзення рэпетыцый. Другая ж прычына — паліпшэнне ўмоў працы. Мы спадзяемся, што пасля новых архітэктурных вырашэнняў зможам паказаць больш спектакляў, больш глядачоў зможам

прыняць, што, бясспрэчна, радуе.

Рэканструкцыю плануецца завяршыць пры канцы лета, каб новы сезон быў паспраўднана новым. Але падкрэслію, што не тэатр зачынены, а будынак тэатра. У творчым кірунку ніякіх перапынкаў у працы няма. Спектаклі на гэты час не адменены: як мы можам пакінуць нашых маленькіх глядачоў?! Мы, канечне, можам часова «забыцца» на дарослых, людзей свядомых, якія могуць зразумець і пачакаць, але на дзяцей — ні ў якім разе! Цяпер мы даволі многа даём выязных спектакляў у дзіцячых садках, школах...

Мы вельмі часта ездзім за мяжу, супрацоўнічаем са многімі замежнымі тэатрамі, маючы на мэце пазнаёміць з нашай культурай. Ды і фестывальнае жыццё не абмянае нас. Зараз рыхтуемца да фестывалю ў Сербіі. Так, стараемся трымацца на належным узроўні ў стасунках з іншымі краінамі. Фестывалі-конкурсы, дарэчы, прытрымліваюцца жорсткага адбору. І ўжо сам факт, што прайшлі конкурсны адбор, — паказчык майстэрства. Гэта толькі на Беларусі 7 лялечных тэатраў, а ў Расіі ж іх каля 200, калі не лічыць маленькіх груп. А ў іншых краінах! Таму ўжо сам удзел у конкурсе — вялікая ўзнагарода.

Што датычыць новых элементаў у нашым творчым побытку, — вядома ж, яны будуць, бо жыццё не стаіць на месцы, мастацтва таксама імкнецца да змен. Але тэатр — мастацтва кансерватыўнае (у добрым сэнсе). Мы прытрымліваемся той тэндэнцыі, што ўсё-такі класічныя творы — выдатная база для для абнаўлення рэпертуару. І ад гэтага адступаць не збіраемся.

Падчас рэканструкцыі мы зрабілі дастаткова цікавыя спектаклі для дарослых, сюжэт якога ўзяты з творчасці Чэхава, — з усім вядомай «Чайкі». З гэтай пастаноўкай мы былі ўжо на фестывалі ў Рэзані ды ў Боне на Днях культуры Мінска. Спадзяюся, што ёсць яшчэ зацікаўленасць арганізатараў некаторых фестывалюў, каб запрасіць нас з гэтай работай.

І таксама плануем зрабіць спектакль для маленькіх глядачоў «Прыгоды Пін-Піна» (пра дзіўную арктычную птушку). А зараз мы пачынаем працу над лялечнай операй «Папялушка» французскага кампазітара Жульяс Маснэ.

Так што, як бачыце, нягледзячы на рэканструкцыю, тэатральнае жыццё не стаіць на месцы. Таму будзе прыемна менавіта на абноўленай сцэне падзяліцца новымі набыткамі і знаходкамі. Чакаем усіх да нас у новым ва ўсіх сэнсах сезоне...

Падрыхтавала
Кацярына ДЗЕНІСЕНКА

Пэр ЛАГЕРКВІСТ (1891—1974) — шведскі пісьменнік, драматург, паэт. Лаўрэат Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры (1951). Аўтар аповесцяў «Кат»,

Пэр ЛАГЕРКВІСТ

Учынак героя

У адным горадзе, дзе людзі прагнулі ўсё новых і новых забаў, гарадская ўправа запрасіла акарабта на пэўных умовах: спачатку ён будзе балансаваць на шпілі касцёла, стоячы на галаве, а потым упадзе ўніз і разаб'ецца. За гэта ён атрымае пяцьсот тысяч. Задумка выклікала вялікую зацікаўленасць з боку грамадзян усіх саслоўяў. Білеты распрадалі за некалькі дзён, усе толькі і гаварылі аб маючай адбыцця падзеі. Такая смеласць, нічога не скажаш! Але ж і сума якая! Зразумела, не вельмі прыемна ўпасці і разбіцца, ды яшчэ з такой вышыні. Аднак і заплацяць яму як мае быць, гэта трэба прызнаць.

Управа, што ладзіла прадстаўленне, сапраўды не пашкадвала сродкаў. Грамадзяне маглі ганарыцца, што ў іхнім горадзе адбудзецца такі спектакль. Натуральна, надзвычайны інтарэс выклікала асоба таго, хто пагадзіўся здзейсніць задумку. Журналісты літаральна ні на крок не адыходзілі ад смельчака, бо да спектакля заставалася колькі дзён. Ён прыязна прымаў іх у сваім нумары ў лепшай гасцініцы горада.

— Ну, для мяне гэта проста здзелка. Мне прапанавалі вядомую вам суму, і я даў згоду. Вось, уласна, і ўсё.

— Але ж ці не бянтэжыць вас тая акалічнасць, што вам давядзецца расплаціцца жыццём? Зразумела, іншы фінал немагчымы. Інакш сенсацыя не атрымалася б, а гарадская ўправа не паабяцала б такой платы. Але ж для вас асабіста з гэтага мала радасці.

— Вы маеце рацыю, я і сам пра гэта думаю. Але чаго ні зробіш дзеля грошай!

Грунтуючыся на гэтых выказваннях, прэса публікавала доўгія артыкулы аб нікому не вядомым дагэтуль чалавеку, аб ягоным мінулым, ягоных поглядах, адносінах да розных праблем сучаснасці. Шмат месца было прысвечана ягонаму характару і асабістаму жыццю.

Ніводная газета не выходзіла без фотаздымка героя. З газетных старонак глядзеў малады, мажны чалавек, нічым асабліва не прыкметны. Твар энергічны, адкрыты, жывы і дастаткова самаўпэўнены, валівы і разумны — адным словам, тыповы прадстаўнік лепшай часткі сучаснай моладзі. Партрэт абмяркоўвалі і разглядалі ў кожнай кавярні: людзі рыхтаваліся да сенсацыі. Усе меркавалі, што ён нішто сабе і нават сімпатычны. Жанчыны лічылі яго проста чароўным. Некаторыя ж, у каго розум было болей, паціскалі плячыма і казалі: «Кожны на свой капый!» Усе, аднак, згаджаліся, што гэтая дзіўная, фантастычная ідэя магла нарадзіцца толькі ў наш незвычайны час з ягоным шалёным рытмам жыцця, калі ўсё можна прынесці ў ахвяру. Згаджаліся таксама, што гарадская ўправа заслугоўвае пахвалы, бо не палічылася з выдаткамі, каб здзейсніць задуманае і даць гораду магчымаць пацешыцца такім відовішчам. Верагодна, управа спадзявалася кампенсаваць выдаткі — білеты каштавалі вельмі дорага. Але рызыка тым не менш была.

Урэшце настаў вялікі дзень. Увесь квартал вакол касцёла быў запоўнены народам. Запанавала надзвычайнае напружанне. Стаіўшы дыханне, людзі чакалі непазбежнага.

І чалавек сапраўды ўпаў. Усё адбылося вельмі хутка. Глядачы здрыгануліся, а потым пачалі разы-

«Карлік», «Сціснуты кулак», «Сівіла», п'ес «Той, хто зноў пражыў сваё жыццё», «Чалавек без душы», паэтычных зборнікаў «Страх», «Хаос».

ходзіцца з нейкім, аднак, расчараваннем.

Гэта было, канечне, эфектна, але ж... Ён жа толькі ўпаў і разбіўся. Мабыць, мы заплацілі надта дорага за тое, што ўрэшце рэшт аказалася такім простым. Зразумела, ён жахліва разбіўся, але нам што за радасць? Змарнавана маладосць, поўная спадзяванняў.

Незадаволенны і сумныя грамадзяне ішлі дадому, дамы параскрывалі парасоны, каб засланіцца ад сонца.

Прыгода

Прыплыў карабель пад чорным ветразем, каб звецкі мяне. І я ўзышоў на борт без залішніх ваганняў. Я быў не супраць здзейсніць невялікае падарожжа, я быў малады, бесклапотны і марыў аб моры. Мы адплылі, бераг знік за кармой, і свежы вецер імпагна пагнаў карабель. Каманда была заклапочаная і негаваркая. Мы плылі і плылі ўдзень і ўначы, уперад і ўперад. Зямлі нідзе не бачылася. Мы плылі і плылі са спадарожным ветрам у адкрытым моры, год за годам. А зямлі ўсё было не бачна. Урэшце мне гэта падалося дзіўным, і я запытаўся ў аднаго матроса: у чым справа? Ён адказаў, што зямлі больш няма. Яна знішчана, апусцілася на дно акіяна. Засталіся толькі мы.

Гэтая навіна ўразіла мяне. Доўга яшчэ мы плылі па прасторах мора. Вецер надзімаў чорны ветразь. Вакол пустата, пад намі бездань.

Раптам пачаўся жудасны шторм. Мора грукатала і шалела. Мы змагаліся са стыхіяй пасярод цемры. Шторм не сціхаў, цэпра не адступала. Так мінаў год за годам. Над чорным ветразем згушчаліся хмары, вакол цемрадзё, пустэча, варожасць. Змардаваныя, мы адчайна змагаліся са страхам, цемрай і голадам, амаль згубіўшы надзею.

І вось мы пачулі аглушальны шум прыбою. Магутная хваля кінула нас на шхеру, што вытыркаталася з мора. Карабель разбіўся, а мы ўхапіліся за выступ скалы. Вакол плавалі абломкі нашага карабля, абрыўкі ветразя, а мы чапляліся за камяні. Потым урэшце развіднелася, і мы здолелі агледзецца. Скала, на якую нас кінула, была шурпатая, цёмная. На ёй расло самотнае каржакаватае дрэва, але не было ні травы, ні кветак. Мы моцна чапляліся за скалу і былі проста шчаслівыя. Прыціскаючыся тварамі да зямлі, мы плакалі ад шчасця. Таму што зямля зноў пачала ўздымацца з акіянскага дна.

Каханне і жыццё

Аднойчы ўвечары я ішоў па вуліцы з маёй каханай. Раптам расчынілася брама змрочнага дома, паўз які мы ішлі, і з цемры адной нагой зрабіў крок амур. Але то быў не звычайны маленькі амур, а здаравяка, магутны і жылісты, увесь валасаты. Гэты дужы стралок пацэліў у мяне з вялікага лука. Стрэліў і трапіў мне ў грудзі, а сам знік, зчыніў за сабой браму дома, што нагадваў цёмны, змрочны замак.

Я ўпаў, а мая каханая пайшла далей. Мабыць, яна не заўважыла, што я ўпаў. Бо калі б яна заўважыла, то, напэўна ж, спынілася б, схілілася нада мною, дапамагла б мне. Але яна пайшла далей, і я падумаў, што яна нічога не заўважыла. Мая кроў хлынула ўслед за ёю па вадасцёкавай канаве, але хутка спынілася, таму што ўся выцекла.

Пераклаў са шведскай
Валеры БУЙВАЛ

ГІСТАРЫЧНЫ ПЛЯЦ

Рассяленне славян на ўсходнеўрапейскіх землях у сярэдзіне I тысячагоддзя н. э. вызвала магутныя працэсы ўтварэння першых ваенна-дзяржаўных аб'яднанняў вакол Ладажскага возера, у рэчышчах Дняпра, Прыпяці, Сожы, Нёмана, Дзвіны, Волгі, Акі.

Многія прамыя і ўскосныя звесткі ў пісьмовых крыніцах старажытнага

мае дзяржаўнае паходжанне. Вядома, што Аскольд і Дзір, замацаваўшыся ў Кіеве, вялі напружаную барацьбу за падпарадкаванне дрыгавічоў, але іх князь Букуй-Тур аказаў мужнае супраціўленне і адстаяў незалежнасць, самастойнасць зямель Тураўшчыны, Мазыршчыны, Піншчыны.

Такім чынам, у другой палове IX ст. на ўсходнеславянскіх землях уварыліся тры ці чатыры раннефеадальныя цэнтралізаваныя дзяржавы

што слова "белы" выкарыстоўвалася ў той час у якасці сіноніма "чысты", "свабодны", а пасля ўвядзення хрысціянства — "богаўгодны".

Першымі ў 913 годзе аддзяліліся палачане. Яны аднавілі рэгіянальную сталіцу ў Полацку, правячую дынастыю мясцовых князёў і ўсю паўнату ўлады народнага веча. Дзякуючы старажытнаму гандлёваму шляху з "вараг у грэкі", Полацк у IX — X стагоддзях быў добра вядомы на прас-

У МАЙСТЭРНІ

дзясяткаў іншых прэтэндэнтаў на званне лепшага прад-

Страчаны воск знойдзены!

Мне заўсёды было цікава: а ці прыходзяць у снах да мастакоў героі і гераіні іхніх палотнаў дый скульптур? І, ведаеце, цалкам была ўпэўнена — што так, абавязкова прыходзяць... Але ж не: як прызнаўся скульптур Сяргей Бандарэнка, ягоньня скакуны не спіліся яму ўжо даўно. Таму сваімі бронзавымі прыгажунямі майстар любуецца падчас працы.

Але аб усім па парадку. Сваіго першага коніка спадар Бандарэнка ўзгадвае з усмешкай — выляпіў з пастыліну па дарозе ў дзіцячы садок. Будучы школьнікам актыўна наведваў мастацкі гурток у ДOME піянераў, неаднаразова перамагаў у разнастайных конкурсах, у тым ліку і міжнародных. "А калі прыйшоў у мастацкі інстытут, то нават прымаць не жадалі, — смяецца скульптар. — Я да экзаменатараў столькі школьных дыпламаў прывало, што яны вырашылі — гэты хлапец ужо і так усё ўмее і ведае".

У майстэрні Сяргея Бандарэнка — аднаго з самых вядомых скульптараў у Беларусі і за яе межамі — нібы ў нейкай іншай рэальнасці. Здаецца, што вось-вось і пачуеш за спіной звонкі тупат капытоў і мяккае конскае фырканне.

Бандарэнкаўскі бестыярыі складаюць як выдуманых скакуны, так і хуткапітныя пераможцы прэстыжных конкурсаў, улёбёнцы замежных коннікаў. Так, прыгажуня Рэмбранта ў Германіі называюць Gold Pferd, што ў перакладзе з нямецкай — "залаты конь". І не дзіўна: вестфальскі скакун удзельнічаў у трох конных алімпіядах, дзве з якіх сталі для яго пераможнымі.

У кампазіцыі "Інеса і Таргім" аўтар прыгожа аб'яднаў лёгкасць кволай дзяўчыны-наезніцы і моц самага вялікага прадстаўніка ў конным спорце. Смак волі, прага хуткасці, нястрымнае імкненне сарвацца з месца спалучаны ў работах "Вецер у грыве" і "Скачок". Выразна перададзены кожны мускул, кожны выгіб "араба" Легасі оф Голд. Калісьці скульптар выбраў прыгажуня як натуру для лепкі сярод

стаўніка гэтай пароды ў ЗША.

Дарэчы, каб стварыць аднаго скакуна, патрэбны мінімум месяц штодзённай карпатлівай працы. Працуе ж майстар па тэхніцы "страчанага воску" — даўнім, вядомым яшчэ ў антычныя часы спосабе. Зараз поўнай хадом ідзе праца над бронзавым канём Талентам.

Работы майстра "абскакалі" паўсвету: скакуны павывалі і ў Монтэ-Карла, і ў Гамбургу... дый дзе толькі ні бывалі! Апошняя выстава ў Мінску прайшла на пачатку гэтага года ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі. У бліжэйшых творчых планах — паездка ў Кітай.

Трэба адзначыць, што "конная" тэматыка — цэнтральная, але ж не адзіная ў творчасці Сяргея Бандарэнка. Сярод бронзавых жыхароў майстэрні сустракаюцца прыгажуні, насарогі, велізарныя крабы, магутныя сланы і нават тур — апошні прадстаўнік гэтых жывёлін на Беларусі, знойдзены ў Бела-вежскай пушчы ў 1628 годзе.

За дзвярыма майстэрні Сяргея Бандарэнка, проста немагчыма думаць аб нечым іншым як аб "поні", якія "таксама коні" ці пра "аблокі — белакрылых конікаў"... І ў галаву міжволі прыходзіць думка: а ці не паехаць з сябрамі ў бліжэйшую нядзелю ў Ратамку? Пакатацца... Але гэта ўжо зусім іншая гісторыя.

Кацярына МАРГОЛЬ
Фота М. ПЯТРОВА

Полацкая «белая» руская зямля

часу, даследаванні шэрагу навукоўцаў, даюць магчымасць сцвярджаць, што самымі першымі буйнымі аб'яднаўчымі цэнтрамі ўсходніх славян былі Ноўгарад, Полацк, Кіеў і Тураў, якія існавалі ўжо ў VI—VII стст. Распаўсюджаная і, на мой погляд, замацаваная па жаданні дынастыі Раманавых гіпотэза аб Кіеве, як адзіным цэнтры славянства, "маці гарадоў рускіх" не адпавядае рэчаіснасці.

Аб старажытных раннефеадальных дзяржаўных утварэннях усходніх славян гаворыцца і ў "Аповесці мінулых гадоў". Вялізныя тэрыторыі ад Нёмана да Уральскіх гор сталі арэнай працяглай барацьбы паміж мясцовымі плямёнамі балтаў, угра-фінаў, скіфаў і славянаў, якія паступова перамяшчаліся сюды. Пад ціскам гунаў і готаў аб'яднаўчыя працэсы паскараліся.

Ужо ў VII ст. у Сярэднім Падняпроўі мы заўважаем існаванне ваенна-дзяржаўнага аб'яднання пад назвай "Русь", "Рось", "Русь". Летпісец Нестар у 852 годзе адзначаў ваенны паход "Русі" на Царгород, а ў 862 — прызванне Рурыка са Скандынавіі на княжанне ў Ноўгарад, Полацк, Растоў, Белавозера і г.д. Агульнавядома, што Рурык па матчынай крыві быў унукам старацы Гастамысла, які правіў Ноўгарадам у сярэдзіне IX стагоддзя. З гэтых часоў у адносінах да ўсходніх славян і іх зямель пачынаюць ужывацца назвы "русіны", "Русь", "Руская зямля".

У кароткі тэрмін Рурык стварае магутную раннефеадальную дзяржаву з цэнтрам у Ноўгарадзе, дзе ўсялякае супраціўленне вялікакняжскай уладзе жорстка каралася. У 864 годзе, накіраваны ў разведку на поўдзень, Аскольд і Дзір увайшлі ў Кіеў, які сплываў даніну хазарам, і абвясцілі сябе князямі. Яны аб'ядналі паліян, драўлян, уступілі ў саюзныя адносіны з дрыгавічамі, радзімічамі, цверцамі, скіфамі. На 200 караблях у 866 г. яны перайшлі Чорнае мора і асадзілі Царгород (Канстанцінопаль).

Ёсць летапісныя звесткі, што вакол Полацка і Турава ў гэты час ішлі працэсы стварэння рэгіянальнай дзяржаўнасці. Пад 862 годам летапісец Нестар ужывае ў адносінах да жыхароў Полацкага наваколля назву "палачане", якая несумненна

вакол Ноўгарада, Кіева, Полацка, Турава. Яны мелі свае адміністрацыйныя цэнтры, уводзілі строгу сістэму падаткаабкладання (даніну), фарміравалі мясцовую кіраўнічую бюракратыю (баяры, пасадынікі, намеснікі, ваяводы, старасты), стваралі ўзброеныя сілы (дружына), будавалі пагосты-крэпасці па зборы даніны.

У 882 годзе Алег захапіў Кіеў і абвясціў сябе Вялікім князем Кіеўскім і Наўгародскім. Агнём, мячом, хітрасцю і здрадай пачынаецца стварэнне самай вялікай раннефеадальнай дзяржавы Еўропы, якую ў XVII — XIX шэраг расійскіх гісторыкаў (Тацішчаў У.М., Карамзін М.М., Салаўёў С.М. і інш.) называць Кіеўскай Руссю. У навуковы абарот і адукацыйную сістэму да нашых дзён трывала ўвойдзе назва нібыта адзінай старажытнай славянскай дзяржавы на ўсходнеўрапейскай раўніне — Кіеўскай Русі.

Пасля смерці Алега (912) Кіеўская Русь пачала адчуваць значныя ўнутраныя цяжкасці. Жорстка цэнтралізаваная феадальная сістэма ўлады выклікала супраціўленне далучаных зямель. Тут у адзіным накірунку напружанай барацьбы за незалежнасць зліліся супрацьлеглыя сілы: рода-племянная вярхушка, апальная рэлігійная язычка вапхва і вольныя сяляне-абшчыннікі. У першую чаргу гэта датычылася зямель у рэчышчы Прыпяці, вярхоўях Дняпра, Нёмана, Дзвіны, Волгі, дзе вялізныя лясныя масівы, абшары шматкіламетровых, часта гіблых балот, накладвалі свой адбітак на побыт людзей, іх характар, сувязі, узровень дэмакратычнасці палітычнай арганізацыі. Тут тысячагадовыя формы першабытна-абшчыннага народоўладдзя ў выглядзе веча мелі больш трывалай карані, ваража ставіліся да ўзнікаючай феадальнай кіраўнічай іерархіі, неахвотна падпарадкоўваліся адзінаму дзяржаўнаму цэнтру.

Кіраўнічая княска-баярская эліта гэтых зямель не брала ўдзелу ў вядомай акцыі запрашэння Рурыка і яго "Русі" на княжанне ў 862 г. Яна настойліва імкнулася да фармавання дзяржаўнасці ў сваім своеасаблівым крывіцка-дрыгавіцкім рэгіёне. Лічыла сябе "Руссю", але незалежнай ад "Кіева — "белымі". Прыгадаем,

торах усходнеславянскай Русі і далёка за яе межамі. Гандляры і падарожнікі бачылі на высокім беразе Палаты магутную крэпасць з абарончымі вежамі, валамі, глыбокімі рвамі, запоўненымі вадою.

Працягнулі ваіну Кіеву пасля зруйнавання Вольгай Іскарасценя (945 г.) навязвалі драўляне. Іх актыўна падтрымалі няскораныя Рурыкам і Алегам дрыгавічы, якія мелі свой дынастычны княскі цэнтр у Тураве (Турье) і ў сувязі з шэрагам абставін імкнуліся ў бок Полацкай дзяржавы. На землях дрыгавічоў хавалася (да 970 г.) апальная драўлянская значь, якую Вольга паставіла пад перспектыву татальнага знішчэння.

Афармленне Кіеўскай феадальнай цэнтралізаванай дзяржавы і аслабленне Наўгародскай гандлёвай баярскай рэспублікі падштурхоўвалі кіруючыя вярхі ўгра-фінскіх плямёнаў Чудзі, Меры, Веси, Водзі шукаць абарону сваіх інтарэсаў пад значна меншым уціскам Полацка. У гэтым накірунку рухаліся і насельнікі Прыбалтыкі — жэмайты, аўкштайты, замгалы, прусы, яцвягі, селы, эсты і інш.

Надзвычайнае ўзмацненне і ўзвышэнне Полацкай дзяржавы ў сярэдзіне X стагоддзя, асабліва пры Рагвалодзе (да 980 г.) — аб'ектыўны ход развіцця ўсходнеславянскіх і іншых насельніцкаў зямель ад Прыпяці — да Падзвіння і ад Буга, Нёмана — да вярхоўяў Волгі.

Побач з Кіеўскай Руссю, дзе дзяржаўны лад вельмі хуткімі тэмпамі набываў еўрапейскую цэнтралізаваную форму феадальнай манархіі, павінна была ўзнікнуць і дзяржава з шырокай аўтаноміяй для зямель, якія ўваходзілі ў яе склад. Мяркую, менавіта такую задачу з сярэдзіны X стагоддзя пачала выконваць Полацкая Русь. На працягу XI — XII стагоддзяў яна сутыкнулася з ваеннай экспансіяй Кіева, які не жадаў існавання паралельнай усходнеславянскай дзяржавы і павёў напружаную барацьбу на яе знішчэнне...

Пераадоўваючы войны і акупацыю, абараняючыся і пераходзячы ў наступленне, Полацкая "белая" руская зямля існавала як самастойная дзяржава да пачатку XIII стагоддзя.

Генадзь ЖЫЛІНСкі,
кандыдат гістарычных навук,
дацэнт БДПУ імя М. Танка

РОЗДУМ ПРА ЛІТАРАТУРУ

Па выніках розных апытанняў і тое ж пацвярджаюць вынікі продажаў ў кнігарнях, найбольшым попытам карыстаюцца дэтэктывы, фэнтэзі, крмінальныя і любімыя гісторыі. Тое, што сучасны чытач аддае перавагу лёгкім жанрам, — гэта кепска ці добра? Над гэтым пытаннем не адзін год ламаюць галовы крытыкі і творцы «сур'эзнай» літаратуры. А раптам атрымаецца так, што чытачу нічагусенькі іншага і не трэба, акрамя «халявы» і «пустэчы», — як часта называюць тую бульварную літаратуру?

Можна, і так... Аднак ці можна сцвярджаць, што класічныя жанры літаратуры гінуць, што гіне і класічны чытач? І ці можна тут жа задавацца глабальным пытаннем: а якую ролю выконвае ўся бульварная літаратура, ці не адцягвае яна ўва-

Чытаць творы з закрытым сэрцам

гу шырокіх мас людзей ад нейкіх сапраўды значных, лёсасносных праблем?

...Калі параўнаць дэтэктыўна-любімы кангламерат з расцёртым супчыкам, дык праз колькі такіх аб'ектаў у спажывацка атрафіруецца магчымасць грызці арэхі, есці хлеб і каўбасу? Адказ відавочны: хутка. І каму тады сур'эзна літаратура будзе па зубках?! А без якаснай духоўнай спажывы не дачакаецца грамадства нармальнага развіцця асобы. Ды і на працэс развіцця патрабуецца час, тады як час зараз, на жаль, спрыяе адваротнаму працэсу. Зірніце: з кожным годам павялічваецца патак інфармацыі, з чаго здаецца, што, і час бяжыць значна хутчэй, не паспявае чалавек за такім імгненным рухам і... усё менш і менш часу траціць на тое, што раней уяўлялася яму

каштоўным, у там ліку і на кнігу... Паспяхова замяняюць друкаваныя старонкі Інтэрнет, ды і радыё з тэлебачаннем. У найбольш складаным становішчы знаходзіцца, вядома, моладзь: студэнты і школьнікі. Тады як у старэйшага пакалення, хочацца думаць, ёсць прышчэпка ад бездухоўнасці. А гэтым маладзёнам пасля вадкага супчыка псеўдатворчасці наўрад ці пераадолець хваробу пустэчы, без веры, без ідэалогіі... Ці я ўжо занадта песімістычна?

Аднак песімізм павялічваецца, калі згадваеш, што глабоўная задача літаратуры — гэта спроба змяніць унутраны свет чалавека, падштурхнуць самога чалавека да роздуму і разумовага, удумлівага ўспрымання навакольнага свету. Для гэтага трэба спажываць ду-

хоўную ежу не па кроплях і лыжачкамі, а — як нагбом са жбана ў спякотны дзень, — прагна, неспатольна... Ды яшчэ каб часу вольнага было ўдохачь. Хіба ж Дастаеўскага можна чытаць у тралейбусе? Хіба Караткевіча — чытаць у спешцы? Пушкін, Гоголь, Талстой, Купрын, Колас, Танк, Купала, — спіс можна доўжыць... Чытаць іх творы з закрытым сэрцам усё-адно што з заплюшчанымі вачыма.

Многія чытачы шукаюць у прозе лёгказасваляльны мозгам харч. Заціснутыя ў рамкі шматлікіх комплексаў пастсаветага грамадства, яны арыентуюцца на просценкі сюжэт. Пажаданыя героі: бандзюкі, якія «за справядлівасць»; розныя «міскі», якія сталі хатнімі гаспадынямі за падпольнымі мільярдэрамі, што рас-

крадаюць апошнія багаці былой вялікай краіны і да т.п. Галоўнае, каб паболей страляныны, трупаў, гвалту, ногі ад вушэй і — ніякіх сацыяльных і маральных праблем. Што адбываецца? Людзі спажываюць сурагат. Аднак жа, калі казаць пра тое, дык і з класікі можна зрабіць гэты класічна-адухоўлены сурагат. Не самы горшы варыянт, — вось толькі хто з нашых творцаў здолее якасна зрабіць і падаць тое?

А пакуль тыя, хто наважваецца пісаць не «на шырокае кола чытачоў», а па патрэбе душы і сэрца, — загадзя асуджаныя на выміранне; попыт на іх творы мінімальны і таму ва ўмовах гэтай псеўдарынкавай эканомікі іх хутка выдаваць не будуць наогул. Ні па блаце, ні так... Так мы не толькі не вырасцім агульнанацыянальнага

“ЗАМЕЖНАЯ АДУКАЦЫЯ”

Настаў час, калі амаль усе выпускнікі школ ламаюць галовы над тым: паступаць ці не паступаць, узважаючы багаж ведаў і магчымасці інтэлекту. Прытым некаторыя разважаюць над сваімі шанцамі паступлення не столькі ў айчыныя ВНУ, колькі ў замежныя.

Як нам паведамілі ў Міні-

Дарэчы, прызнаюцца сертыфікаты (дыпломы), якія выдае Інстытут Гётэ ў Мінску.

І хоць мы казалі, што навучанне бясплатнае, аднак даведку аб фінансаванні давядзецца прыкласці. Пасля пры неабходнасці можна карыстацца наступнымі варыянтамі: аплачваць навучанне за кошт выдзеленай стыпендыі ці ў рамках спецыяльнай праграмы для замежных студэнтаў або атрымаўшы

зейнічанне ў прадстаўленні інтарэсаў малога і сярэдняга бізнесу, інтэграцыя сацыяльна неабароненых груп насельніцтва, выкарыстанне альтэрнатыўных крыніц энергіі.

Калі размова ідзе пра бізнес, дык тут асабліва ўвага надаецца жаночай ініцыятыве, падтрымцы, ўмоўна кажучы, жаночых прадпрыемстваў. Для чаго праводзяцца семінары і трэнінгі.

магчымасцю прайсці стажыроўку праз пасольства той краіны. Адзін мой прыяцель такім чынам трапіў у Італію, прабыў 3 месяцы, — не шкадуе... Праўда, дысертацыю так і не скончыў пісаць. Аднак тое — ягонья праблема. Бо калі б прадставіў справаздачу ў пасольства аб паездцы і сказаў аб неабходнасці яшчэ аднаго наведвання іхняй краіны для даписвання той жа работы — яго б пусцілі. Такія ўмовы... Дарэчы, тут няма ніякіх абмежаванняў па напрамках і спецыяльнасцях. Давядзецца толькі пашукаць патрэбную ВНУ і кіраўніка, які б разбіраўся ў тым, над чым наш малады вучоны працуе...

Праграмы для вучоных прадугледжваюць паездку для збору інфармацыі для напісання дысертацыі (на тэрмін да 10 мес.), навучанне ва ўніверсітэце для атрымання ступені магістра (да 4 семестраў), напісанне і абарону дысертацыі ў Германіі (да трох гадоў). Самая галоўная складанасць — збор дакументаў. Акрамя стандартных папер, давядзецца прадставіць апісанне будучага праекта і пісьмовае пацвярджэнне нямецкага боку аб гатоўнасці супрацоўнічаць з вамі. А, значыць, неаднойчы звязца з нейкім канкрэтным універсітэтам, хутчэй за ўсё праз Інтэрнет. Што, адпаведна, запатрабуе не толькі часу, але і грашовых выдаткаў. Варта дадаць, што патрабаванні згодна праграмам DAAD, проста драконаўскія: важным будзе і колькі экзэмпляраў даваць па дрыхтаваць, і як іх прадставіць (асобны парадокс!). Дарэчы, некаторым стыпендыятам даецца магчымасць — па рашэнні камісіі — прайсці курсы нямецкай мовы. Ну а тым, хто падае дакументы на англійскай мове, трэба прад’явіць вынікі тэста TOEFL. Праўда, тады павінна быць згода вашага будучага навуковага кіраўніка працаваць з вамі па-англійску.

Усе “шчасліўчыкі” атрымаюць стыпендыю, аднак яе памер меншы ў студэнта і большы — у стыпендыята, які працуе над дысертацыяй. Ёсць тут залежнасць і ад таго, дзе знаходзіцца ваша ВНУ: у Заходняй ці Усходняй Германіі. Там, як вядома, пражытчыны мінімум яшчэ не зраўняўся. Якімі б цяжкамі ні здаваліся на першы погляд умовы, тыя, хто жадае грызці граніт навукі, пераадоляваюць усё. Так што, думаецца, сярод плануемых 10 працэнтаў замежных навучэнцаў нямецкіх ВНУ, значная частка будзе нашымі суайчынікамі. А яшчэ думаецца, што іхняя веды спатрэбяцца на Радзіме.

Усе “шчасліўчыкі” атрымаюць стыпендыю, аднак яе памер меншы ў студэнта і большы — у стыпендыята, які працуе над дысертацыяй. Ёсць тут залежнасць і ад таго, дзе знаходзіцца ваша ВНУ: у Заходняй ці Усходняй Германіі. Там, як вядома, пражытчыны мінімум яшчэ не зраўняўся.

Якімі б цяжкамі ні здаваліся на першы погляд умовы, тыя, хто жадае грызці граніт навукі, пераадоляваюць усё. Так што, думаецца, сярод плануемых 10 працэнтаў замежных навучэнцаў нямецкіх ВНУ, значная частка будзе нашымі суайчынікамі. А яшчэ думаецца, што іхняя веды спатрэбяцца на Радзіме.

КИНО

УЛАДАРЫ ГЛЯДАЦКІХ ГУСТАЎ

Спецыялісты адзнаюць новую цікаўнасць нашых суайчынікаў да кіно, а, значыць, і кінатэатры атрымаюць сваіх гледачоў. Мяркуюцца, што ў гэтым годзе толькі сталічныя кіназалы наведваюць каля трох мільёнаў чалавек. Праўда, для таго, каб прывабіць гледачоў, давялося прыкласці шмат намаганняў.

Добрым вырашэннем праблем з напаяльнасцю залаў было прымяненне сістэмы аб’ёмнага 3D-гука (Долбі), якой аснашчаны ўсе вядучыя кінатэатры Мінска (7 з 16-ці). Аднак цяпер настала чарга ўсіх астатніх устаноў кінакультуры. Да прыкладу, зараз ідзе ўстаноўка Долбі ў кінатэатры “Партызан”, пасля чаго ён перастане... існаваць, ператварыўшыся ў Дом кіно. Гэтая падзея адбудзецца ў чэрвені. Навінку атрымаюць “Дружба”, “Салют”, “Мір” (другая стэрэазапа).

Цяжэй “абдолбіцца” аднаму са старэйшых кінатэатраў — “Перамоце”. Справа ў тым, што будынак з’яўляецца помнікам культуры і з таго вымагае процімоў залішніх крокаў: даволу з боку ўлад, узгаднення з арганізацыямі, якія курыруюць пытанні аховы помнікаў культуры і да т.п. Акрамя таго, пам’яшканню ў першую чаргу патрабуецца звычайны рамонт, а не аснашчэнне супертэхнікай. Будаўнічыя работы распачнуцца і ў самым нядаўна рэспубліканскім кінатэатры — “Масква”. Ён атрымае абноўлены фасад.

Цяпер, калі барацьба за гледача выйграна, паўстаюць іншыя задачы: зрабіць галіну прэстыжнай і стварыць добрыя ўмовы працы для персанала, падняўшы заробак.

Ці давядзецца для гэтай мэты падымаць кошт білету?

Вядома, што сталічны кінатэатр не падымае кошт ужо два гады, робячы пры гэтым свае хітрыкі: білеты на дзённыя і вячэрнія сеансы розныя; у выхадныя дні — свае расцэнкі, для фільмаў, якія ідуць па часе, як двухсерыйныя, — свае; фільмы, якія атрымалі ўзнагароды прэстыжных фестываляў, білеты на 50 працэнтаў даражэй... Кошт у кінатэатрах, аснашчаных сістэмай Долбі, значна вышэй, чым у астатніх. Тым самым даецца магчымасць паглядзець стужку, каб кожнаму гэта задавальненне было па кішэні. Да прыкладу, у звычайным кінатэатры можна набыць білеты па 800-1000 рублёў, тады як у прэстыжным — па 3-5 тысяч. Трымаць падобны невялікі кошт удаецца дзякуючы зладжанай рэпертуарнай палітыцы і працягнутаюму дыстрыб’ютэрскімі кампаніямі.

Пераможцамі пракату на сёння лічацца “Тытанік” і кінатрылогія “Уладар колаў”. Ахвотна ходзяць на “Матрыцу”, “Таксі-3” і “Тэрмінатар-3”. А таксама фільмы-пераможцы прэстыжных фестываляў. Паспехам карыстаюцца і праекты, падобныя “4x4”, — спецыяльна адабраныя фільмы, якія ідуць у розных залах. Плануецца, што ў хуткім часе мінчукі і госці сталіцы змогуць набыць білеты зараней, замаўляючы сабе рад і месца, а таксама ў касе кіназалы набыць білет у любы іншы кінатэатр.

“Пакутнікаў навукі” перашкоды не спыняюць!

стэрстве адукацыі Беларусі, многія маладыя суайчычнікі ахвотна едуць вучыцца ў суседнія краіны: Расію, Украіну, Літву. Сярод заходніх краін папулярныя ў плане навучання ЗША, Вялікабрытанія, Італія, Францыя, аднак часцей за ўсё шляхі нашых “пакутнікаў навукі” пралягаюць у Германію. Дарэчы, гэтая краіна з’яўляецца адной з тых, дзе ўрад ахвотна дапамагае замежнай моладзі атрымаваць вышэйшую адукацыю; плануецца, што ў 2008 годзе іх доля складзе 10 працэнтаў ад усіх навучэнцаў.

Чым вабіць Германія абітурыентаў і навукоўцаў? Паспрабуем адказаць на гэты пытанне.

Вабяць старадаўнія традыцыі

У Германіі і дагэтуль вышэйшая адукацыя застаецца амаль што бясплатнай. Праўда, плацяцца ўзносы на адміністрацыйныя расходы (ад 60 да 140 еўра), — у залежнасці ад універсітэта.

Перш чым патрапіць у шчаслівае брацтва нямецкіх студэнтаў, трэба аформіць пакет дакументаў. Сярод іх — спецыяльны атэстат, які раўназначны нямецкаму сертыфікату аб заканчэнні сярэдняй школы; той, хто яго не мае, павінен здаваць экзамен, а перад тым адвучыцца год на падрыхтоўчых курсах ва ўніверсітэце, куды абітурыент збіраецца паступаць. І толькі тады падаваць заяўку ў ВНУ.

Зразумела, што веданне нямецкай мовы — важная ўмова, выключэнне робіцца для аспірантаў, якія валодаюць англійскай мовай і калі веданне яе будзе дастатковым для навучання на пэўных факультэтах. Праўда, адсутнасць сертыфіката на веданне нямецкай мовы не з’яўляецца перашкодай для паступлення, таму што ўсё роўна давядзецца здаваць тэст.

грант, як перспектывы студэнт. Пра фінансавую дапамогу ва ўніверсітэтах Германіі можна даведацца па адрасе: <http://www.stifterband.org>.

Праекты і служба абменаў

Падвышаць навуковую базу, базу сваіх ведаў можна і праз удзел у сумесных праектах. У межах нашых краін — Беларусі і Германіі — існуе і дзейнічае шэраг праграм, якія дапамагаюць

уюць развіццю ўзаемаадносін, пашыраюць сувязі і сяброўства на ўзроўні простых людзей. Адзін з такіх праектаў — “Праграма падтрымкі Беларусі” Федэральнага міністэрства эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця Германіі.

Праграма, якая распачалася ў 2002-м, праводзіцца сумесна гэтым міністэрствам, Таварыствам тэхнічнага супрацоўніцтва і пасольствам Германіі ў нашай краіне. Дзякуючы ёй, ажыццяўляюцца дзесяткі сумесных праектаў па такіх асноўных напрамках: грамадзянская адукацыя, сад-

Калі казаць аб праектах па энергазахаванні, дык варта адзначыць праект па стварэнні на Беларусі эксперыментальнага блока цэплаэлектрастанцыі, дзе ў якасці паліва прадугледжана... рапсавы алей. Плануецца, што падобная ўстаноўка з’явіцца на Гомельшчыне, дзе востра стаіць чарнобыльская праблема. Пэўна, падобны праект — магчымасць зазірнуць у заўтрашні дзень, калі людзі будуць карыстацца новымі крыніцамі энергіі.

Дарэчы, у распрацоўцы падобных праектаў могуць прымаць удзел і тыя з нашых суайчынікаў, хто вучыцца ў Германіі, і тыя нашы маладыя навукоўцы, якія там жа падвышаюць сваю кваліфікацыю. Адной з вядучых арганізацый, якая працуе за моладзь з былога Савецкага Саюза, з’яўляецца Нямецкая акадэмічная служба абменаў — DAAD.

Праз яе ажыццяўляюцца розныя праграмы і стажыроўкі, прычым не толькі для філолагаў-германістаў, але і для эканамістаў, юрыстаў, матэматыкаў, журналістаў і г.д. Праз DAAD у нашых студэнтаў з’яўляецца магчымасць стаць на два семестры студэнтам нямецкай ВНУ.

І што зручна: дакументы на ўдзел у праграме можна падаваць тут, на Беларусі — у Мінску і некаторых абласных цэнтрах. Падрабязнасці можна высветліць праз Інтэрнет. Адрас: <http://www.daad.de>.

Праграмы для маладых (да 33 год) вучоных — адзін з асноўных напрамкаў дзейнасці арганізацыі. Умова: чалавек павінен мець закончаную вышэйшую адукацыю і працаваць ва ўніверсітэце ці займацца навукова-даследчай дзейнасцю. Лепш — працаваць над дысертацыяй. (Дарэчы, калі вы абіраеце тэму дысертацыі, так ці інакш звязаную з іншай краінай, дык можаце пацікавіцца

УСЁ АДНО ШТО З ЗАПЛЮШЧАНымІ вачыма

пісьменніка, аўтара шэдэўраў на роднай мове, але і пазбавімся нацыянальнай літаратуры наогул. Да таго ж тых, хто яшчэ нядаўна здаваўся нам вартымі стаяць у адным радзе з класікамі, — пасля разбурэння сацыялістычных ідэалаў — мы самі з гэтага раду і выпхнулі... Памятаеце: святое месца пустым не бывае. Дык вось, яно і не пустое: адны (пераважна старэйшае пакаленне) так-сяк задавальняюць сябе добрай старой класікай, другія — спажываюць літаратурныя абыд са смакам памыі. Ну а што тады робяць пазы і праязікі, якія жадаюць сувязі з чытачом? І пра якую зваротную сувязь можа ісці гаворка, калі сучасны чытач не адчувае патрэбы ў сучасным аўтары (тым больш, як высвятляецца, у нацыянальным). Тады ўжо

сур’ёзным аўтарам даводзіцца прыбгаць да розных хітрыкаў: вабіць чытача своеасаблівай псеўдакласікай, — звяртацца да антычных сюжэтаў, да гераічна-рамантычных гісторый часоў Сярэднявечча ці XVIII—XIX стагоддзяў, да раскошнага антуражу балоў і царскіх пакояў. Зрэшты, гэта таксама апраўдана; бо: які час, такія і патрэбы (і наадварот). Апраўдана, таму што ледзь не кожны зараз імкнецца даказаць сваё благородное паходжанне, «якія там сяляне! — мы са шляхты!» — вось што кажучы многія знаёмцы і незнаёмцы. «Ага, красныя дваране, бо нарадзіліся ў дварах красных...», — адказвае на гэта адзін дасціпны сябар. Але гэта так, як кажучы, карцінка з натуры...

Шкада, але ці не атрымліва-

ецца так, што і аўтар сур’ёзны, аўтар думаючы, спакушаецца... спадабацца публіцы, падладзіцца пад яе інтарэсы і патрэбы?

Канечне, беларускі Федарэнка не будзе пісаць як руская Данцова, зрэшты і Рублёўская пісаць як Данцова не можа. Аднак колькі сярод чытачоў нашай краіны ведае тых Федарэнку і Рублёўскую і колькі — Данцова? Толькі не кажыце пра экспансію рускіх, — гэта так зацягана! — не перакладайце з хворага галавы на здаровую. Наш народ хоча чытаць (калі хоча) Данцова, Марціну і да т.п. — просце кую літаратурную макулатуру адназдэнку на рускай мове. Прымусяць беларуса чытаць Данцова па-беларуску не ўдасца. Таму размовы: ці патрэбны нашай літаратуры такія

ж аўтары, як... (гледзі вышэй) — беспадстаўныя.

Што з гэтага вынікае? Не падладкоўвацца пад нейкага, а шукаць сваю літаратуру. Зрэшты, запатрабаваныя ж чытацкай публікай і мастацка-філасафічныя творы замежных аўтараў (імяны называць не буду, яны і так добра раскручаны выдавецтвамі). Значыць, нехта можа! А дзе мы? Дзе наш аўтар, які выратуе беларускую нацыю ад духоўнага голаду? І ці не наспеў час дзяржаве звярнуць пільную ўвагу на праблему можа не так развіцця літаратуры, як а-безду-хоў-лі-ва-ння нацыі (хаця літаратура і духоўнае развіццё чалавека звязаны напрамую).

А ці не запозна думаць пра гэта?..

Старонка падрыхтавана
Вольгай КУРТАНІЧ

дачу. Яна была ўтульная, невялікая, у атэчэй прыгожага краявіду. Побач — Ляўкоўскае лясніцтва, абрыўсты бераг Дняпра. На дачы мама была за гаспадыню, а хлопцы адпачывалі і дапамагалі ёй сустрэцца і частаваць гасцей. Мы, дзяўчаты (да нас далучалася і стрыечная сястра Вацлава), прыязджалі значна пазней, як заканчаліся заняткі, і ненадоўга. А як многа там было грыбоў, ягад у лесе... Яго паззія паланіла душу дзядзькі Янкі. Бывала, сядзе на пянёк, дастане сваю нязменную каробку "Казбека" і на ёй нешта хуценька піша. Так нараджаліся некаторыя вершы

бамбілі Мінск, і дзядзьку Янку ды Уладзіслава Францаўна ў горадзе знаходзіцца было небяспечна, яны з шафёрам на машыне Купалы "Шаўрале" (падараванай яму ўрадам у 1939 годзе ўзамен М-1) 24 чэрвеня 1941 года выехалі часова ў Ляўкі. Атрымалася ўсё больш складана і сур'ёзна. Прыехалі ў Ляўкі, нічога не ўзяўшы з сабою. На дачы іх сустрэкалі Леакадзія Дамінікаўна і Янка. Перамовішыся, зразумелі, што пачаліся трывожныя часы. А тут яшчэ 26 чэрвеня з Оршы пазваніў Якуб Колас і паведаміў, што ён і яго сям'я ехалі ў цягніку, які варожыя самалёты разбамбілі. Яны

марыў. Потым — жаніцца са студэнткай політэхнічнага інстытута Інесе Бурскай, якая прымае яго прозвішча, нараджэнне дачушкі Ірыны, прызыў на вайсковую службу. Янка засмучаны, што не закончыў 5-ы курс вучылішча, але ж яго пакідаюць служыць у Мінску, і акрамя ваеннай падрыхтоўкі, ён шмат займаецца маляваннем. Па загадзе начальства выконвае вялікіх памераў партрэт членаў урада і палітбюро для святочных дэманстрацый і якія вывешваліся на высокіх будынках у сталіцы Беларусі.

За паспяхова вайсковую службу Янка Раманоўскі атрымаў падзя-

здабываць сабе права "людзьмі звацца". Неўміруча спадчына Купалы, асабліва яго пэмы "Зімою", "Бандароўна", "Магіла льва", "Тарасова доля" натхнілі мяне на стварэнне ілюстрацый да іх. Я імкнуся на палатне перадаць усё тое багацце фарбаў, якімі пазт пісаў свае творы.

...Купала стварае шмат цудоўных вершаў аб нашай моладзі. На мілую, слаўную моладзь ускладаў пясняр свае надзеі па пераўтварэнню роднага краю ў квітнеючы сад. Работа "Купала сярод моладзі" перадае адну са шматлікіх сустрэч, якія адбываліся на кватэры паэта. Юнакі і дзяўчаты прыйшлі да яго, як да роднага бацькі, падзяліцца сваімі справамі, пачуць добрую парадку, паслухаць новыя вершы.

Ваеннае ліхалецце вымусіла Купалу пакінуць родную Беларусь. У адной са сваіх работ, якая адносіцца да перыяду Вялікай Айчыннай вайны, я паказваю Купалу на беразе Волгі, дзе пазт спыніўся ў татарскім пасёлку Пячэшчы, непадалёку ад Казані.

"Янка Купала пад Масквой" — так называецца другая работа, прысвечаная гэтай перыяду. Пазт сумуе з прычыны таго, што родная Беларусь стогне пад пятой фашызму. Ён марыць убачыць Беларусь зноў вольнай і шчаслівай. Магчыма ў гэты момант нарадзіўся поўны гнев заклік:

*Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны!
За няволю, за кайданы
Рэжце гітлерцаў паганых,
Каб не ўскрэслі век яны.*

...Паэта не стала, але засталіся яго вершы, жыве неўміручае купалаўскае слова...

Янку Раманоўскага запрасілі ў часопіс "Мападоўскі" мастацкім рэдактарам. Там ён працаваў да апошніх дзён свайго жыцця. Працаваў разам са знакамітымі пісьменнікамі — гапоўнімі рэдактарамі часопіса Піменам Панчанкам, Алесем Асіпенкам, Генадзем Бураўкіным, поруч з паэтам Міколам Аўрамчыкам, які прыязна адносіўся да творчай працы Раманоўскага, да яго сціпласці, дабрыні і ўмення працаваць з людзьмі. Часопіс зрабіўся багата ілюстраваным, адкрываў усё новыя імёны як сярод маладых пісьменнікаў, так і сярод мастакоў.

Янку Раманоўскага цікавілі і прасты чалавек — рабочы, калгаснік, людзі самых розных прафесій, якіх ён стараўся паказаць на старонках "Мападоўскі", стварыўшы галерэю партрэтаў механізатараў, дзярак, звеняных, брыгадзіраў, кіраўнікоў сельсагаспадарчай вытворчасці. Разам з этнамузыкалагам Зінаідай Мажэйкай выяжджаў да палескіх спявачак: яна запісвала народныя песні, а Янка рабіў накіды да партрэтаў. І на старонках часопіса з'явілася серыя акварэляў, праз якія мастак данёс да чытача цудоўныя вобразы палескіх спявачак.

А былі яшчэ выкананыя ім медаль і значкі, прысвечаныя Янку Купалу і Якубу Коласу. І яшчэ — шмат творчых прац і паездкаў... Пакуль не падкралася цяжкая хвароба і знямога. Памёр ён 25 чэрвеня 1974 года. Засталася яго спадчына — "Купаліана".

Ядвіга РАМАНОЎСКАЯ,
гляменніца Янкі Купалы

Мастак з роду Купалы

Сёлета яму споўнілася б 76. А наканава было пра жыць усяго 45 летаў і з ім. 46-я забрала яго назаўсёды ад нас.

Гаворка — пра Янку Раманоўскага, мастака, стваральніка сучаснай Купаліаны, і яго акружэнне.

Нарадзіўся ён 24 жніўня 1928 года ў Мінску ў сям'і малодшай сястры Янкі Купалы Леакадзіі Дамінікаўны і Юльяны Феліксавічы Раманоўскіх. Імя яму было нададзена ў гонар дзядзькі Янкі.

Я б не сказала, каб ён быў надта жаданы: у сям'і ўжо было чацвёрта дзяцей (тры дзяўчынкі: Уладзіслава, Яніна, Ядвіга і хлопчык Уладзіслаў). Але дзядзька Янка сказаў: "Добра, што хлопчык, няхай будзе яшчэ адзін абаронца Радзімы".

Да гэтага часу мы ўжо стала жылі ў адным доме з дзядзькам Янкам у Мінску па вуліцы Кастрычніцкай, які ў канцы 1926 года быў куплены Іванам Дамінікавічам напалову з сястрой Леакадзіяй.

Малога Янку больш за ўсё любіла бабуля Бянігна Іваняўна. Гадам к пяці ў яго выявіліся здольнасці да малявання. Гэта заўважыў тады ўжо вядомы мастак Валянцін Волкаў. Ён у той час бываў у доме Луцэвічаў, бо працаваў над партрэтамі дзядзькі Янкі, а малы назіраў. У яго шылтку пачалі з'яўляцца малюнкi ў вобразах, яшчэ не зусім выразных, К. Маркса, У. Леніна, Ф. Энгельса... Мама паказала той шылтак дзядзьку Янку. Іван Дамінікавіч паглядзеў малюнкi і сказаў: "А ведаеш, Лёля, з нашага Янкі, можа, і мастак будзе". Гэтыя прарочыя дзядзькавыя словы пацвердзілі і жыццёвыя Валянцін Волкаў. Ён апекаваў малога, часта браў яго за горад на прыроду, на так званыя "эцюднікі".

Прыязджаў да Івана Дамінікавіча з Масквы даўні яго знаёмы — мастак Канстанцін Елісееў, які на той час, у 30-я гады, працаваў у часопісе "Крокодил". Рускі графік, мастак тэатра і кіно, у 1920—1922 гг. ён жыў у Мінску, быў мастаком БДТ-1. Тады і пазнаёміўся з Янкам Купалам. Іх сяброўства працягвалася і пасля пераезду Елісеева ў Маскву. Пры сустрэчы з малым Янкам падоўгу гутарылі з ім пра мастацтва. Ішоў 1935 год. У сувязі з 30-годдзем літаратурнай дзейнасці Янкі Купалы, адпаведна пастанове СНК БССР была пабудавана дача ва ўрочышчы Ляўкі і падаравана аўтамашына М-1. Маму з дзецьмі (Леакадзію Дамінікаўну з Янкам і Уладзіславам) адвозілі на машыне на

ляўкоўскага перыяду. Купала гаварыў, што дзе б ён ні ездзіў, а прыгажэйшай прыроды, як у Беларусі, няма. Усе летам рвуцца на поўдзень да мора. А ён лічыў найлепшым адпачынкам — пабываць у беларускім лесе.

Больш увагі нам удзяляла Уладзіслава Францаўна. Яна сачыла за намі: як мы апраналіся, як прычэсваліся. На яе думку, мусіла ўсё быць сцігла і акуратна.

Янку Раманоўскаму многія гаварылі, што ён з твару падобны да сястры Ядзі, г. зн. да мяне. Дык неж Янка, застаўшыся ў пакоі адзін, паставіў на сталае люстэрка, узяў маю фатаграфію, прыклаў яе да свайго твару і шукаў падобства са мной. Якраз у гэты час я зайшла ў пакой і, убачыўшы, што ён шукае падобства са мной, кажу: "А, глядзіш у люстэрка, ці падобны да мяне?" Ён тады кінуўся за мной, каб адломіцца, але я ўцякла. Так і засталася пытанне нявысветленым.

Наогул, у Янкі было шмат розных прыгод. Яшчэ ў школе яму неяк спатрэбіўся кавалак палатна для малявання. А дзе яго возьмець? Янка яго знайшоў... у сваім ложку. Ён адпалавіў кавалак ад прасціны. І калі мама, мяняючы яму пасцель, убачыла гэта, яна тут жа нас усіх паклікала і запытала: "Хто гэта зрабіў?" Янка стаяў, апусціўшы вочы. Было зразумела, што зрабіў гэта ён. Тады мама кажа: "Дай мне гэты адрэзаны кавалак, я яго прышыю". Янка ў адказ: "Мамачка, я не магу яго даць, бо на гэта палатно грунт палажыў"... Даведаўшыся пра гэты выпадак, дзядзька Янка заўважыў: "Вядома, што ўчынак Янкі я не ўхваляю, але што зробіш, калі яму так хочацца маляваць". Пасля Купала нават купіў яму матроскі касцюм, пра які мой брат марыў, і вялікі набор фарбаў для малявання. Янка маляваў і ў Мінску, і на дачы ў Ляўках. Шкада, усе тыя малюнкi загінулі ў палымі вайны ў 1941 годзе.

Неаднаразава прыязджалі на дачу да Купалы Якуб Колас, Пятрусь Броўка, Пятро Глебка, Кузьма Чорны, многія ўкраінскія і рускія пісьменнікі, журналісты. Завітаў аднойчы ў госці ў Ляўкі і кампазітар Дзмітрый Шапастакоў. Прыходзілі на дачу да Купалы калгаснікі, настаўнікі і вучні навакольных школ. У прыёме іх актыўна ўдзельнічала Уладзіслава Францаўна, а мы ставілі самавар і частавалі гасцей дачнымі прысмакамі.

Недалёка ад Ляўкоўскага лясніцтва стаяла летняя эскадрыля, у якой былі лётчыкі і лётчыцы, што потым праславіліся падчас Вялікай Айчыннай вайны. Па іх запрашэнні Іван Дамінікавіч хадзіў на сустрэчы і браў з сабой Янку, каб паказаць яму зблізку самалёты. Янка быў у захапленні.

Да пачатку вайны Янка і мама знаходзіліся на дачы. Іван Дамінікавіч і Уладзіслава Францаўна былі ў Мінску. Але калі фашысты

аказаліся без рэчаў на вакзале. Тут дзядзька Янка з цёцяй Уладзіяй тэрмінова вырашылі ехаць у Оршу за сям'ёй Якуба Коласа. Іх было чацвёрка: Канстанцін Міхайлавіч, яго жонка Марыя Дзмітрыеўна і сыны Даніла ды Міхась. Сын Юрка ў гэты час быў на ваенных зборах, відаць, паішоў на фронт, ды і загінуў. Юрку шкада, быў ён прыгожым, харошым хлопец, вучыўся разам з маёй сястрой Янінай у адной школе (ваенныя раны скарацілі ёй жыццё — пра жыла толькі 37).

Уладзіслава Францаўна з шафёрам Ярымікам на машыне паехалі ў Оршу на вакзал па сям'ю Якуба Коласа. Іван Дамінікавіч і Леакадзія Дамінікаўна сустрэкалі іх на дачы. Дзядзька Янка быў усхваляваны, убачыўшы сябра ў такім стане. Прымалі на дачы як найцяплей: абарэлі, накармілі, размясцілі ўсім на першым паверсе, толькі сына Данілу адправілі адпачываць у кабінетік дзядзькі, так званую "сальку". Дзядзька, як заўсёды, устаўшы рана, ужо клапаціўся пра які-небудзь транспарт, каб адправіць сям'ю Коласа далей на ўсход. Уладзіслава Францаўна і Леакадзія Дамінікаўна далі сябрам ежу і пасцелі. Пасля ад'езду Канстанціна Міхайлавіча абставіны на дачы яшчэ пагоршыліся. Варожыя самалёты лёталі і бамбілі. Ужо бачна было зарыва над Оршай. Спускаліся варожыя парашутысты. Небяспечна было і на дачы. Дзядзька Янка, Уладзіслава Францаўна і шафёр Ілья Мікалаевіч Ярымік таксама зазбіраліся ў дарогу. 30 чэрвеня 1941 года іх праводзілі Леакадзія Дамінікаўна і Янка, не ведаючы аб тым, што гэта будзе апошняе развітанне з Купалам, што не сустрэнуць яго больш жывым, а толькі ў 1962 г. прымуць урну з прахам паэта.

Леакадзія Дамінікаўна і Янка разам з супрацоўнікамі лясніцтва падарылі ў бежанцы. 3 ліпеня 1941 года ад запальнай бомбы дача і ўсё, што было ў ёй, згарэла. Але адразу пасля вайны ў адпаведнасці з пастановай НК БССР была адноўлена. У гэтым вельмі дапамаглі Уладзіслаў і Янка Раманоўскія, а яшчэ — макет дачы, які зрабіў Янка з Анисовічам.

Янка Раманоўскі, як толькі быў вызвалены Мінск і пачалі працаваць навуцальныя ўстановы, паступіў у Архітэктурна-будаўнічы тэхнікум, а калі ў Мінску адкрываецца мастацкае вучылішча, паступае туды і дабіваецца таго, пра што столькі

ку ад камандавання і быў узнагароджаны імяным гадзіннікам з такім надпісам: "Раманоўскаму І.Ю. От Командования штаба БВО 4.VIII.1954 г."

Мастака хвалявала Купаліана, купалаўскае тэматыка. Закончыўшы вучылішча, Янка Раманоўскі паступіў у Беларускі дзяржаўны Тэатральна-мастацкі інстытут, дзе набыў спецыяльнасць мастака-графіка. А творчую дзейнасць ён, як вядома, пачаў яшчэ да паступлення ў інстытут. Пісаў партрэты Купалы, яго пляменніц Яніны Раманоўскай і Вацлавы Аўлачынскай, беларускіх пісьменнікаў Цёткі (Алаізы Пашкевіч), В. Дуніна-Марцінкевіча, Якуба Коласа, М. Лынькова, К. Чорнага, К. Крапівы, Я. Маўра і інш. Яго дыпломныя работы паводле творчасці Янкі Купалы атрымалі адзнаку "выдатна", асабліва вызначалася ілюстрацыя верша "А хто там ідзе?"

Паводле ўспамінаў маці (Леакадзіі Дамінікаўны) пра тое, як выгледзіць бацька Купалы, Янка Раманоўскі напісаў каля 10 партрэтаў. Усё паставіў побач і запытаўся ў мамы, які з іх больш за ўсё падобны да Купалавага бацькі. Мама паказала, і яго Янка пакінуў для прыкладу, астатнія ж знішчыў, хаця я гаварыла яму, што гэта — творчая праца і не трэба яе знішчаць.

У газеце "Віцебскі рабочы" за 8 ліпеня 1972 г. пад загалоўкам "У сэрцы маім назаўсёды" Янка Раманоўскі пісаў: "З Янкам Купалам я пазнаёміўся яшчэ ў дзяцінстве. На працягу некалькіх гадоў я жыў у сям'і Купалы. Мне пашчасціла бацьчы пазта не толькі ў час працы, але і на адпачынку, і тады, калі да яго прыходзілі сябры па прыяці, і тады, калі за парадзімі прыходзіла да яго моладзь, якую ён вельмі любіў. Мяне заўсёды кранала яго добразчытлівасць, цеплыня яго шчодрата сэрца, чуласць, гасціннасць, чалавечнасць.

Успаміны пра дзядзьку Янку, простага, абаяльнага чалавека і ў той жа час вялікага паэта, абудзілі мяне жаданне паказаць паэта такім, якім захавала яго мая памяць. Так нарадзіўся афорт "Партрэт Янкі Купалы", які ўвасабляе вобраз чалавека, чыё імя шануе увесь народ.

Непасрэдную блізкасць паэта да народа, у якога ён чэрпаў свае сілы і творчую радасць, я імкнуўся перадаць у карціне "Янка Купала на бровары". У перапынку паміж работай чытае ён рабочым свае вершы. І мы быццам чуюм радкі з верша, дзе пазт заклікае:

*Смерць таму, хто ллѣб
астатні
У бедных выдзірае,
Смерць таму, хто на люд
братні
Кайданы ўздзявае!*

...Гэта тэма знайшла сваё адлюстраванне ў карціне, якую я напісаў па матывах верша Янкі Купалы "А хто там ідзе?" Пазт-змагар вядзе свой народ у жорсткай барацьбе

3 маці і сястрой Нінай

8-гадовы Янка ў падараванай Купалам цюбеццейцы

За мальбертам

Артыкул пададзены ў рэдакцыю "ЛіМа" за месяц да 120-гадовага юбілею Янкі Купалы. Па розных прычынах не быў надрукаваны, але ён не страціў сваёй актуальнасці і на сёння.

Буйныя няўдачы, вялікія страты падчас нацыянальна-вызваленчых паўстанняў 1830—1831 і 1863—1864 гадоў надоўга спаралізавалі актыўнасць беларускага народа. Хоць рэвалюцыя 1905—1907 гадоў трохі і абудзіла яго, але не да такой ступені, каб змаганне за волю, прыстойнае нацыянальнае

яму яшчэ не раз даводзілася пісаць і гаварыць. Не абмінуў гэтага і ў напісаным у 1919 годзе артыкуле "Незалежная дзяржава і яе народы", папярэджваючы чытачоў, што "кожная... дзяржава, якая на рахунак чужых зямель хоча пашырыць сваё панаванне, ніколі не будзе спрыяць для народа гэтых забраных зямель. І якімі прыгожымі ні

каўшчыны 1915 годзе, калі ўсё бліжэй падыходзіла да яе межаў лінія нямецка-расійскага фронту, Купалу ўдалося пабыць у Вільні на аперэце "Залёты" (словы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, музыка М. Кімонт) у выкананні Беларускага музычна-драматычнага гуртка. Гульні артыстаў застаўся задаволеным, але толькі не іх беларускай мовай. У спецыяльна прысвечаным спектаклю артыкуле пісаў: "...апрача двух-трох артыстаў, аб іншых трудна было падумаць, што іграюць беларусы і па-беларуску са сцэны гавораць. Бедная ты, мова беларуская, як цябе людзі не ўме-

роўнем нацыянальнай самасвядомасці карэннага насельніцтва краіны, вельмі лёгка дамагчыся згоды людзей будаваць нашу сістэму народнай адукацыі на рускай культурна-моўнай аснове. Хапае і довадаў, каб адвесці маладасведчаных у пытаннях народнай адукацыі людзей ад думкі пра неабходнасць стварэння і развіцця беларускай нацыянальнай вышэйшай школы. З гэтым у нас поўны застой. Не маючы аніводнага нацыянальнага універсітэта, Беларусь на фоне светнай практыкі, не кажучы ўжо пра еўрапейскую — працягвае выглядаць "белаю варонаю".

Многа хвалілі Купалу сур'ёзныя і працяглыя непаладкі ў нашым царкоўна-рэлігійным жыцці, асабліва выкарыстанне чужых для беларусаў моваў: рускай — у праваслаўных, польскай — у каталіцкіх храмах. Высокае духавенства выкарыстоўвала гэта ў якасці падставы, каб першую катэгорыю вернікаў адносіць да рускай нацыянальнасці, другую — да польскай. Нягледзячы на абсалютную абсурднасць такога падыходу да вызначэння нацыянальнай прыналежнасці беларусаў, пэўная частка іх і сапраўды пачынала лічыць сябе за рускіх ці за паліякаў. Падобнае этнічнае раскіданне беларусаў у найбольшай ступені назіралася на сумежных з рускімі і польскімі губернямі. Каб унікнуць шкоднага падзелу, пазт звяртаецца да народа з такімі словамі: "Помніма, братцы, ці мы католікі, ці мы праваслаўныя, — мы беларусы, а бацькаўшчына наша — Беларусь. Не мяшайма справы рэлігіі з нацыянальнасцю".

І ўсё ж мяшалі і мяшаем па сённяшні дзень.

Напісанае многа вышэй — гэта даляка не ўсе заветы Купалы свайму роднаму народу. Але, як бачым, і яны не знайшлі так жаданага і неабходнага ўвасаблення ў нашым жыцці. Не слухаем свайго Настаўніка. А трэба было б слухацца. Дык не толькі нам, але і нашым суседзям. Звароты пазта да іх не страцілі сваёй правамернасці і пасэння. Вось адзін з іх у апублікаваным у 1919 годзе артыкуле "Торжышча": "Дайце волю народам самым будаваць сваю долю. А тады гэтыя народы скажучь сваё шчырае слова аб вашай культурнасці..."

І ўсё ж нашай палітычнай незалежнасці найбольшую пагрозу прыносяць не вонкавыя, а ўнутраны фактары. Праціўнікам дзяржаўнага суверэнітэту Беларусі, у культуры на-моўнага жыцця на ўласным падмурку ўдалося пахіснуць веру вельмі многіх у магчымасць дасягнення прыстойнага чалавечага шчасця на роднай зямлі. Не да канца ўпэўнены ў рэальнасці купалаўскага прадбачэння Беларусі як палітычна незалежнай, этнічна самабытнай нават шмат хто і з інтэлектуальнай эліты...

Час гэтак шпарка ляціць, што не заўважым, як прыйдзе і яго 125-гадовы юбілей. І як хацелася б, каб пры такой нагодзе ў нас засталася намнога менш нявырашаных з таго, за што сёння даводзіцца прасіць прабачэння ў Янкі Купалы.

Леанід ЛЬВІЧ, доктор гістарычных навук, прафесар

Прабач нам, Янка Купала...

Мінула каля двух гадоў, як мы адзначылі 120-гадовы юбілей вялікіх людзей Беларусі — Янкі Купалы і Якуба Коласа. Прайшоў ён прыстойна, урачыста, па-сапраўднаму юбілейна. Якіх толькі ні праведзена мерапрыемстваў у сувязі з гэтай нагодой! І ўсе яны канчаліся пад гучныя воклікі "Жыве Беларусь!" А ці і на самай справе жыве яна сёння? Пытанне гэта хвалюе многіх беларусаў. Не дае яно спакою і мне. Таму і пажадалася супаставіць свае меркаванні пра сучасны стан нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва, культурна-моўнага жыцця з тымі думкамі, якія ў свой час па дадзеных праблемах выказаў наш дарагі, незабыты Купала.

жыццё набыло ўсеагульны характар. Падобнае становішча не магло не хваляваць Янку Купалу, бо ён добра разумеў, што пры пагадоўнай пасіўнасці людзей не забяспечыць роднаму краю так жаданай волі. Вось таму ў артыкуле "Больш самачынасці" (1919) ён так настойліва заклікаў іх у гэты складаны, адказны час не чакаць дапамогі ад прышэльцаў, а самім брацца за навідазненна належнага парадку ва ўласным доме. "Самы найлепшы прыяцель, самы найлепшы збавіцель наш ад нашага ліхалецця, — падкрэслівалася ў артыкуле, — гэта мы самі. І калі не хочам загінуць, калі не хочам быць вечнымі рабамаі, — павінны пакінуць мы блугую прывычку думаць, што нехта прыйдзе і выратуе нас з нашай бяды, з нашай няволі. Гэта ж не можа быць, каб нехта быў лепшым прыхільнікам да нас, як мы самі да сябе.

(...) Дык больш самачынасці, больш смеласці к будаванню свайго новага незалежнага жыцця".

Востры дэфіцыт на такую самачынасць так і не ўдалося нам пераадолець. На яго мы моцна хвазем сёння, у чым маем права абвінавачваць найперш саміх сябе. Менавіта перыяду 1905—1920 гг. Янка Купала даў такую характарыстыку ў прамове да 15-годдзя свайго літаратурнай дзейнасці: "Ні адно на свеце адраджэнне народаў, ні адна вялікая ідэя не пашыралася так шпарка, як ідэя нацыянальнага адраджэння беларускага народа.

(...) Арплівым узмахам агняцётнай думкі аб нашай волі мы скінулі і патапталі даўгавечную брахню, што Беларусі не было і няма. Сваім векапымі і магутным духам народным, што адважна сягае на сонца, мы паказалі свету, што Беларусь была, ёсць і будзе". Значыцца, умелі працаваць з людзьмі, нягледзячы на адсутнасць спрыяльных умоў для гэтага.

Каб у людзей выклікаць цягу да вольнага палітычнага жыцця, Купала выступае ў 1919 годзе з вельмі змястоўным па такой праблеме артыкулам "Незалежнасць". У ім даводзіцца чытачу пра тое, чаго ён ніколі не сустракаў у кнігах: у беларусаў багатыя традыцыі дзяржаўнага развіцця, яны маюць усе правы ганарыцца ВКЛ, у якім "беларуская культура высокая трымапа свой сцяг". Нічога падобнага, адзначалася ў артыкуле, не назіралася, калі наш край апынуўся ў складзе Рэчы Паспалітай, а затым — Расійскай імперыі. Улады адной і другой "глядзелі скоса на Беларусь", глядзелі то як на "крэсы", то як на "окраіну", і больш нічога.

Янка Купала не сумняваўся, што ў выніку працяглай ідэалагічнай апрацоўкі беларусаў ідэалагічнай прыхільнікам рускага і польскага, вялікадзяржаўнага шавінізму ў пэўнай часткі людзей маглі панаваць ілюзіі, што ўсё ж можна здабыць сабе сапраўднае шчасце ў палітычным саюзе ці з Польшчай ці з Расіяй, таму пра пільную неабходнасць здабыцця Беларуссю поўнай дзяржаўнай незалежнасці

прыкрываліся б словамі вялікадзяржаўнага нацыі, што ў іх ёсць ці там будзе заведзенае нейкае раўнапраўе для ўсіх нацыянальнасцей, — усё гэта будзе абманам".

Варта уважліва ўчытацца ў артыкул "За цэласць Бацькаўшчыны", у якім ёсць такія павучальныя радкі: "...перад намі ёсць толькі адна дарога: цвёрда стаяць на грунце нашай дзяржаўнасці. З гэтай дарогі беларусы не павінны, не маюць права сысці ні на адзін момант... Беларусь... можа шукаць апору ў суседзях хача б цаной дзяржаўнага саюзу з тым ці іншым паміж іх. Але і робячы саюз, падлісваючы тыя ці іншыя ўмовы, Беларусь павінна рабіць гэта паводле вольнай волі сваёй, павінна выступаць як самазасцэпная суверэнная дзяржава..."

Больш як дзевяноста гадоў таму малады, яшчэ мала каму вядомы Іван Луцэвіч напісаў у Пецярбургу артыкул "Ці маем права выракацца роднай мовы" (1910). Выракаліся ж яе многія, хто закончыў чужакамоўныя навучальныя ўстановы і пайшоў на службу. Таму, сцвярджаецца ў артыкуле, "асталіся мы на самым апошнім месцы, ніжэй парога, паміж усіх чыста славянскіх народаў; асталіся мы, як аблудныя авечкі, без пачуцця, без веры ў новую светлую будучыню". Да якой гэта вялікай нацыянальнай катастрофы прывядзе беларусаў далейшае вырачэнне роднай мовы, Купала вельмі добра ведаў і таму хацеў як-небудзь засцэрагчы, абразуміць іх. Ну хача б і такімі словамі: "Самы важнейшы і непераломны закон жыцця — гэта людская мова, праз каторую чалавек стаў найвышэйшай ад усяго стварэння пад сонцам.

(...) мова якога-небудзь народа ёсць для яго і кіпетрам, і каронай, яго нічым не апаганенай аздобнасцю.

(...) Праз памяць на магільныя насыпы і крыжы, пад якімі бячасна змарнеўшыя ў няволі спяць нашы дзяды і прадзеды, праз памяць на сваіх матак, каторыя нас сваёй грудзёй ускармілі, — выракацца роднай мовы не маем права".

Многія прыслухаліся да гэтых прароцкіх слоў. Сцвярджаць падобнае можна таму, што ў беларускай мовы ўсё больш і больш знаходзілася адданыя прыхільнікі, асабліва сярод настаўнікаў, якія ніяк не хацелі мірыцца з тым, што яе не выкарыстоўваюць ва ўсіх тыпах навучальных устаноў краю. Але міналі гады, змяняліся да горшага абставіны. Колькасць шчырых прыхільнікаў беларускага слова асабліва рэзка стала змяншацца ад часу правядзення камуністычнай партыі варожай для ўсіх народаў СССР палітыкі на збліжэнне і зліццё іх культур і моваў. Спыніць бяздумнага недарэчнага вырачэння людзей ад матчынага слова ўдалося толькі на хвалі чарговага беларускага нацыянальна-культурнага адраджэння. Зараз жа толькі зрэдку пачуеш роднае слова ў грамадскім месцы, і мала якая "матка, корм-

лючы дзіцяне сваёй грудзёй, перадае" яму гэты "найсвяцейшы скарб", бо і сама не валодае ім. Зрэшты, і сямейнага беларускамоўнага асяроддзя яшчэ недастаткова, каб дзеці добра ведалі родную мову. Для гэтага трэба, каб ёю карысталіся яны ў выхаваўчых і навучальных установах, у сваёй штодзённай практычнай дзейнасці. Але ж... Рэдкай з'явай стала выкарыстанне беларускай мовы і ў візуальным афармленні нашых населеных пунктаў. У такіх варунках валодаць ёю аказваецца занадта цяжкай справай. Таму і не падуладна вялікай колькасці сённяшніх беларусаў прытрымлівацца разумнай парадцы любімага песняра: "...выракацца роднай мовы мы не маем права". Каб такога не назіралася, трэба карэнным чынам мяняць моўную палітыку.

Янка Купала ўсё жыццё з зайздросным аптымізмам верыў у стваральную здольнасць народа, спадзяваўся, што ён ніколі не дазволіць сабе растварыцца ў чужой культурна-моўнай стыхі. Гэты аптымізм пачаў зарадкацца ў яго на самым заранку літаратурнай дзейнасці. У напісаным у 1913 годзе артыкуле "Чаму плача наша песня?" чытаем: "...не за гарамі ўжо той час, калі ўзбудзіцца наш беларускі народ, які адзін к новаму, светламу жыццю...". І такое сям-там назірала, а вось набыць вялікую моц шмат што замінала яму.

Як вядома, у час, калі да актыўнай нацыянальна-культурнай, пісьменніцкай дзейнасці далучыўся Купала, наша Бацькаўшчына зведвала страшэнны дэфіцыт у інтэлігентных сілах, асабліва ў галіне мастацкай творчасці. Тлумачылася гэта не толькі адлавадзенай дзяржаўнай палітыкай, але і імкненнем многіх таленавітых ад прыроды людзей працаваць на тую культуру, дзе можна здабыць найбольшую вядомасць. Яго ніколі не радала, што беларускага паходжання Адам Міцкевіч, Уладзіслаў Сыракомля і шмат іншых, "дзякуючы запанаванню ў нас чужой культуры, апялялі... хараво" радзімы "ў незразумелых для беларуса песнях..."

(...) цяперашняя краёвая "польская" інтэлігенцыя нічога супольнага з народам тутэйшым мець не хоча. Частка ж невялікая інтэлігенцыі, каторая прыйшла да нас з Расіі, таксама глядзіць на нас як на матэрыял, добры для пераварачвання на свой капітал. Такім парадкам, людзей светлых, шчыра адданных нашай старонцы і нашаму народу, мы не мелі..."

Вельмі рана Купалу стала вядомым, якой вялікай перашкодай да абуджэння беларускага народа да актыўнай самабытнай культурнай дзейнасці з'яўлялася адсутнасць у яго сапраўднага нацыянальнага тэатра. Украінцы намнога раней за нас зразумелі ролю апошняга і ўжо на пачатку XX стагоддзя дамагаліся тут пэўнага поспеху. Вось чаму гэта праблема так непакоіла ўсю каторгу нашых нацыянальных адраджэнцаў. У цяжкім для Баць-

коў шанаваць!" Не сумняваюся, што гэтыя словы паўтарыў бы пазт і сёння, пачуўшы, як каверкаюць беларускую мову многія артысты тэатраў, журналісты тэлебачання і радыё, ірваў бы валасы на галаве, прысутнічаючы на юбілейных вечарах артыстаў беларускамоўных тэатраў, калі яны вядуць гутарку з аўдыторыяй толькі па-руску. На гэтай жа мове большыня з іх піша і свае мемуары. Словам, усё не так, як меў спадзеў на тэатральныя калектывы Купала.

Так сталася, што Янка Купала не вырас у спрактыкаванага педагога-прафесіянала. Зразумела, не меў перад сабою такой мэты. Але як арганізаваць дзейнасць сістэмы народнай адукацыі, каб яна служыла нацыянальнаму інтарэсу, ведаў, мо, як ніхто іншы. Каб даць аб'ектыўную ацэнку тагачаснай складанай сітуацыі, Купала прапанаваў грамадству задумацца над такімі пытаннямі: "Хіба можа цёмны беларускі абывацель пажадаць беларускае школы, калі ён не ведае, ці прынясе яна яму карысць? Хіба можа ён адважыцца на беларускую школу, калі беларушчына цэлымі соткамі год ганьбілася і выганялася адусюль, адкуль толькі можна было?" Многія нацыянальна-самасвядомыя беларусы разам з пэзтам адказвалі на пастаўленыя пытанні "Не". Каб карэнным чынам змяніць сітуацыю на карысць беларусаў, ён быў думкі, што трэба ствараць толькі такія школы, якія маглі б "прышчапляць вучням любасць да роднага краю, развіваць у іх пашану да таго народу, сярод каторага яны жывуць, і рыхтаваць з іх добрых, сумленных і працавітых работнікаў на ніве беларускай культуры. Трэба ж, урэшце, уцяміць, што тут не Расія і не Польшча, а Беларусь, каторая не хоча ніякіх плебісцитаў, накіданых ёй сёння аднымі, а заўтра другімі..."

Карыстаючыся амаль поўнай незапатрабаванасцю беларускай мовы ў грамадскім жыцці, нізкім уз-

выказвае спачуванне пісьменніку Генрыху ДАЛІДОВІЧУ з прычыны смерці бацькі Вацлава Уладзіміравіча.

Калектыву рэдакцыі часопіса "Маладосць" выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі РБ, былому галоўнаму рэдактару часопіса Генрыху ДАЛІДОВІЧУ з прычыны смерці бацькі — Вацлава Уладзіслававіча.

Калектыву часопіса "Полым" выказвае спачуванне пісьменніку Генрыху ДАЛІДОВІЧУ з прычыны смерці бацькі.

Калектыву РВУ "Літаратура і Мастацтва", СБП выказваюць глыбокае спачуванне пісьменніку Казбяруку Уладзіміру Міхайлавічу з прычыны смерці яго жонкі.

Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва", Саюз беларускіх пісьменнікаў выказваюць шчырае спачуванне пісьменніку Генрыху ДАЛІДОВІЧУ з прычыны напатакаўшага яго вялікага гора — смерці бацькі.

Штотыднёвік "Літаратура і мастацтва" смуткуе разам з пісьменнікам Генрыхам Вацлававічам ДАЛІДОВІЧАМ з прычыны напатакаўшага яго гора — смерці бацькі.

Калектыву Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа выказвае шчырае спачуванне пісьменніку Генрыху ДАЛІДОВІЧУ з прычыны напатакаўшага яго гора — смерці бацькі.

Грамадскае аб'яднанне "Мінская пісьменніцкая арганізацыя"

